

ગાંધી હેઠાંયત

ચાંને

નશીચતે દાનેશ

દેરક કુટુંબને વાંચવા લાયક

નાનુ પુસ્તક.

અમદાવાદ

K. J. C.

મુદ્રક:-

પારસી પ્રીટીંગ પ્રેસ

ઈ. સ. ૧૮૮૨.

કીમત આઠ આના.

૫૦૦૦

નશીઅતે દાનેશ

દેરક કુટુંબને વાંચવા લાયક

નાનું પુસ્તક.

પ્રગટ કરનાર

K. J. C.

મુંબઈ:-

પારસી પ્રીટીંગ પ્રેસ.

ઈ. સ. ૧૯૮૨.

ફીમત આઠ આના.

સુચના.

હાલના વખતમાં ઘણું ખર્ચ દરેક કુટુંબમાં જે જે ચોપડીઓ ફરસુદની વખતે વાંચવામાં આવે છે, તેમાંની ઘણી ખરી ચોપડીઓ અંગરેજી નોવેલ્સનો ગુજરાતીમાં લખાયેલા તરજુમો સમાવે છે. આવી ચોપડી મારા નાકેશ વિચાર પ્રમાણે દરેક કુટુંબમાં વાંચવાથી વખત ફેાકટમાં ગુમાવ્યા બરોબર છે, કારણ કે તે ચોપડીઓમાં પ્રથમ તો કાંઈપણ જ્ઞાનબોધક લખાણ હોવું નથી, પણ ક્રીસ્ટસાર્પી જોડી કાહુણીઓ લખાયેલી હોય છે. બીજું તો તરજુમો કરનાર તેમાં પારસી નામો દાખલ કરી જેવો બનાવ પારસીઓમાં કબી બન્યો પણ નથી અને બનસે પણ નહી, એવું બેહુડું લખાણ કરી પારસી નામને એળ લગાડે છે- મારા વાંચવામાં એવી ચોપડીઓ જોકે ઘણીજ થોડી આવી છે તોપણ માત્ર દાખલા તરીકે એક ચોપડીનું લખાન હું અહીંયા કહીશ તેમાં જ-ણાવ્યું છે કે એક હુચ્યા પારસીએ સાત ખુન કીધા છે. પ્રીય વાંચનાર આપણે એવું કદી પણ સાંભળ્યું છે? ના નહીં અને એવું પારસીથી કદી બનસે પણ નહી, ત્યારે આ જોડી વા-રતામાં એક પારસીનું નામ લખી એળ લગાડવી તે વાંચવામાં ફાયદો શો. કાંઈપણ નેકીનો બોધ આપે એવું લખાણ વાંચવામાં એટલોજ વખત રોકવો એમાં ઘણોજ ફાયદો છે એવો વીચાર કરી આ નાનું પુસ્તક “નશીબતે દાનેશ” મેં પ્રગટ કીધું છે અને આશા છે કે એ દરેક ગ્રહસ્થના ઘરમાં વાંચવામાં આવશે તેમજ ગરીબ શેવકને આસરે શલશે.

પ્રગટ કરનાર

K. J. C.

હારડ બરબે પોતાનાં છોકરાંને દીધેલી નશીએત.

હારડ બરબે ઈંગલંડની રાણી એલીઝબેથના એક ઘણાજ દાહેઓ વજીર થઇ ગઓછે. તે વખતે ઘણી ખુ-
નરેજ ચાલતાં છતાં પણ તે બનએઓ તે ઉપરથી માલમ
પડેચ કે તે શખશ ઘણાં શેઆણાં હોશે તે વખતે રાજ
દરબારમાં દગાઇ અને લુચાઈ ઘણી ચાલતી તે છતાં તેનું
એક કરમ એવું નથી માલમ પડીકે કે તેને વાસ્તે તેને
બદનામી મલે. ઇલીઝબેથ રાણીને તેના વજીરેથી એટલી
તો મદદ મલી હતી કે તે વખતમાં ઇંગ્લેન્ડના ઘણાખરા
પાદશાહ તેના ધરમને લીધે દુશમનાઈ અને મીનાકેસો
રાખતા હતા તોપણ જાહેરથી ઇંગલંડ ઉપર હુમલો કર-
વાને તાકાત નહીં ધરાવતા હતા. એવા શખશની નશી
અતો કાંઈ થોડી વજન ધરાવતી નહીં હોએ એટલા
વાશતે આ પુસ્તકમાં તે દાખલ કીધી છે.
રાખરત દીકરા—

તારી નેક માતા જેની ખુબીની બરાબર બીજા
કાઇની ખુબી થનાર નહીં તેની માયા ભરેલી અને નેક નીગા
નીએ ઉઘરેલો તું છે તેથી તથા તેના જેવા ખુબીવાન
તથા જન શીશાન ઉશતાદના હાથ તલે તે કેલવણી લી-
ધાથી હું આશા રાખવાને બદલે માદરી પુરી ખાતરી
છે કે તું શારી પડે જાણેચ કે તારી આ દુનીઆમાં
મોટામાં મોટી ફરજ શું છે. અને તે ફરજ આ કયાથી
તું આ જીંદગીમાં તથા આવતી જીંદગીમાં પણ સુખ
પામશે. તે ફરજ એ છે કે તે કારતાર અને બંચાવનારને
સારી પેઠે પીછાનલે અને તેની ખરી બંદગી કરવી,

અને એ ફરજ અદા કીધા વગર આ જીંદગીનાં સર્વે સુખ ફેકટ છે અને તે વીગર ગમે એવું શુખી માણુશ પણ કંગાલ રહેશે. તેટલા વાશતે હું કાંઈ શક રાખતો નહી કે તારા ઉશતાદની નેગેખાંની નીચે તારી જીંદગીમાં અમલ કરવાને તે તુને રાસ્ત અને ખુખી તથા નીતી ભરેલા દાખલા આપેઆ વીગર રહેશે નહી. તોપણ તારા આપ દાખલ તારી સંભાલ લેવી જોઈએ તે કીધા વીગર રહેતું તથા જોણે તુને જનમ આપેઓ તેને બદલે બીજાઓથીજ તદન તારા સુખનો વધારો થાઓ એવું તુને વીચારવું નહી પડે એટલા વાશતે ફકીતાઓ વાંચે-આને બદલે મે માહરી પોતાની અજમાએશથી મેલવેલા કાયદા તથા ચેતવણી તુને આપુચ કે તે પરમાંણે તુ આ દુનીઆમાં તારી ચાલ ચલાવે. કે તેથી આએ નવાઈ જોવા જમાનામાં (શોલમી મદીમાં) કેટલાક વીગર અજમાએશ વાલા રાખશે. દુનીઆના વમલમાં પડેચ અને નામેશી ભરેલી ચાલ ચાલેચ તેમાંથી તું બંનચે. વલી તારા મગજપર થણો બોલો નહી થાએ એટલા વાસ્તે માત્ર દશ નશીએતોજ તુને આપુચ તે તું હંમેશાં તારા દીલમાં રાખજો તેથી તુને ફાએદો થશે અને મને શંતોસ ઉત્પન થશે. તે નશીએતો આએ છે—

૧લી—જ્યારે તે શાહેબની મેહેરખાંનીથી તું બરબુવાનીમાં આવે ત્યારે તારી ઝોરત પશંદ કરવાને ઘણીજ ચોક્કશાઈ તથા તજવીજ રાખજો. તેમાંથી તારી આખી જીંદગીનું સુખ અથવા દુખ ઉત્પન થશે. અને તેટલા વાશતે તારી ઝોરત પશંદ કરવાની તક તુને એકજ વખત મલશે જેમ લડાઈમાં એકજ વખત બાજી કીધામાં આવેચ તેમાં જો ભુલ કીધી તો હંમેશાં સુધી તેનો પશતાવો રહી જાએચ. જો તારી પાસે હોએ તો

તારા રેઠાંણુની નજદીકમાંજ ધીરજ રાખીને ઓરત શોધી કાઢજે પણ જો મીલકત થોડી હોએ તો દુરની બાએડી જલદીથી પસંદ કરજે. ઘણી એકશાધ કરીને તેનો શવ-ભાવ તથા તેનામાએ આપ જીવાંનીમાં કેહવી ચાલ ધરાવતાં હતાં તેની ખબર કાઢજે. તે ગમે એવી શખાવત ભરેલાં મનની હોએ તો પણ સુરખ નહી હોય. કાંએકે માણુશો બલમાનશાધ લઇને અન્નરમાં શોદો કરી શખતાં નથી. પણ વલી દોલતને વાશતે એક હલકા શવભાવની અને બદ સુરત ઓરત પણ પસંદ કરતોના કાંએકે બી-જાએ તુને ધીકારશે અને તારા પોતાના દીલમાં હંમેશાં કંટાલો ઉત્પન થશે. વલી કોઇ ઘણીજ નાધલા કદવાલી અથવા બેવકુફ ઓરત પણ પસંદ કરતોના કાંએકે એક ને પેતે હમેશાં તારાં છોકરા વેહેતીઆ આવશે અને જો તે બેવાખુઅ હોશેતો હમેશાં તુને શરમીનદગી ઉત્પન થશે અને સોની શાયે વાત કરતાં તુને કંટાલો લાગશે કારણુ બે વકુફ ઓરતો કરતાં બીજી કોઇ ચીજ વધારે કંટાલો નહી. ઉપખવશે.

અને તારા ઘેર ચલાવવામાં હમેશાં તારી મેમાન-ગીરી મધીઅમ તથા તારી મીલકત તથા આએપત પર-માણે રાખજે-તેમાં કર કશર કરજે પણ કોઇએક ચીજ ઉપર અમશતો ધણો પૈશો વેરતોના કાંએકે મારી અજ-માએશથી હેવું કદી જોઆમાં નથી આવીઉ કે મધીઅમ મેહમાનગીરી કરેઆથી કોઈ શખશ દલદેશરીમાં આવી પડયો હોએ. પણ કેટલાક છુપી બદી કરેઆમાં. પોતાનો નાશ કરેચ અને પછી તેની બદનામી મેહમાનગીરી ઉપર લાખેચ. છાકતાવોને તારી મેજ ઉપર રાખતોના કારણુકે એ બદીથી શુખાકારીનો નાશ થાએચ ખરચ ધણો થા-એચ અને જાહેર કાઇ માલમ પડતુ નથી. છાકટપણુ કોઇ

અહસ્તના ધરમાં નહી શોભે પણ કલાલોની દુકાનમાંજ શો-
ભશે. ઇઆદ રાખજે કે તારી આવકનો પોણા હીશાથી
વધારે ખરચતોનાં અને તેમાંથી માત્રએક તીજે ભાગ
તારા ધરમાં ખરચજે કાંએકે ધગ્નો ખરચ શાધારણ ખ-
રચ કરતાં બેવડો ખરચ પરચુટન નવો નીકલવાનો. જે
એપરમાંજે નહી ચાલશેતો તું એક દોલતવાન બીખારીની
માફક હમેશાં ગરજમાં રહેશે તથા જેકાઈ શખશ ગરજમાં
હોએ તો તે શખશ નીરાંતથી તથા શતોશ પાંખીને રહી
શકશે નહી કાંએકે તેની ઉપર કાંઈ પણ આશીએત આવી
પડતાં તે પોતાનું જેકાંઈ હશે તે ધરજે મુકવા અથવા
હરાજ કરવા બજારમાં જશે. અને જે કાંઈ જમીનદાર
(ગરજથી) એકએકર પણ જમીન વેચશે તે અહસ્ત પો-
તાની ઉપર ભરસો મુકલો વેચશે કારણકે તેની શધલી
આખર તેના બુજરગોની દોલત છે તેથી જે તે ઝોછી
ચઘ તો તેની અશલી મોહતાઇનો પાયો નખલો થયો અને
તેની ધમારત લાંબી મુદત તુલીક તકવાની નહી.

૨ જુ-તારાં બચાંએને કેલવણી અને નમનતાઇ
શારીપબે શીખવજે પણ તેઓ ઉપર દેખઇતો કઇ જુ-
લમ કરેઆ વીગર તેઓને જાહેર રીતે શાખારી આપજે
પણ થપકો આપવાનો હોએતો તે ગુપત રીતે આપજે.
તેઓ ઉપર હમેશાં કદતો દોડો રાખતોના અને તારી
આએપત અને પદવી પ્રમાણે તેનો મરતબો રહે હેવું ક-
રજે નહીતો તેઓ તારી જીંદગીથી કંટાલશે અને તારા
મરવાની રાહા જોશે અને તું જે વારશો મુકી જશે તે વા-
સ્તે તેઓ તારા નહી પણ તારા મોહોતના આભારી થાશે.
અને હું ખચીત કરી જાણુચ કે કટલાએક માએ બાપોનો
અણુધટો અને બેવકુશી ભરલો લાડને લીધે તથા બીજાં
કટલાંએકના હીણા શવબાવથી કરીને તેઓના છોકરાં ત-

કારી રાહ પકડેય અને બદી કરવાને તેઓ લક્ષ્યાએય. તેઓને લશકરી ધંધો કદી પણ શીખવતો ના કાંએકે ને કોઈ શખશ પોતાની આશાએશ છોડીને એ ધંધો પકડશે તે બહુ માણુશ અથવા નેક શખશ નહી હોશે અને તે કરતાં હવે તે ધંધાનું કાંમ પડતું નથી.

૩ જુ-તારા ઘરને વાશતે ને અનાજ જોઈએ તે શારી તક મહે તે વખતેથી ખરીદ કરી મુકજે કાંએકે ઘર ખરચને વાશતે નેકાંઈ ઘડી ઘડી કોઠડીમાં હાથ ધાલેય તે ગોયા એક ચાંરણીમાં પાણી નાખતો હોએ તે પ્રમાણુ છે. તેની કોઠડી ભરશે ભરશે ને પાછી ખાલી થવાની અને તારી ગરજની વખતે ખરીદ કરવા જનએ તે કરતા જ્યારે જમર ભરાએલું હોએ અને મોસમને વખતે ખરીદ કીધાથી શેકડે પચીશ ટકા જનએ છે. તારા શગા અથવા દોસ્તો અથવા તેવા બીજા શખશો પાશેથી ખરીદ કરતો ના કાંકે તેઓ આપશે તે કરતાં વધારે પાછુ લેવાની આશા રાખેય અને જેવો તુને ચાહતા હોએ તેઓની પાશે તુ નોકરી ના માંગતો કારણુકે તેઓનું મગજ હમેશ ભરેલું હોએય.

૪ થુ-તાહારાં શગાં અને દોસ્તોને તારે ઘર અને તારી મેજ ઉપર આદરમાનથી તેડજે અને તારી મતલબના શારા દેખાવથી તેઓને હીમત આપજે તથા હક વાજખી કાંમમા તેઓને મદદ કરજે કાંએ ને તેમ કીધાથી શગાઇનો તથા દોસ્તીનો પતો તું વધારે મજબુત કરશે અને તારી પછવાડે વખાંલુ થાશે. પણ તારી દોલતના જાડ ઉપરથી કીડા (ખુશામતીઆ) કાઢી નાખજે કારણુકે જાંહાં સુધી તે જાડ આબાદીથી ભરેલું હોશે તાંહાં સુધી તેઓ તે જાડને ખોલી ખાશે પણ તોફાનની વખતે પોતાના દરમાં ભરાઈ જશે અને તારી પડતી હાલતને કોઈ મદદ આપનાર નહી.

૫ મુ—તારો ગમે એવો જની હોસ્ત હોએ તેનો પણ જમીન થતી વખતે ઘણી ચોકશાઈ રાખજો કાંએ ને નેકોઈ શખશ ખીજનતુ કરજ આપેય તે પોતે કર જના ખાડામાં પડેય. પણ જો આપવા વીગર નહી ચા લેતો કાંઈ મીલકત ઉપર તુ પોતે નાણા વેચાજો કહડાવીતે જમીનગીરી આપજો તેમ કીધાથી તુ તારો પોતાનો અગ્રાવ કરશે અને તારા હોસ્તને ખુશી કરશે. કાંઈ પડોશી તથા હોસ્ત પાસેથી નાંણા ઉધાર લેતોના પણ કાંઈ પરાયા શખશ પાસેથી તેના નાણા તથા વ્યાજ આપેઆ પછે કાંઈનો આભાર તારા ઉપર રહે નહી. નહીતો તારી શાખ એકી થશે, તારી આપઅખતીઆરી ખાશે અને તારા માઠા ઉપરનુ કરજતો નેટલુને તેટલું રહેશે. પણ નાંણા ઉછીના લીધામા તારા વચનો સંભાલજો અને વચનથી ફરતો ના કાંએકે નેકોઈ શખશ વાયદા, પરમાણુ રહેય તેઓના હાથમા ખીજઓના ખજનાની કુચી હોએય (છઆને તેઓની ગરજની વખતે નાંણા મલી આવેય).

૬ હુ—તુને ઘણાજ ગેર ફાયદો થતો હોય ત્યાં સુધી કોઈ મુફલેશી સાથે દરબારમાં કજીઓ લડતોના કાંએકે એમ કીધાથી એકતો તુ અને તે એક મરતયા એ ગણાશે અને વલી જે ઘણી તારો હરીફ નહી તેની ઉપર ફતેહ મેલવેઆમાં ઉલટી હલકાઈ માલમ પડશે. જ્યાંસુધી તારી ખાતરી થાએ કે તારો દાવો ખરોજછે ત્યાં સુધી કોઈ પણ શખશ સાથે સરકાર દરબાર ચહતોનાં પણ જો કજીઓ ચલાવેઓ તો પછી નાણા ખરા ચવાને તથા મેહનત કરવાને કાંઈ પણ આચકો ખાતોના કાંએકે એ પ્રમાણુ જો પેહેલ વેહલાં એક એ કજીઆ

જીતીઓ તો તારી આખી જીંદગી સુધી કોઈ તારી સાથે લડવાને હીમત રાખશે નહીં.

૭મું—હમેશાં કોઈ મોટાં માણસની દોસ્તી રાખજો પણ કોઈ નજીવી આપદો વાસ્તે ઘડી ઘડી હેરાંન કરતો ના. તેને નાના નાના અને થોડા ખરચથી નજરાંણા મોકલજો અને જો કોઈ મોટું નજરાણું મોકલવું પડેતો તે નજરાંણું એવું મોકલજો કે તે શખ્શને ઘડી ઘડી કામ આવે અને હમેશાં તે તુંને ઇઆદ કરે, નહીં તો આંખે લોભી જમાનામાં તુંને તે ભુલ્લી જશે અને પગતલે આવેલા દડાની માફક સર્વે કોઈ તારી ઉપરથી ચાલી જશે.

૮ મું—તારા વડાઓ સાથે નમીને ચાલજો અને તેઓ ઉપર રહેમ નજરથી જોજો. તારા બરાબરીઆઓ સાથે મીલનસાર રહેજો પણ તે સાથે તારો મરતબો રાખજો અને તારા હાથ નીચેનાઓ ઉપર દયા ધણી કરજો થોડી ધણી મીલનશારી પણ દેખાડજો અને જો શખ્શને ઘણું આદરમાન આપેઆમાં આવેય તે આપજો. તારા વડાઓ સાથે પાંધરો ચાલેઆથી દુનીઆમાં તારો વધારો થશે—તારી બરાબરીઆઓ સાથે મીલનસાર થવાથી તારી કેલવણીની તારીફ થશે અને તારા હાથ નીચેનાઓ તારી શાઆશી થશે તો હમેશાં તારી શાઆશી ગણાશે કારણકે બેઉખુખી ભરેલી રીતે નફો કરવાને બદલે માત્ર આદરમાન આપેઆથી દુનીઆનાં મનમાં તારે વાસ્તે સારો વીચાર ધણો સેહેલથી તથા વધારે મક્કમ જડ કરી રહેશે. તોપણ તુંને હું સલાહ આપુચ કે આમની માયા મેલવવાનો ધણો લોભ પણ કરતો ના અથવા તદ્દન તેના ઇનકાર પણ નાં કરતો.

૯ મું—કોઇ પણ માણસને તારી જીંદગી તથા તારી આખર તથા તારી દોલત ધીરતોના કાંચે જે, જે કોઇ શખશ પોતાનું સર્વે કાંઇ પોતાના દોસ્તોના હસ્તક કરેય તે શખશ બેવકુફ હોશે કાંચેકે વખતે એ જોગવાઇ હાત આવેઆથી તેનાથી પણ દુશ્મન થયા વીગર રેહવાતું નથી.

૧૦ મું—વાતચીત કીધામાં બેવકુફી બરેલા અને હલકા શખ્દો વાપરતો ના અથવા મશકરીમાં કોઇને તાંણો પણ મારતોના કાંચેકે પેહેલાથી કરી કોઈ પણ મીજલશમાં તું પસંદ પડવાનો નહી અને તારા તાણાંથી દુશ્મનાઈ ઉભી થશે અને તારા બનીદોસ્તો પણ તારી ઉપર હશદ રાખશે. કાંચેકે. મશકરીમાં તાંણો મારશે (અને તે ખરો હોએ એવું માલમ પડેઉતો) જે શખ્સને તે લાગુ પડશે. તે શખશ તારો કડકો દુશ્મન થશે.

દીનદારીની અશર.

એક બાગમાં તરાંહાં તરાંહાંનાં ઝાડ હતાં. કોઇ નાંધલાં કોઇ મોટાં—કોઇ લીલા પોશાકથી ભરાઇ ગએલાં, કોઇના માત્ર ઠડ અને શુકી દાખલી વીગર બીજી કાંઇ નજર આવે નહી—કોઇએ મકમ ભોએમાં જડ ધાલેલી કોઇ ઉપર ને ઉપર જડ વાલુ અને જરાક આંચકો લાગો કે પડી જાયે હેતું કોઇ શેકડો વરશનું જીનું અને કોઇએ તરજી દીવશના માતર બે પાતરાં નીકલેલા કોઇની જડ પઠરની આશપાશ થઇને પણ ઘણી ઉનડી ગએલી અને કોઇની હવામાંજ રહેલી હેવા એક બાગમાં એક જીવાંનું ગખર શરીરે આશુદો બર જીવાનીના બાહારમાંજ ફરતો

હતો અને તે બાગમાં દરેક જાડના ફુલ ફલનો શવાદ લેતો. પણ તેને તે મોજના બખ્શનારનો આભાર માંનેઓ નહી. કાંઈ શમે તેના શરીરને કાંઈક હલકુ દુખ ઉત્પન્ન થયું ત્યારે વૈદને બોલાવેઓ તે વૈદે પેલા રાગના બાગ માંથી કાંઈ જડી ખુટી ચુટીને તેની નજર કીધી તે ખા-ધાથી પેલા જીઆનને આરામ થયો અને પાછો તે પો-તાના હમેશના રેવાજ પ્રમાણે શુખ અને આશા એશ બોગવવા લાગો. એક દીને તે શહવારના પોહોરમાં બાગ-માં ફરતો હતો—ફરતો ફરતો એકાએક પેલી જડી જે તેના વૈદે તેને આપી હતી તેની ઉપર તેની નજર પડી તે ઉ-પરથી તેને વીચાર આવેઓ જે કદાચ આએ જડી નહી હોત તો મને સું સું દુખ ખમવું પડતે. અલખતાં એ જડીની ખુબી અચરત શરીખી છે! મે તે વૈદનો મોટો ઉપકાર માનેઓ કે તેને આવીને એ જડી આપી તો હવે જડીના કીરતારનો આભાર કેટલો માંનવો જોઈએ? મેં ઘણી લાંખી મુદત શુધી આ બાગમાં ફરીને માહારા દી-લને આરામ કીધો છે. પણ હજુર માહારા સુસ્ત રહેલાં જીવને કાંઈ આરામ દીધો નથી તે આરામ મને કેમ મ-લશે. આ બાગમાં ફુલ તથા ફલ શઘલાંનો શવાદ મે લી ધો અને તોપણ હું ધારતો નથી કે મારા બાવરચીઓ દરરોજ મારે વાસ્તે નવી નવી તરાંહનાં ખીશતરા મેજ ઉપર ખીલાવેય તો તે મને પશંદ પડેય અને તેમાં એક પણ રકાખી ધણા દીવશ સુધી જો આવેઆ કરેય તો રકાખીની લેહેજત તમામ જતી રેહેય. પણ આ ફુલ અને ફલો વરશના વરશ શુધી હું ચાખુચ તોપણ હજુર ગોયા હું એક નવાજ ફલની લેહેજત લેતો હોઉ અથવા એક તદ્દન અણમણા ફુલની ખુશઓ લે તો હોઉ તે પ્રમાણે દર વર્શાંતરુમાં તેઓની મોજ બોગવુચ. હવે જો એક

લેહેજતદારખાણું મારા બાવરચીએ પકાવીકે હોએતો. હું તેનીજ વખાણુ કરચ ગોઆ કોઇ વખતે તો તેની ચાત્રા કી અને હુશીઆરીથી ઘણેજ અચરત થાઉચ પણ આ દરરોજનો નવાઇ જેવો શવાદ લઇ તેના કીરતારની વખાણુ મે કોઇ દીન કીધી નથી. મારો બાવરચી કાંઇ શવાદ નથી સુકતો તેનામાં એટલી શખતી નથી કે એક નવી લેહેજત ઉત્પન કરે. અને તેની માત્ર શઘલી કાએલી ખાણુમાં લેહેજત શી રીતે લાવવી તેમાંજ છે. અને તેની વખાણુ કરચ તેમાં કાંઇ મારી ભુલ નથી પણ મારી મોટી ભુલ બલકે અપરાધ એ કે તે કીરતારની સુકર ગુનરી કીધી નહી. કદાચ હજુર એજ ઝાડોમાં બીજી કાંઈ ખુબી હોશે જેથી હું હજુર તદન અણગણો છેકં અને તે શાહેઅ માહારા જેવા બેવકાથી તે ખુબી તદન ધાંકીજ રાખી હશે! વાશતે હવેથી તે શાહેઅનો આભાર માંનું કે તે પણ રફતે રફતે મને જાહેર થશે.

હેવો વીચાર કરી પેલો જુઆન પોતાના દીલોગ્ન નથી તે શાહેઅની બંદગી કરવા બેડો અને વીચારીકન્ને કદાચ તે શાહેએ આએ ઝાડોમાં જુદા જુદા ગુણો નહી બખશેયા હોતે તો આ દુનીઆ કેટલુ તુક્ક ચાલતે ? માણસ અને બીજા પરાંણીની આએ મોહોટી વસ્તી પૃથ્વીની સપાટી ઉપર વર્શી શખતે? હવે વણશપતીની પેદાએશમે અચરત કારીબી દાનાઇ જેઆમાં આવેચ તે ઉપર હું વીચાર કર કે કદાચ આએ કુલો અથવા ફલો હમેશાં હુગતે તો માણસ જાતને લેહજત મલતે નહી ! બલકે તેનાં ઊગવાને વાસ્તે વરશાદ અને તડકું આતરે કાએમ જોઇતે સું તેથી આએ પૃથ્વીના રેહવા શી કંટાલો નહી ખાતે? હવે આએ પાતરા જેવું એક ખાતર પણ ઇનશાન બનાવી શકેચ? આએ તહરેવાર રંગ

બેરંગી તથા તરાંદ તરાંદની ખુશખોઈદાર ડુલોનો માતર એક રંગ પણ બનાવી શકેય અને જે તે રંગ બનાવી નહી. શકે તો ઉત્પન્ન તે કેમ કરતે! ઇઆને તરણ ચાર રંગ બેલીને એક ખુશનુમા રંગ બનાવી નહી શખેતો મતી જેવી મતી એકજ દેખાવની અને એકજ રંગની જમીનમાંથી આએ સવલાં ઝાડો પોતાની ખુખી કેમ મેલવી શકેય. એકજ જમીનમાંથી અનાજને ખોરાકી પોહોચાડવાની ખુખી મલેય—નરાખને મીયો રશ ખીજા ફલોને જુદા જુદા ગુણો તથા લેહજતદાર શવાદ કવચના ઝાડને ચટકતો રશ ખશખશને અરીણ અને કેટલાએક રોપાઓને વીખ મેલવેય? એ કરતાં ખીજું શું તાજુખી ભરેલુ છે! વસી આએ જગતમાં એવી શું મીજછે જે તે નદ્રાંમી જાએય—હેવાંન મરેય પાતરાં ખ રેય વણુશપતી શુક્રાઈ જાએય જે તેને માંણસ ખાલેય તો માંણુશનાં કામમાં આવેય નહીતો આપોઆપ જે જ મીને તેનુ પોશણ કીધુ તેજ જમીન ઉપર પડી તેની પાછી મટી અનેય અને તે એક ખીજાં ઝાડુ પોશણ કરેય! પાતરાં અને ડુલો કરમાયા ત્યારપછી તેઓના રંગ તથા ખુશખોઈની કાંઈ જરૂર રહેતી નથી ત્યારે તે રંગ તથા ખુશખોઈ બે માલુમ પણ થાએય આ ઉનચા તાડને જે ખુશખોઈદાર અને રંગીન ડુલો ખખશેઆં હોતેના કોણને ખુશાલી ઉપજતે. કદાચ. આ નાઘલા ગુલાખને નારીઅર જેવું મોટું ફલથી લાઘતે તો તેનુ પોશણ કેમ થાતે? કદાચ આ કવચના ઝાડને ગુલાખના જેલવા ડુલો આપતે તો તે શું કાંમનાં અને હજા. રો પ્રકારે જેઉચ તો તે સાહેબની દાનાઈ માલમ પડેય તે કીરતારનો લવે મને આભાર માનવો જેઘએ, નહી માનુતો માહારા જેહવો એવદા કોઈ નહી હોશે. પણ

હવે હું જોઉં કે એ જાડોની જડ જમીનમાં બેઠીય. તેમાં શું ખુશી છે-પેહલાં તો જો તે જડ હોય ત્યાં એક નકામી વસ્તુ હોશે તો તેને તે અડકશે નહીં, જો એક પથર આવેઆ હોશેતો એ પાટલી અને નખલી જડ વાંકી વડી હરેક પરકારે પોચી જમીન અને જેમાંથી તેનું પોશણ મલી આવશે તે તરફ લાંબાશે કોઈને જ-મીનની શપાતી ઉપરથીજ ખોરાકી મલી આવેય વારતે તે ઊંડી બોએમાં જતી નથી. બીજી બોએમાંથી પોશણ મેલવી શખતી નથી વાશતે બીજાં જાડોને વજગી તે ઝોનાં થડમાંથી રશ કાઢાડેય પણ તે શી રીતે કાઢાડેય અને એક આંખાનાં નાંધલાં થડીઆમાંથી મોટું ચારે તરફ પંથરાએલું જાડ કેમ ઉગેય તેથી સર્વે કાંઈ અણુ-બણુ છે શીવાએ તે કીરતાર પોતે. મે હજુર સુધી આ બાબદ ઉપર વીચાર કીધો નહીં એ કટલી બેવ-કુશી મેં શવાદદાર સીજો ખાધી તેની લેહેજત મારાં મોહમાંથી તદન ગઈ, ફરીને તેવી સીજ ખાઉ નહીં ત્યાં સુધી તે મોજ મને મલનાર નહીં, પણ આજે મને તેવી સીજોની હાજત રેહેશે નહીં કારણકે માહાર મન તે સાહેબની દાંનાઈ જોઈ ઘણી અચરતી બરેલા ખોરાકથી શંતોશ પામ્યુંય. હવે હું તે સાહેબને હમેશાં ઇઆદ કર-રશ અને તેની આ બેહદ ખુદરતી તપાસો દરરોજ મને નવી અચરતી ઉત્પન્ન કરશે. દરરોજ મારા મનનો ખ-જાનો વધશે અને વડી કાંઈ ખરચ વીગર દરરોજ મારા હવશેની જુશરી મારી ખાંધ ઉપરથી ઉતરતી જશે, દર રોજ તે શાહેબ ઉપર મારો એકીન જશે અને મારી આશા વધશે. મે જાણીયું હતું કે મારા જેવો સુખી કોઈ નથી બલકે ખર સુખતો મને હવે માલમ પડીઉં અને કદાચ આગલ જતાં એ સુખ ઘણુંજ વધશે.

જીવાંનીનાં બાહારમાં હરેક કોઈ શખશતુ મન જે તરફ દોડેય તે તરફથી તરત યાકીને વખતે પાછું ફરેય તેમ આપણા આ જીવાંન ગળફનો ખોદા ઉપર ઇતબાર માત્ર તેની મોજથી મલેઓ હતો. અને તેનાંમાં એવી શખતી હજુર નહી આવી હતી કે પોતાનાં હવશેની જીશરી ગરદન ઉપરથી કાઢાડી નાખે તેથી થોડીએક મુદત પછે પાછો તે પોતાની જહાવ જલાલીમાંજ પડેયો અને તે આહતો હતો કે પોતે ખર સુખ ભોગવે અને તે તેનાથી બને એવું હતું તોપણ તેને કીધું નહી. વખતે તેને પોતાનું ખરું સુખ ઇઆદ આવે પણ અફ-શોશ માણસ બનત જેવું ના હીમતી પરાણી બીજી કોઇ નથી બદીનાં દરીઆવમાં તે દુબતો હોએ તોપણ હીમત રાખીને નેક શખશેની દામન પકડી નેકીની રાહે ચાલવાને તે ઘણું સુધી ધીલ રાખેય બલકે વખતે પોતાની આખી જીંદગી નકાંમી ખોએય. એમ કરતાં છેલે આખર તે ફરીને આગ્નરી પડેઓ તે વખતે તેને ઇઆદ આવીઉકે કદાચ આએ મંડવાડમાં મારો પરાંણુ જશેતો પેલી જાંહાંનમાં મારો શો હાલ થશે. ત્યાં કાંઇ મારી દોલત મારી સાથે આવવાની નથી, અલબતાં તે કીરતારની ફજલથી મારી હાલતી હાલત એવી નથી કે દુનીઆદારીના તોફાંની દરીઆવમાં ધકા ખાઉ તથા તે શાહેબનાં ફરમાંન તોડુ તે છતાં પણ મે ઘણી લાંબી મુદત થઇ તે કીરતારને ઇઆદ કીધો નહી વાસ્તે જે આજ શાંહાંજનાં બાગમાં ફર અને તે શાહેબની ખુબીને પાછી પીછાંની ઇઆદ કરેતો સાઈ થાય. હજુર પણ તે શાહેબ મારા ઉપર દયા કરી મને જીલાવામાંથી કાઢાડશે. વડાવોની કેહવત છે જે નશીઅત લેવામાં સર્વે કોઇ બાલક છે. ઇઆને સર્વે કોઇને નશીઅતની જરૂર છે. ઇઆતો

આલક કે ચાર કુડી વરશનો યુજરોગ નશીઅત પકડે અને પોતાની ચુક સુધારે તેમાં કાંઈ એવું નથી. માટે હું પણ ફરીને રાસ્ત રાહા પકડુચ-શહેરે લોકો કહી ગયા છે. તેમ માંણસની દોલત ઘણીજ નજીવી ચીજોની એકથી થઈ છે. તેમજ હરેક માંણસની નેકી પણ છે. ભુલાવે કરવે એતો ધનશાંનનો સ્વભાવજ છે તેથી ઘણા નેક શખસ પણ વખતે કાંઈ પ્રકારે તે સાહેબનાં ફરમાન તોડતો હશે અને પછી પાછો પોતાની નેક રાહ પકડતો હશે. વાશતે હું પણ પાછો નેક રાહ પકડુ એટલું કહી તે આગમાં પાછો ગીઓ અને પોતાના પાપ આ દેશ-માંજ ફરતો હતો એટલામાં તેનો જેઆલ જ્યાં તેનાં મુક્ત અને જડ ઉપર ઉડેઆં તે વખતે હુનાકનો કકડતો તાપ પડી ચુકો હતો અને નાના ઝાડોનાં જડની મટોડી શુકાઈ તેઓની કુમડી જડો બાહેર નીકલી આવી હતી તથા આસપાસ જે લીલુ ધાંશ ઉગીઉ હતું અને તેથી ફરી તે નાના ઝાડોને ઘણા ખરે આશરો હતો તોપણ હવે ગરજની વખતે શુકાઈ ગયાં અને તે સર્વે ઝાડો જાનીને વગર ખોરાકે તથા વગર આધારે શુકાવાં લાગ્યાં. હવે ગુલાબની કાંટાદાર દાંખળીઓ આગલ માલી પણ ઉભો રહે નહી મોઘરાની ભોએ ઉપર ગુંથવાએલી દાંખડી તેને કાપી નાંખી અને એ પરમાંણે સર્વે નાનાં તથા શોભઈતાં ઝાડોનો નાશ થયો માત્ર થોડાંજ તેઓની જડ ઘણી ઉંડી ગઈ હતી તેથી સલામત રહ્યાં. પણ મોહોટાં ઝાડો જેઓ ઉપર બલતો ઉનાલો શેકડો વખત પડી ચુકો હતો અને તેઓનાં થડ ઘણાં ઉડાં ગયાં હતાં તેથી પવનનો ઝપાતો ગમે એવો આવે પણ તેઓ માત્ર હીલીને રહી જાએ. સુરજનો તાપ ગમે એવો પડે અને થડની સપાતી ઉપરની મટોડી શુકી થઈ તો

પણ ઊંડી જગોની મટાડીમાંથી તે ઝાડોનું પોશણ પો-
 હોચાડતી હતીઓ એટલું જોઈ પેલો જીવ્યાંન બોલેઓ કે
 હાં તે સાહેબે માહારે વાસ્તે ખીજ નશીઆત તૈયાર
 કીધીછે. જ્યારે વસંત રતુના ખાગની માફક જીવાંનીનો
 ખાહાર ખીલેલો હોએય-જીવાંનીનું લોહી ચહડેલું હોએય
 તનદરોશતી અને જોર ભરપુર હોએય, દુનીઆં સઘલી
 સુખી નજર આવેય-આપણે ઇછીએ તેની આગમજ ફ-
 તેહ મલી આવેય ત્યારે આપણે જાનીએય કે આપણો
 પાયો મજમુત છે. કોઈ કશાંની જરૂર નથી. તે કાર-
 તારને ઇઆદ કરતા નથી કાંએકે તે સાહેબની બખ્શેશ
 આપણી અરજ કીધા વીગર મલેય તેથી અરજ કરવાની
 જરૂર આપણને માલમ પડતી નથી. દુનીઆમાં તોફાં-
 નથી તદ્દન અણુજણા છઈએ વાસ્તે તે વખતે તે સાહે-
 બની મદદની આશા રાખતા નથી. પણ જ્યારે નશીઆ
 પોતાનાં ભવાં ફેરવેય. દોસ્તો પોતાની પીઠ ફેરવેય અને
 કાંન ઉપર હાથ મુકેય-અંદેશો-મંડવાડ અથવા બુઢાપો
 આવેય સઘલી તરાંહાંની મોજની લેહેજત જતી રેહેય
 તારેજ જેમ આ સઘલાં ઝાડોને તેઓની જડ અને
 મુલની જરૂર પડેછે તેમ આપણો નખલો પાયો કાયમ
 રાખવાને દીનદારીની જરૂર પડેય. ત્યારેજ દીનદારી અને
 નેકાની ખરી મોજ શો ઘણી લેહેજત આપેય કારણ કે
 જહાવ જલાલીની મોજેની જ્યાં જરૂર પડી ત્યારે તે
 સઘલી નાંબુદ થઈ. એક બુઢો શખશ દીનદારીની ખરી
 મોજથી અણુજણો હોએ તે જોવાથી આપણને દલગીરી
 ઉપજશે એવા ખીજ દેખાવથી શું ઉત્પન્ન થશે? એક
 શખશ પોતાની જીવાનીની ફાકટ મોજનો છાએઓ પક-
 ડવા જાએ તે જોવાને કટલું કંટાલા ભરેલું છે. તેની
 ભર જીવાંનીમાં પણ તેજ જહાવ જલાલીની મોજેથી

તે ધરાતો નહી હતો અને એકે એક દીન મોજ મોગવતો તો ખીજે દીને તેનાં કડવાં ફલ ચાખવા પડતાં હતાં અને હવેતો તેવી મોજ પણ તેનાંથી દુર નાશેય તોપણ તેને પકડવાને કોશેશ કરેય એ કેહેવું કંટાલા ભરેલું છે! તેવા શખશની જીંદગીનો સુરજ અસ્ત પામતો ધણોજ અંદારો લાગેય તે પોતાની પછવાડે જોએયતો પોતાની એવકુશીથી ઉભેલાં કાંટાનાં ઝાડો દેખાએય અને આગ લ જોએયતો શીહા આશમાન તેની નજરે પડેય; પણ હવે એક ધરમી ખુજરોગ પોતાનાં કીરતારની મેહેરખાંની ઉપર આશા રાખશે અને ધીરજથી વીચારશે કે આએ ફાંની દુનીઆં તથા તેની આશીઅતોતો છેડો ઉતાવલે આવવાનો અને પાપનાં ફાંડામાંથી છુટવાને તેને લાંખી મુદત નહી જોઈશે. તેના શરીરનું કઉવત દરરોજ ઘટે તેના મનની શખતીઓ ખુધી થતી જાએ તોપણ તે ધીરજથી તે શાહેખના વચન ઉપર બરોશો રાખશે, અને મોટની અંધારી ખીણમાં પેશતાંજ જો તેની આંખ ન ખલી અથવા તદન જાંહાંખી હોએ તોપણ આશાના શુરજથી ચાલાક થશે અને આશમાન ઉપર જે વારશે મક્કવાનો છે. તે ખુશાલીથી ખુશાલીની પક્કા બરોશાથી આશા રાખેય. આ ફાંની દુનીઆંની દોલત જે દુનીઆદારીનાં વમલમાં ધણી ખરી વખતે ધસડાઈ જાએય તેના કેટલા દાખલા આપણી નજર આગલ ખનેઆ છે દોલત જેની કાંઈ ગણતી નહી થતી હતી-અખતીર જેની ખુલંદીએ ધણાજ થોડા શખશે ચઢી અને ધણાજ થોડા દુશમનો તે ખુલંદી તોડી પાડવાને શક્તીવાન હોએય, અને આખાદાંનીનો ચલકતો સુરજ જે જોયાથી એવી આશા રાખ્યામાં આવી હતી કે દુનીઆં પણ એક ખીણ જનતછે અને તે ભોગવનારા તે છોડીને જનતમાં જવાન

નૈ પણ નાખુશ હતા, તે સઘણાં ફનાંહ થતાં અને વીજ-
લીની માફક ચમકીને નાખુદ થતાં કાંઈ વખત લાગતો
નથી. હવે આ સંસારનાં સર્વે સુખ નાંખુદ થયાં. પછી
કંગાલીની કકડતી થાંડીનાં જુદાંમાં જો મને રહેવાનું
થેડવીજી હોએ જો સઘલી તરાંહાંનાં દુખ મારે શરીરે
લાગા હોએ-જો દોસ્તો મને છોડીને જતા રહ્યા હોએ
તો પછી સઘલી જતીની કંગાલી હું કેમ શોશશ ? મને
આશરો કોણનો અને મને વૈદ કોણ મલશે ? મને દી-
લાસો કોણ આપશે. તુકમાં શું હું તેવી હાલતમાં કોઈ
ગેખી મદદ વગર રહી શકું ત્યારે હવે તે ગેખી મેહર-
ખાંની મેલવવાંને હું આગમજથી તજવીજ કરુંતા સાફ
કે નહી મારી ઉપર જે તોફાંન આવી પડવાનું છે જે
મોહું કે વેહેલું પણ મારા ઉપર પડશે તે તોફાંનમાંથી
ખચાવવાની તૈયારી કઈ વખતે કરી સખસ. ? હરેક ઘડી
જાએય તે મને પાછી મલવાની નથી. કદાચ હું તૈયારી
કરવાથી ફરાગત થઈશ નહી એટલામાં આએ સુનેરી વા-
દલાં છે તેજ વાદલાં શીહા રંગના થઈ સઘલું શીહાં
અંધાર કરી નાંખશે ! આજ પવન કે જે મારી હાલતો
આસ્તે આસ્તે ટુંકી મને આરાંમ કરેય તેજ પવન એક
સહીની માફક પોકારશે અને એક લુખા વાધની માફક
છુટશે, મને મારો એક નવાલો કરશે તેનાં મોઢામાંથી
ખચવાને હું હાલ કાંઈપણ ઉપાય કરું અને તે સાહેબની
ગેખી મદદ માંગુ. અને આએ જાડો તેમ કરવાની મને
નશીઅત કરેય. આએ તોફાંની મોહોશમમાં જે જાડો
એ થડ ધણુ ઉનદુ ધાલીઉચ તેજ જાડોનો સઘલો
લીલો અને સુંદર લેખારા જતો રહ્યો. છતાં આએ વ-
નને શોખા આપેય પણ પેલા નાના રંગીલાં જાડો જે
ઓની ખુબ સુરતીનો કાંઈ પારજ નહી હતો પણ તેઓનું

ચડ ઘણું નખતું હતું તે સઘડાં તો તોફાન તથા પાણીના વમલમાં ધસડાઈ ગયા, તેઓ આ દુનીઆમાં જનમેઆંજ નહી હતાં ! હવે તેજ માફક કેટલાક શખશોતો એકીન તેઓનાં દીલમાં જડ નહી પકડતો તેઓનો આ દુનીઆમાં નાશ થાયચ અને દુનીઆનાં વમલમાં ફરેચ તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી, પણ મોટાં ઝાંડાની માફક જેઓનાં એકીનને ખુબ જડ ઘાલી તેઓનું આ દુનીઆમાં સઘણું જાએ-દોલત જાએ-દોસ્તો જાએ-તેઓ કંગાલીમાં પડે પણ તેઓ દલદેશરીના દરીઆવમાં એક ખુદરતી ખડકની માફક વગર હરકતે રહેછે અને તેઓનો આધાર તે સાહેબની ઉપરછે. અને તેથી ગમે એવું તોફાન થાએ, ગમે એવા મોજા આવે, પણ તેઓ પોતાના કીરતારની કીરતી દેખડાવશે અને હીમત રાખી તેઓ ઉપર આ ફાંતી દુનીઆમાં જે આશીઅતો પડશે તે શોશશે. એ પ્રમાણે બોલી પેલા જીવાંને નેકીને રાહ પકડ્યો અને ત્યાર પછી ખરૂં સુખ ભોગવીઉ હોશે તેમાં કાંઈ અચરત જેહવું નથી.

ચાલચલણ અને તેવની આપણા મન ઉપર અસર.

માણસની ચાલ ચલણ તેના મનની ઉપર કેટલી તો અસર કરેચ કે હરેક દાનાવ અને સંસારી સખસ જેણે માણસના હવશોની સારી માહીતગારી મેલવી હોય તેનેજ તે સઘલી માલમ પડશે અને તે પણ ધણો લાંબો વીચાર કીધાથીજ અને આ બાબદ ધણી ચવન ભરેલી

છે. સર્વે કોઇની અજમાએશ થઇ હોશે કે કેટલીક જાતની મોજનો માહવરો પડેઆથી તે વધારે શક્તી ધરાવેય, અને કોઇ મોજ ઉપર હમેશાં અમલ કીધાથી તેની આ પણુને દરકાર રહેતી નથી. શેકશપીઅર કહેછે

જે સઘડા વરસો રમવાના અને ફરવાના હોય તે જોમ આપણુને મેહેનતથી કંટાળો આવે છે તેમ રમુજથી આવશે પણ જ્યારે તેઓ કદાચીત તેની ઇચ્છા પ્રમાણે આવે છે ત્યારે તેથી ખુશાલી વધારે ઉપજે છે.

ઘણીક વખતે ફરી ફરીને એક મોજ ભોગવ્યાંથી માણસ ધરાઇ જાય અને તેથી અંતે કંટાળો આવેય. પણ વડી તેવ પડયાથી ભારે દુખ અને કંગાલીની તીની ધાર ખુથી થઇ જાયેય તોપણ હરેક ચીજનો આપણે અમલ કરતાં હોઇએ તે ચીજ જો નહી મલેતો આપણુને ભારે દુખ સોસવું પડેય. આ સઘડા બનાવ બનેય એતો સર્વે કોઇને ખબર છે હવે જો એ બાબદ ઉપર વીચાર કરી અને આજે ગુચવન ભરેલી બાબદનો ખુલાશો કરી શકીએ તો ઘણો ફાયદો હાંશેલ થશે.

એનુ કારણ ગમે તે હોય તેનો આપણુથી ખુલાશો થઇ શકતો નથી તોપણ આતો ખચીત આપણુને માલમ છે જે આપણા મન ઉપર તેની અસર ઘણી થાયેય તેની અસર આપણી મોજ ઉપર થાયેય આપણા કામ અને કારણો ઉપર અને આપણા વીચાર અને મત ઉપર પણ થાયેય. તેવ જીવાનીના બાહારમાં ઘણી અસર કરી શકતી નથી, આસ્તે આસ્તે મધ્ય ઉમરમાં તે માલમ પડવા લાગેય અને બુઢાપામા વગર અટકાવે તે આગેવાંની ભોગવેય બુઢાપામાં ખાંણ પણ એકજ ચોકસ ધડીએ ખાવાની, એક ચોકસ ધડીએ ખીંછાના ઉપર જવાની, એક કાંમ ચોકસ વખતે કરવાની અને કોઇને તો

વલી એક ચોકશ સ્વાદુતું ખાણું ખાવાની, એકજ જાતનાં કપડાં પહેરવાની એકજ ઓરડામાં આરામ કરવાની, આદત હોયય અને તેમ કીધા વગર તેઓને કાંઈ નીરાંત પડતી નથી.

હરેક મોજનો ઘડી ઘડી અમલ કીધાથી જાણે આપણી અને તે ચીજની વચ્ચે કાંઈ સંબંધ હોય તેમ હમેશાં તે ઉપર મન લાગી રહેય. આ સંબંધને તેવ કરીને કહેય; અને એની અસર એવી છે જે તેને વખતે પાછી તે ચીજ મલી આવતી નથી તો તેની આપણને ધનતેજરી ઉત્પન્ન થાએય. તેની મોજ ભોગવતાં આદત પડતી જાએય અને તે બે માલુમ વધી જ્યારે ઠેક ખુલંડી ઉપર આવેય ત્યારે આપણને તેની મજાદ ઘણીજ લાગેય પણ ત્યાર પછી આસ્તે આસ્તે તે મોજ કમતી થતી જાએય એ વીશે પાછલ વીચાર કીધામાં આવશે. હાલતો આપણને જેટલી માહિતગારીછે તે ઉપરથી એટલું સામેત કરવા ધારંચ કે કેટલીક ચીજો પેહેલ આપણને જરા ગમેય અથવા મુદલ ગમતી નથી પણ તે ઉપર માહવરે કીધાથી તેની હમેશ હાજત થાએય અને જે ચીજ આપણને પેહેલે મુદલ ગમતી નથી તેનો આપણને શોક ઉત્પન્ન થાએય.

ઉપર કહેલા રેશાલાનો ખનાવનાર એક શખસને ઓલખતો હતો કે જેણે ખુઠાપાને લીધે પોતાની દરીઆઈ ચાકરી છોડી અને એક કશખામાં ઘર માંડીઉ, ત્યાં બાગીચાના એક ખુણે તેણે એક તેકડી ઉઠાવી અને તેનું મથાણું સપાત કરી, વાંઠાંણુના તુટકના જેટલી મોટી અને તેહવાજ આઠારની ફરવાની જગા ખનાવી કારણકે તેની ઉપર ફેરા ખાધા વીગર તેને ચાલેજ નહી. જુગાર રમવાની પેહલાં કોઈની મતલબ થતી નથી, પણ આસ્તે

આસ્તે લોખને લીધે ફરી ફરીને તે લુડાં લખણુનેા અમલ કરવાની ઇચ્છા થાએ, અને આખીર તેની તલપ કેટલી વધેચ કે એક જુગારી પાશે ખાધાના પણુ પુરા પૈસા નહી હોશે, અને ઘણી કંગાલી બોગવતો હોશે તોપણુ તેને જુગાર ખાનામાં જ્યા વગર કમ પડશે નહી. એજ માફક કેટલીક નેક આદત પણ પડેચ. એક નાંધલાં બાલકને પેહેલાં ચોપડી છાપીને વાંચવા બેસાડયું હોયતો તેને ધણુ મુશકેલ લાગશે, પણ તેજ બાલક જુવાનીમાં આવ્યાથી અને તેને વાંચવામાં પોતાની બાલક ઉમર ગુજરવાથી એવીતો હાજત થશે કે કોઇ શખશ તેને કાંઇ કામ શોધશે બલકે તેને થોડી ઘણી લવાજમ મલશે તે મુકી પોતાની કીતાબ પકડશે. તેજ માફક નેક શખશોને નેકી ઉપર અમલ કરવાની એવી તો હાજત થાએચ કે તેઓ પોતાની જીંદગી ખોઆર કરવાને પણ આવ્યકો ખાતા નથી.

હરેક તેવ પાડવાને બે ચીજ અગતની છે, લાંબી મુદત, અને માહવરો હરેક કાંમ કરવાને વખતે વખતે કશરત કરવી અને તે કશરત લાંબી મુદત સુધી ચાલુ રાખ્યાથી તેને તે કાંમની તેવ પડશે. કોઇ નીરદયાળુ અને ધાતકી શખશ પણ તક મલી આવશે તો એક મોટુ નેકીનું કાંમ કરશે પણ તે શખસ નેકીવાંત અને તેને નેકી કરવાની તેવ પડીચ એવું નહી કેહવાશે, અને તેવા શખશને પોતે જે ખુબી કીધી તેની ખુશાલી પણ નહી ઉપજશે. પણ તેજ શખસને ઘડી ઘડી તેવી તક વખતે વખત મલી આવે અને તે જે તે નેકીનું કાંમ અજાવેઆ કરેતો તેને આદત પડી જશે. એ પ્રમાણે દુનીઆમાં દરરોજ કેટલાક બનતા દાખલા હોશે અનેતેવા દાખલા દાનાવ વાંચનારને પોતાની આસપાસ મલી આવશે,

વલી એક શખશને કીતાખ વાંચવાને કાંઈ માહ-
વશે નહી હોએ પણ તેના શોખતીઓએ વાત કીધાથી
કોઈ કીતાખ વાંચવાની હાજત થઈ હોએ, અને યોડી
મુદતમાં લાગતો લાગત બેસી તે કીતાખ પુરી કરશે તો
પણ તેનામાં કીતાખ વાંચવાની તેવ નહી પડવાની.

દોસ્તી અને દુશ્મનાઈ એ પણ તેવ પાડતાંજ મ-
ળ્યુત થાએચ. દરએક શખશ ઇઆદ કરશે કે પોતાના
જની દોસ્ત સાથે મોહ્યત કેમ પડી? પેહલાં બેઉ વચે
શું સંબંધ હતો અને જુજ કારણ ઉપરથી એકબીજા
સાથની મોહ્યત વધવા લાગી અને છેલ્લે આખર દીલો-
જન દોસ્તી ઉત્પન્ન થઈ તેજ પ્રમાણે દુશ્મનાઈ પણ
પેદા થાએચ અને તેપણ ઘણા જુજ કારણ ઉપરથી
વધી હોશે વખતે તે મીનાકેશો બે દીલોજની દોસ્તો
વચે ઉત્પન્ન થાયચ. હરેક મરદ તથા ઓરતનું રાસ્ત
જોડું હોએચ અને તેઓની મોહ્યત અને પ્યાર આસ્તે
આસ્તે વધેઆથી હમેશ સુખી ચાલેચ, પણ કેટલાક બદ
ખશલતના શખશો તથા ઓરતોની એક બીજા ઉપર ન
જર પડ્યાથી તેઓ બદ સોખત કરવાને ઘણા બલેચ
પણ તેઓ વચે જરા પણ પ્યાર રેહેતો નથી, અને એવા
પાપી ઇનશાનોને પૈસાની અથવા જરની લાલચ ઉત્પન્ન
થાએચ, તો તેઓ એક બીજાનું શત્રુ કાપેઆ વગર રે-
હતાં નથી. એક બાલકતે એકાએક કાંઈ મીઠી ચીજ
બે ત્રણ વખત લાગતો લાગત આપી હોયતો તેથી તે
બાલક કંટાલો ખાશે. વલી એક શખશે બીજા ઉપર
એકાએક મોટી મેરબાંની કીધાથી મેરબાંની લેનાર શ-
ખશના મનમાં વફાદારી ઘણી જોશમાં બલશે પણ તેઓ
બચે પ્યાર ઉત્પન્ન થનાર નથી.

હરેક ચીજનો તેવ પડ્યાથી બરાબર વખતે તેની

હાજત થયા વગર રહેતી નથી તે વખતે પેહેલાં દીલ-
માં તેનો ઇશારો માલમ પડેય અને ત્યારબાદ તેની
ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાયેય પણ તેવી ચીજોની હાજત ઉત્પન્ન
થયા આગમ્ય જો તે આપણી નજર આવી હોય તો
આપણે તેની દરકાર પણ કરતા નથી. તંમાખુના અ-
મલ કરનારને તેની હાજત થઇ નહી હોય તે આગમજ
ગમે એવો ઉંચો તમાખુ તેની નજર આગલ ધર્યો હોય
તો તેને નકામો છે પણ જ્યારે તેને હાજત થઇ તે વ-
ખતે હમેશના જેવો સારો નહી મલશે, તો ઘણોજ હલકો
પણ તે કમુલ કરશે. એવી તેવ પડયાથી વખતે વખત
જે હાજત ઉત્પન્ન થાયેય અને ખુદરતી હાજત ખાંણ
પીણાની તથા આરામ કરવાની એમાં ઘણો તકાવત છે.
તેવથી ઉત્પન્ન થએલી હાજત એકજ ચીજ અથવા એકજ
માણસ તરફ લગાડેય, ખુદરતી હાજત હરેક જતની ચીજ
ઉપર અથવા હરેક માણસ તરફ મન ફેરવેય એક એક
શખ્શને દારની તક્ત થઇ હોયતો તેને સરખત પાયાથી
તેની તક્ત મટનાર નથી પણ કોઈ શખ્સને ભુખ લાગી
હોયતો અનાજ નહીતો મેવો અને મેવો નહીતો માસ
અથવા હરેક ચીજથી તે ભુખ અથવા તરસ મટશે.

તેવ પડયાની અસર ઘણી અચરત સરીખી છે. મ
ધ્યમ મોજ ઉપર વખતે વખત અમલ કીધાથી તે મોજ
વધેય પણ અમલ કરવાની ચીજ જો એક વખત નહી
મલી તો ઘણીજ બેકારી ઉત્પન્ન થશે; પણ જેમ જેમ
તે ચીજનો અમલ છોડવાની તેવ પડશે તેમ તે બેકારી
પણ ઓછી થશે અને છેલ્લે તે તમામ નાખુદ થશે.

ટેવ પડયાની અને માલવરો પડયાની બીજી અશર
એકતો એ હોયય કે તવંગરોની મોજમાં ગરીબો પણ
મોજ પામેય. આપણે વીચારીએ કે એક મુશાફર મુ-

શાહરી કરીને એક મોટી મંજલ કાપી કોઠા ઊભરાવના બાગ અને મેહેલ નીચે આવી ઉભો અને મલી આવ્યું તો તે ખુશનુમા મેહેલ નીચે બેશી બાગનું એક ફલ તેણે ચાખીઝ હોયતો તે બાગના ધણી કરતાં તે મુસાફરને વધારે મોજ ઉત્પન્ન થશે કારણ કે એકને તેવી મોજ હમેશ મલી આવેચ તેથી કાંઈપણ પાંતીની ખુશ તેને ઉપનશે નહીં પણ પેલા મુસાફરે તેવી ખુશાલી પેહલીજ મોગવી અને વલી ઘણી જરૂરની વખતે.

આ બાબદ પુરી કર્યા આગમજ એક વીચાર ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએય કે આફરીકાના સીધી લોકોમાં ઘણીજ કાલી ઓરતો જેના દાંત બાહાર નીકલી આવ્યા હોય જેના હોત ઘણા મોટા હોએ એવી ઓરતને ઘણી સુંદર ગણેય. અને દરએક ન્યાતમાં ખુબ સુરત ઓરત હોવાને જુદા જુદા ગુણ જરૂરના ગણાએલા છે. ચીનાઈ લોકોમાં દાંત શફેદ રાખવા એ એક મોહોટી બદ સુરતી ગણાએય; અને અંગ્રેજ લોકો મેદીએ રંગેલા દાંત ઘણા બદ સુરત ગણેય એવા મત દર એક ન્યાતમાં માત્ર તેવ પડયાથીજ આવેલાં છે. તેજ માફક કેટલાક શખ્શોને પણ આદત પડેલી હોયચ. વલી એજ માફક એક ચીતારની નકશી પાડવાની કળામાં પણ દરએક કામમાં અને કેટલાએક શખ્શોમાં જુદા જુદા વીચાર હોએય. કેટલીક કીતાબોની ઇબારત એક જુઆંનમાં ઘણીજ સારી અને આલમને પસંદ પડતી હોએ અને તેનો ઘણોજ સુધ તરજુમો કરતાં ખીજ જુઆંનના અને ખીજ કોમ વાલાએને વાંચતાં કાંઈ રમુજ ઉત્પન્ન થશે નહીં. તેમજ એકજ નાતના લોકોનો હરેક બાબદ વીશેનો વીચાર પચાશ અથવા સો વરસમાં ઘણો ફરી જાએય. હાલની અંગ્રેજ ઇબારત અને અસલની અંગ્રેજ ઇબારતમાં

ધણીજ ફરક છે તે હરેક અંગ્રેજ કીતાબ વાંચનારને માલમ પડશે. અસલ સ્કાટલન્ડમાં મોટી ચોરીની સજાને વાસ્તે ગુનેહગારોને ફાંશી દીધામાં આવતી હતી પણ હાલ કોઈ તેવો વીચાર ત્યાં દેખાડેતો તેની હશી થવામાં આ વશે; પણ આવતો જમાનો એવોખી આવશે કે હરેક ગુન્હાને વાશને ફાંશી દેવાની સજા ધણીજ ના લાજેમ છે. મનશાંનનો હક નથી કે પોતાના બાધઅધો ગમે એવાં ગુન્હેગાર હોય તેટલા વાસ્તે તેઓને ફાંશી દેવી અને તે ને આ દુનીયામાંથી તદ્દન કાઢી નાખવો. એ સલાહા વીચાર ફેરવવામાં તેવ મોટી અસર કરેય વાસ્તે તેવ માણસનાં દીલમાં ધણી અમલ ચલાવેય. પણ તેને અમલ ચલાવવા દેવો વાજખી નથી.

સુખી માણસ કોણ ?

મુરાદખાં મોજીમીયા અને લખમીદાસ.

મોજીમીયાં—(પોતાના મનમાંજ બોલે છે.) “હા હા હજુર હું બચુ છેઉ હું મોટો થાઉ તો મારે બીજું કંઈ કરવું નહી મારા બાપની દોલત પુષકલ છે બેઠો બેઠો વ્યાજ ખાયા કર અને સરવે પ્રકારની મોજ ભોગવું. લોભી લોકોના જેવા એવકુફ કોઈ નહી, તેઓ પાસે ગાંશડી બા રે છતાં દમડી દમડીને વાસ્તે હજારો તરાંની અગવડ ભોગવેય તેઓને તેહવાર અને સાધારણ દીવસ એક સરખા છે. તેઓ નહી જોતા રાત કે નહી દીવસ પણ જેમ તેમ પધસો એકઠો કરવો અને તેટલું બધું કરવાથી હાં-

શેઠ શુ' થાએય કે તેઓના અંત સુધી હમેશા તેઓ દાસતી રાખેય કે રખેને કાંઈ ગેખી આશીઅત અને અને તેઓની આખી જીવંતી સુધી રંજ ખેચીને મેલવેલી દોલત ફના થાયે મારે કાંઈ તેવું કરવું નથી માત્ર આ દોલતની ઉપરજ સંતોષ રાખીને દુનીયાંની સર્વે લે-લેજત ચાખુ એ મારી મોટી ધચ્છા છે”.

મુરાદખાં—(પોતાના મનમાં) “ધન્યરે મારા માખાપ-ને તો મુફલેશ કીધા છે તોપણ તેને મને અફલ બખશી છે—આએ તકલીદી દુનીયાનાં દરીયાવમાં મારા નશીબનુ બદલાંજ છુટે શરૂએકુ જે અને તે ખરું કરતો આશમાન છે. કદાચ મારો પણ એવો દીવસ આવશે કે બ્યારે આ મારો મુફલેશ લેખાસ છોડી દઈ મારે બાર પરાકરમ કરે. હાલ દુનીયાં મને ખાતરમાં પણ ગણતી નથી પણ પરવાર નહી જેમ સુરજ વાદલામાં ઘેરાએલો હોય ત્યારે કેાઈ તેની કીરતીને પીછાંનતું નથી પણ બ્યારે તે ખુલો આએ દુનીયામાં કેટલાક માહામારત ચમતકાર ઉતપન કરે છે તેમ હું જે હાલ મુફલેશીના વાદલામાં ઘેરાએલો છું તોપણ કોઈ વખતે મારી કીરતીના કીરણો પૃથ્વીના આખંડ ભાગમાં ફેલાશે”.

લખમીદાસ (એકલો) “મારા બાપ દાદાથી વેપાર તો ચાલતો આવ્યો છે પછશા વગર દુનીયામાં સુખ શાનું માટે. દમડી દમડીની કરારતો મારે કરવી અને જેમ મારી તીજેરી બરાશે તેમ હું સુખ પાંમીશ “દાંમ કરે કા મ અને લોંડી કરે સલામ” આખર ઈજત જે કાંઈ છે તે પૈશાથીજ છે પૈસો હોય તો સર્વે ચીજ મલશે અને નહી સગા હશે તે સગા થાશે. પૈસો હોશે તોજ લોકો મારી ઉપર પ્રતી કરશે ત્યારે ખીણું સું જોઈયે. ?

કેમ મુરાદખાં દોરત તમારી શી ખબર તમે હમેશાં

દલગીર કેમ દેખાવો છો તમને સુખી જોવાને હું ઘણો ધનતેજર છું, શું તમે મુદ્દેશ છો તેટલા માટે જો તેવું હોયતો મેહેનત કરો હજુર આપણે જીવાંન છઈએ. રાતને દીવશ હરેક પ્રકારનો ઉદયોગ કરશું તો દોલત મળ્યા વગર રહેશે નહી.

મુરાદખાં ભાઈ હું કાંઈ દોલતવાન થવા માગતો નથી પણ ઇશ્વરે મને એવો ચંચલ કીધો છે, એટલું છતાં કોઈ મને ગાંઠતુ નહી-મંડલીમાં દોલતફતેસીહ ના-મનો કાબેલ શખશ કેહેવાએય તેને ગયા સુકરવારને દીને તે મંડલીના સભાસદોએ એટલું માંન આપીઉ કે મારાથી તેનું બેઆંન થઈ શકાતું નથી. અને જ્યારે હું બોલવા ઉઠ્યો એટલામાં લોકો મારા બોલવાની આગમજ તો હશેઆ અને જરા વીચાર કરતે તો તેઓ જાણતે કે હું વાજખી બોલુચ તોપણ મારી સલાહ કાઢને પસંદ પડી નહી. દોલતસીહ તો ડાહ્યા માણસ તેવણ ઉમરે મોહોટા ખરા તેથી ભાઈ દુનીઆં એવીજ છે માણસના ખરા ગુણ પીછાંને નહી. મારા કરતાં ઉમરે મોટો હોય, અથવા જરા દોલતવાન હોય, એટલે તેઓ ડાહ્યા કેહેવાય. મારી આશીસના હેડ કલારકને કાંઈ આવડતું નથી તો-પણ તે મારી ઉપર હુકમ ચલાવવા માંગેય અને તે મારાથી શેહેવાતું નથી. મારી ઉપર ખીજા કલારક છે તેઓ સર્વે કાબેલ હોય કે નહી હોય પણ મારી ઉપર તેઓ શા વાસ્તે પોતાની મોટાઈ દેખાડે છે મારે ને તેવણને શું છે હું કદી તેઓને ખાતરમાં ગણતો નથી.

લખશમીદાસ—“ભાઈ તમે કાંઈ જીદીજ જાતના માણસ દેખાવો છો. તમેજ કેવો છે કે—મંડલીના સ-ભાસદોએ મને કાંઈ આખર આપી નહી પણ તેઓ ત-મને આખર શા વાસ્તે આપે જે તમારી આશીશના ક-

હારકની તમે કાંઈ દરકાર રાખતા નહીં તેમ તે સભા-
સદો તમારી પણ દરકાર રાખતા નથી. દોલતસીંહ વગ-
છે તેવળુ ધણા કાબેલ નહીં હશે તો ખેર પણ તેવળુની
ઉંમર પ્રમાણે તેવળુને વધારે માહિતગારી હશે અને તે-
વળુની સલાહ પ્રમાણે ચાલયાથી તે મંડલીને આગમજ
ફાયદો હાંસેલ થયો હશે માટે તેઓ તેની મસલતને ધ-
ણું માંન આપીને સાંભલે છે—ભાઈ તમારી કાબેલીઅ-
તતો તમારી કીતાબમાંજ અને તમારા મગજમાંજ રહે-
લી છે તેથી કાંઈ દુનીઆને ફાયદો થયો નથી અને વડી
તમારી ચાલચલણ તો એવી ગર્રી ભરેલી છે જે લોકો
તમને અણુશહમજી અને નાદાંન કેહે તેમાં નવાઈ શું ?
ભાઈજી તમે ખીજાઓને આખર આપો તો ખીજા ત-
મને આપે તમે પોતે માંન ખેલવવા માંગોય પણ ત-
મારા કરતાં વધારે સારા ગુણના તથા આખર પાંમેલા
શખ્શોને તમે આખર આપતા નથી ત્યારે દુનીઆ ત-
મને શા વાસ્તે આપે ? તમારા ગુણુતો કાંઈ જાહેર થયા
નથી. વારં ભાઈ તમે મોજાખાંને વીસે કાંઈ સાંભલયું
તેવળુનો બાપ આજ શાત વરસ થયાં સ્વર્ગવાસી થયોય
ત્યારનાં તેવળુ સર્વે પાંતીની જહાવ જહાલીમાં તથા
એશઆરમામાંજ દોલત ગુમાંવી અને હાલ તેવળુ ધણા
આજરીછે તથા પાસે એક દોકડો મલે નહીં.

મુરાદખાં—“ભાઈ તેના જેવો એવકુદ કોઈ નહીં. ત-
મે જાણોય કે આજ જોછે તે પૈશાને માંનછે અને પૈ-
શા હોયતો માન મલે અને સઘલી પરકારનું શુખ હાંસેલ
થાય એટલું છતાં તેને જહાવ જહાલીમાં કાંકરાની માફક
પૈશો વેરેઓ ધારીક કે પોતે સુખીછે પણ તેને કોઈ રી-
તે સુખતો ભોગવીક નહીં તે હંમેશાં પોતાની જાંદગીની
ધાસતી રાખતો હતો અને મહીને મહીને પચાશ અથવા

સાંકે રૂપીઆતું ડાકટરેતું ખીલ થાયય. દુનીયામાં આ-
પણે પેદા થયાય તે માતર જહાવ જલાલી ભોગવવાન
નથી જન્મયા અલખત આપણે મોજ પણ કરવી, પણ છેક
અતીશે કરવી તે કાંઈ ઠીક નહી ભાઈ તમે વધી છેક
કંજુશાઈ કરોય અને દમડી દમડીની વાંણ કરોય પણ
તેમાં તમારી ભુલ છે ભાઈ ઇશ્વરે જેને ચીજ પેદા કી-
ધી છે તે સર્વેનો ઉપીઓગ હોયય. કોઈ ચીજ નકામી જ-
તી નથી, લોહોડાં જેવી અગતની ચીજ ખીજી થોડીજછે
તોપણ એ ચીજની ખતાવેલી છરી વખતે ઘણાંજ ભુડ
કામમાં વપરાએય, તેજ માફક દુનીયામાં સરવે લેહેજત-
દાર ચીજો તે કીરતારે આપણને ખખશેલી છે. પણ તેમાં
અતીસે છુટ લઈએ અને કવખતે ભોગવીએ તો ઉલ્લટ
શુખને બદલે દુખ પેદા થાયે સમજી માણસ તેને કહી
એ કે દુનીયામાં સરવે વાતની માહીતગારી મેલવે, મોજ
ભોગવવાના તથા સુખ મેલવવાના ખીજ ઘણાંક ઉપાય
છે-ભાઈ તમે મારી પણ ભુલ ભાજી હું સમજતો હ
તો માંન તથા આખર મલે એજ સુખ છે. અલખતાં તે-
થી સુખ ઉતપન થાયય પણ તે સાથે સુખ ભોગવવાનાં
ખીજ ઘણાંક રસ્તા છે કેટલાક લોકો દોલત મેલવીને કા-
ઈ તે દોલત જહાવ જલાલીમાં વાપરીને, કોઈ ખેરાત કરી
હજારો કંગાલ માંણસોના દુખ નાંખુદ કરીને, કોઈ પોતા-
ની મીડી જીઆનથી લોકોનો પેયાર મેલવીને, કોઈ રંજ
ખેચી પોતાના ભાઈબહેને મદદ કરીને કોઈ પોતાના મ
નમાં ખુશાલી ભોગવીને કોઈ વીદીઆનો અમે અભ્યાસ
કરીને સુખી થાયેછે ભાઈ કેટલાએક લોકો ફરીયાદ કરેય
કે આએ દુનીયામાં દુખ શીવાય ખીજું કાંઈજ નથી
અને ગોયા ખોદાએ આપણને દુખ ભોગવવાન પેદા કી-
ધા છે પણ તેવો વીચાર તદન ગલત છે. ઇત્રેજી શાહેર

સેકસપીયર કહી ગયોછે કે “thinking makes it so”
 યાને આપણે જે વીચારયે અને સંતોષ પાંખીયે તો સુ-
 ખી રહીશું પણ કેટલાક લોકો કદી સંતોષ પાંખતાજ
 નથી અને તેઓ કદી સુખી હોયજ નહી. વલી હાલ મો-
 જખાંનનો કોઇ દોસ્ત રહ્યો નથી કારણ કે તેના જે
 નાંમના દોસ્તો હતા તેવણે તો જહાવ જલાલી ભોગવી
 હવે વધારે લેહેજત મલશે નહી તેથી છોડીનેજતા રહ્યા
 તેને જે અસલથી એક અથવા બે દોસ્તને પોતે દીલો-
 નાંનથી ચલાયાહતે અને તેઓની સલાહ પોતે લેતે તથા
 પોતાની સલાહ તેઓને આપતે તેઓને મોજ કરાવવાને
 તેઓના સુખમાં વધારો થાય એવું જે કરતે, તો હાલ
 તે સુખી થયા વગર રહેતે નહી. ભાઇ કેટલાક લોકો
 ફરીયાદ કરેય કે હમે દુઃખી છીએ-પણ આ વાજખી
 વીચારસુતો આપણા કીરતારની દાનાઈ માલમ પડે
 આ વગર રહેશે નહી તમે જુઓયકે આપણી આશ
 પાસ કેટલાક મુકલેશ કુટુંબ રહેય તેઓ ધણીક કંગાલી
 ભોગવેય તથા ઇશ્વરે એવું કીધેલું છે કે આસ્તે આસ્તે
 માણસ પોતાની ઉપર જે અધરાઇ પડેય તે નાંચુક કરી
 શકેય અને જ્યાં સુધી તે અધરાઇ અથવા દુખી રહેય
 ત્યાં સુધી તેની ધણી ખરી અશર માલમ પડતી નથી.
 હરેક માણસ જે હંમેશાં આભરી ચાલતો હોશે તેપણ
 આશા રાખેય કે કોઈ દીન એ દુખમાંથી હું છુટશ અને
 તે દુખની પુરી અસર તેના મનમાં હંમેશાં રહેતી નથી.
 પણ તે સાથે તે માણસનું મન તેની આસપાસની બીજી
 ચીજો ઉપર લાગેય ત્યારેતો તદન પોતાનું દુઃખ વીસરી
 જાય. અમેરીકાના ગુલામ લોકો ઉપર જે તેઓના
 ધણી ગમે એવા જુલમગાર હોએય તેઓપર હજારો જ
 તની જસતી પડતી હોએય તોપણ તેઓ આસ્તે આસ્તે

સત્રજુ દુખ વીસરી પોતાના દેશથી પોતાનાં કુટુંબમાંથી જુદા પડ્યા હોએ તે સરવે વીસરી જમ્મ સારો દીવસ મેહેનતમાં અને રાત હુગમાં ગુન્નરેય અને તેઓને પોતાના દુખ ઉપર વીચાર કરવાને કદાચ વખત મલેય. તે સાથે પોતાની આસપાસ ખીન્ન કેટલાક માયાલુ ધણીઓને જોએય ત્યારે તેઓ પણ આશા રાખેય કે કોઈ વખતે તેઓનો જુલમગાર ધણી મરી જશે અને કોઈ માયાલુ ધણીના હાતમાં જશે. તેજ માફક હરેક માંજુસ ઉપર કાંઈ વીપતી પડતી હોયતો પેહલાં તે વીપતી તેનાથી ખમાઈ શકતી નથી પણ થોડી મુદતમાં તે જોએય કે પોતાનાં જેવાં ખીન્ન ધણા સખ્શોને એ કરતાં વધારે વીપતી પડેય ત્યારે તે પોતાની વીપતી વીસરેય.

મોનશીઉ ગીઝોની નશીઅત.

“પુરાતમ જમાનાના આપણા વડવાઓ પારોથી આપણને ધણું મલે છે અને આવતી ઓલાદ આપણી પાસેથી વધારે માગશે આપણા દરએક કરમનો હીસાબ આવતી ઓલાદ આપણી પાસેથી લેશે. હાલના જમાનામાં દરેક પ્રજાની તથા દરેક સરકારની ચાલ ઉપર તકરાર ઓકસાઈ થયા વગર રહેતી નહીં અને તેનો જવાબ આપ્યા વગર રહેતી નહીં અને તેનો જવાબ આપ્યા વગર પ્રજાથી અથવા સરકારથી નચીત રહેવાશે નહીં તેટલા માટે આપણા મુધરાઈના વાજખીપણાના ઇનશાફના અધીકાર પ્રમાણે જાહેરાતના તથા છુટાપણાના કાયદા પ્રમાણે આપણે ધણી હીમત તથા ચેકીન રાખીને ચાલતુ

જોઈએ અને આપણે સઘલા કારભારની જાહેરાત માંગી-
એય કે કોઈ પણ આપણા લાભમાં હરકત કરી શકે ન-
હી ત્યારે આપણે પણ યાદ રાખવું કે જોટલા વાજખી
કારણથી આપણે સવાલ કરીએ તેટલાજ વાજખીપણથી
પાછલી જોલાદ પણ સવાલ કરશે અને આપણી પણ
ફરજ છે કે આપણી ચાલ ખુલી જાહેર કરવી અને
સઘલાઓની ખાતરી કરી ખુશી કરવા ઇચ્છાને આપણા
કરમો પણ દુનીયા તપાસવા માંગશે અને વખત આવશે
ત્યારે આપણી ચાલ ચલણ ઉપર પણ તકરાર અને જો-
કશાઈ થશે તથા ઇનસાફનાં તરાજમાં તોલાશે.”

આએ નશીઅત ધણીજ વાજખી છે અને હરેક
દાંનાવ શખસ એ ઉપર અમલ કર્યા વગર રહેશે નહી.
ખરેખર આપણે કાંઈ અણુધડપણના હાંધારા દરીઆવ-
માં વસ્તા નથી કે આપણા મોહોટની સાથે આપણાં સર્વે
કરમો ધંકાઈ જશે અને વધી વખત જાએય તેમ
તે અંધારા દરીઆવની ખજર પણ આપણને થતી જા-
એય ત્યારે આપણા કરમો તો ખોલી રોશનીમાં છે. આ
ખી દુનીયા જોએય જે નથી હવે મુગલાઈ રાજ કે હ-
રેક બલવાંત અને વગવાલા શખશો પોતાના કરતુકો સ-
ઘલા છુપા રાખશે નહી તે જમાનો જ્યારે એક શહેરમાં
એક કે બે માતખર શખશો હતા અને તેઓ પોતાના
પૈસાના જોરથી આખાં શહેરની મુફ્લેશ રૈયતનાં મોહડાં
બંધ રાખતા હતા. હાલ જાહેર ખજરનાં આપનારાઓ
અને કીતાબોના બનાવનાર શખશો મુરખી એક અથવા
બે શેઠીઆ નથી પણ વાંચનારી આલમ છે અને દરએક
શખશની ફરજ છે કે પોતાના મુરખીનો લાભ સંભાલે
પણ તે જો કોઈ એક અથવા બેની લાંચ ખાઈ આલ-
મનો ફાયદો નહી જોયતો તે આલમનો બેવફા અને ની-

મકહરાંમ નોકર કેહેવાશે અને તેની ઉપર આલમ તથા તેના બાઈઅધો તરત શીતકાર નાખશે. નથી તે વખત હવે કે જ્યારે ગીજનીનો સુલતાંન મહમુદ શીરદુશીનો મુરશી થઈ સુનાના દીનારને ઠેકાણે રૂપાંનાં દીનારની તેને લવાજમ આપી અને શીરદુશીને મહમુદની બદગોષ્ટ લખવી પડી. નથી હાલ તે વખત કે જ્યારે વચ્ચે વાગેના લોકોને પોતાની રોતી પેદા કરવામાં આપી છાંન-દગી ગુજરતી હતી અને તાલેવાંન લોકોનો પોતાની દોલત સંતાડવામાં સઘણો વખત જતો હતો હાલનાં જમાનામાં સઘણે વાગેનાં લોકોને છુટ છે. કેલવણી મેલવવાને જોગવાઈ છે તે કેલવણી સારે મારજે અને ખાસ આલમના લોકોનો ફાયદો હાંસેલ કરવામાં કામે લગાડવાની ટક છે અને એટલું છતાં આપણે જો જંગલના ઢોર જેવાં ઢોરો રહીએ તો આવતી ઓલાદ બલકે આજ ઓલાદના પારકા દેશના રાખશે આપણી ઉપર શીટકાર નાખશે. અલખતાં આદમ જાતનો ધણોખરો ભાગ પોતાના પેટના ચાકર છે અને તેટલા વારંતે હાલની ઓલાદ આપણા કરમો જોશે કે ઘણા ઘેરવાજખી છે. તે પણ વખતે તેઓ ખામોશી રાખશે પણ આવતા જમાનાના લોકો એ બાબેની કાંઈ આપણી પાશે આશા રાખશેજ નહીં અને જ્યારે તેઓને લાલચ મલવાની આશા નહીં ત્યારે ઘણા લાલચુ રાખશે પણ ઇતસાફના તરાજાં પકડ્યા વગર રેહેશે નહીં અને તે વખતે ઇતસાફ વાજખી થયા વીગર રેહેનાર નહીં તથા વખત ગુજરયાથી આપણા દરએક કરમની પુરતી શાહેદી તવારીખથી મત્લી આવશે અને કાંઈ પણ આપણી તરફેનમાં બોલનાર નથી, શીવાએ આપણા નેક કરમો. વત્તી હાલ આપણી સરકારને અરજ કરવાની તથા ઘટતા હક મેળવવાની આ

પણુને છુટ છે અને એટલું છતાં જે હકની આપણને જરૂર છે તે આપણે તરફી લઇને મેળવીએ નહીતો આપણી પાછલી ઓઝાદ આપણને બદ દુઆ દેશે કે આપણે એવા તો શું હીચકારા અને આલસુ હતા કે નેગવાઇ મઝી તે છતાં તેનો સારો ઉપીયોગ કીધો નહી. કદાચ કોઇ રાખશને પોતાના આપનાં પાસેથી એક જુજ વારશો મલ્યો હોય અને તેને પોતાની આખી જીંદગી જેટલો વપરાયો તેટલો વાપરી બાકીનો પોતાના બાલકને વાસ્તે મુકી ગયો હોયતો તેના બાલક તેનો કોઇ પાંતીનો પણ ઉપકાર માનશે ? કદી નહી. ત્યારે તેજ માફક આપણા હાલના હક અને છુટ ઘણાં યોડાંછે પણ તે વધારવાને આપણી પાસે પૂરી નેગવાઇ છે. જો આપણે ચાહીએ અને ઘટતી કોશેશ કરીએ તોપણ તે કરવાને બદલે અંગેનેનુ મોહ રાખવાનો ઉક્તતા તે હક વધારવાને બદલે જે આપણાં બાપ દાદાથી મલેજા હકખી છોડી દઇએતો આવતી ઓઝાદ આપણને શું કહેશે ? દરએક માણસની ફરજ છે જે પોતાના બાલકનું બલું ઇછવું અને જેમ બને તેમ તેના લાભ અને સુખ વધારવું. જો હાલના જમાંનાના સર્વે વગવાલા રાખશો એકઠા થઇને પોતાના બચાંઓના લાભ વધારવાને બદલે ઘટારો કરેતો આપણે પોતાની ફરજ અદા કરવાને બદલે ઉક્તતા ચાલ્યા બરાબર છે અને આપણે મોટા થપકાને લાયક થઇશું.

આપણે ખેબાલ કરીએ કે ઇંગ્લંડના હાલના પારલામેન્ટ મધેનો એક રાખશ પોતે જે કશબાનો લાભ વધારવા અને તેઓ ~~ઉપર પડતી પીડાઓ મટાડવાને~~ પારલામેન્ટમાં ગયો હોય પણ ત્યાં જઇ બીજાઓનુ મોહોડુ રાખવા મોતે કાંઇપણ પોતાની આલમનુ સુખ વધારવું

નહી પણ ઉદ્ધટો જે હક હતા તેપણ ખોધ એશે, અને “ન્યુશ પેપરોથી તે કશાના લોકોને તરત માલમ પડ્યા પછી પારલામેન્ટ પુરી થયા બાદ તે પોતાનું મોહકું તે કશાના રેહવાશીઓને દેખાડી શખશે? નહી. તે તેજ માફક આપણે આવતા જમાનાના વકીલો છઈએ. આપણી ફરજ છે અને આપણને સઘલી રીતે છુટ છે કે વાજખી રાહે તેઓને દોલત, સુખ, છુટાપણુ, કેલવણી તથા નીતી વધારી શકીએ પણ એટલું છતાં આપણે કાંઈ કરીએ નહીતો પછી તવારીખના પાનામાં આપણે આવતા જમાનામાં મોહોડુ કેમ દેખાડશું? ખરેખર આ એ તુક નશીઅત ઉપર આપણે વધારે વીચારીએ તો આપણને વધારે શીક્ષા મલશે-પણુ જે તેની ઉપરથી થોડીજ નશીઅત લઈ આપણે ચાલીએ તો બસ છે. કારણકે આપણને જવાબ દેવો ભારી પડશે. આપણે આપણા બાપદાદાઓ પાસે હરેક ચીજનો સવાલ કરીએય અને તે જે નહી મલ્યો તો આપણે ધણા ગુશે થઈએય તો તેજ માફક આપણા બચાંપણુ આપણી ઉપર શીટ-કાર નાંખશે. અને આપણી સાથે ગુસ્સે થશે માટે ઉપર કરેલી મોનશીઉ, ગીઝોની નશીઅત ઉપર હરેક માનવી એ વીચાર કરવો જોઈએ.

વાએદો કરવો.

“શેઠ કાલે તમારું કાંમ થશે”

અકલમંદ વાંચનાર ધણીખરી વખતે આપણાં દે-શીઓમાં ધણાં ખરાં સત્ય વાંચેના લોકોના મોઝાંમાંથી એવા અથવા એવી મતલબના બોલો તમે સાંભળ્યા હોશે

સુથાર, લુહાર, દરજી, દુકાનદાર, મેહેતા અને કોઇ વખ-
 ને કોઇ વેપારી પણ એવા વાયદા દેય. અને તે વાઝદો
 ઘટતી વખતે બળ લાવવા કદી દરકાર રાખતા નથી વ-
 ખતે તે કામ બની આવવાને લાંબી મુદત જોઇતી હોય
 તેની તેઓને ખબર હોય તે છતાં પણ “ શેઠ આ હા-
 થમાં ને હાથમાં તમારું કામ કરીને આપુ અને શેઠે પીઠ
 ફેરવી કે શેઠનું કામ એક ખુણે પડ્યું ” ફકર શું છે-
 કામ તો મોકું વેલું કરી આપવું છે બીજું શું ? રોજ
 આપણા હાથમાં છે શેઠ આવીને ઘડો ખાઇને પાછા જ
 એ “ શેઠ હમણાં આપુછું એક કલાક પછી આપું છું.
 બપોરે આપીશ ” અને કાંમ તો હજી ખુણે પડ્યું છે.
 આખર શેઠ ઘણા ગુસ્સે થાય અને કેહેકે ચાલ લાવ મને
 પાછું આપ બીજી દુકાને કરાવું ત્યારે તે કાંમ કરવાને
 શરૂ કરે. એ પ્રમાણે ઘણીખરી વખતે બને છે એમાં
 કાંઇ શક નથી અને ઘણી એક વખતે બીચારા શેઠ જો
 અણજાણું હોય તો એક જો રૂપીઆના કામને વાસ્તે શે-
 ઠને શાએક રૂપીઆનો ગોદો લાગે, “ શેઠ હું શું કરું
 તમે મને આગમનથી કાંયે નહીં ચેતાવીઓ હું તમને
 તરત કરી આપતો. ” પણ માત્ર કારીગરો એમ કરે છે
 એટલુંજ નહીં. ઘણીખરી વખતે એક દોસ્તને બીજા
 દોસ્તે કામ સોંદિલું હોએય તો છ મહીને હડાઇ કોશ તે
 કાંમ ચાલેય. દેવાદાર પોતાનાં માંગનારને વાયદા ઉપર
 રાખી મહીનાને મહીના કાહાડી નાંખેય અને આ દેશમાં
 એવી લઢણુ એટલા સુધી પડી ગએલી છે જે કેહેવાત
 ચાલી આવીય કે, આપ મરેબી નહીં ને સવરગ પોંહોંચે
 પણ નહીં. અલખતાં કોઇ કેહેશે કે એવી લઢણુ આજ
 દેશમાં નથી પણ સરવે ઠેકાણે અને સરવે પ્રાંતઓમાં
 છે. ખરેખર હરેક સુધરેલા દેશમાં પણ કેટલાક શખ્શો

આલસુ અથવા છાકટા અથવા ખીજ ખરાબ વેશણુ વાલા હોશે, જેઓના બોલવા ઉપર કાંઈ ઇતખાર રાખી શકે નહીં પણ આપણું દેશમાંતો એ જીદાજ આકારમાં માલમ પડેય. નહીં કે ખરાબ વેશણુવાલા અને સરવેના નાણીતા જીદુ બોલનારા એવો જીદો વાયદો કરેય. કેટલા એક સખશો ખીજ સર્વે પ્રકારે ઇતખાર રાખ્યા જોગ પણ, એવા થપકાને લાયક છે કાંએક માત્ર તેઓને એવી લ-લણ પડી રહી છે. એ લલણ પડી રહી જેને લીધે ઇત્રે-જ લોક આપણને વારેઘડીએ થપકો આપવાને તૈયાર છે. તેના ઘણુંએક કારણ છે એકતો આપણું દેશની ગર-મીની રતુ જેથી કરી એક શખશ ગમે એવો પોતાન-કાંમને વલગી રહ્યો હોય તોપણ એ અથવા ત્રણ કલાં ક્રમાં તેને પોતાનું કામ છોડી થોડો વખત સુધી આશા-એશ લેવાની જરૂર પડેય, અને તે કામ છોડ્યું એટલે પાછું પકડવું ઘણું મુશકેલ પડેય. ખીજું એક અસલ રાજમાં હરેક ચાજનો ખપ થોડો તેથી જે કારીગરો ઘણાજ પંકાયલા અને વખણાએલા હોય તેઓજ પોતાની કારીગરી ઉપર પોતાનું જીજરાંણ ચલાવી સકતા હતા, અને તેઓ સાથે સરાસરી કરનારા કાંઈ ખીજ હતા નહીં તેથી તેઓ જ્યારે મનપર આવે ત્યારે એ ઘડી કાંમ કરે અને પછી પાછા પાંન તંબાકુની ખીડી, અથવા બાંગનો લોટો લઇને પડી રહે, કેટલાક હાલનાં કારીગરો પણ તે-વાજ રેવાજ પ્રમાંણે ચાલે છે; કારીગરો તો શું પણ ઘણાં ખરા સર્વે ગાંમડીઓ વાયદો આપ્યો હોય તેની દરકાર કયાં વગર ગોઆ પોતાને કાંઈ કાંમ હોયજ નહીં તેમ તેઓ નચીત બેસી રહે છે. અલખતાં ઇંગલંડમાં પણ કેટલાક કારીગરો અઠવાડીયામાં ત્રણ ચાર દીવરા લાગત પોતાનાં કાંમે બેસેય અને પછી શનીવારની સાંઢાંજથી

તે જ્યાં સુધી પોતાનાં ત્રણ ચાર દીવસ કમાઈ ખરચાઈ જાય ત્યાં સુધી છાકટા થઈને પડે છે, પણ તેઓ કોઈનું કાંમ લઈને અટકાવી રાખતા હોય એવું માલમ પડતું નથી અને તેવા છાકટાઓને કોઈ ધીરતું પણ નથી. એ ઠપકા ભરેલી લઢણતું ત્રીણું કારણ એકે મુસલમાની રાજ થયા છતાં અને તે કરતાં વધારે ઇંગ્રેજ રાજ્ય આવ્યા પછી હીન્દુસ્તાનના અસલી સાચાં લોકોમાં જુદું બોલવાની ભુંડી આદત પડી ગઈ છે એવું નહીં સમજતા મુસલમાની અને અંગ્રેજ રાજવાલાઓની નક્ક કરીને ગાંમઠી લોકો જુદું બોલેછે, પણ એ રાજ્યવાલાઓને શખ્ત ધારા તથા તેઓનાં રાજકારભારમાં ધણીક આરકીને લીધે કેટલીક વખતે બોલા અને સાદા શખ્તો કાંદામાં પડેય અને જાહેર ચોર હોએય તે છુટી જાએય તે ઉપરથી ગાંમઠી લોકો પોતાનાં પુરાતમ આપદાદાઓનું બોલાપણું તથા સાદાઈ છોડી દઈ વખત જોઈ તે પ્રમાણે ચાલવા લાગ્યા. વસી આસ્તે આસ્તે તેઓનો અસલ પોતાનાં ધરમ ઉપર ઇતખાર હોવાને લીધે જેથી તેઓ જેટલા રાજકારભારની શીક્ષાથી દરતા નહીં હતા તેટલા પોતાનાં દેવોથી દરતા હતા તે દર તેઓનો ભાગી જવા લાગ્યો અને તેઓને કેલવણી મલેલી નહીં, તેથી તેઓને કશી પાંતીનો દર રહેઓ નહીં. હવે વાંચનારાઓએ વીચાર કરવો કે હરેક અસલી રાજને બદલે બીજું રાજ આપવું અને લોકોની એક હાલતમાંથી બીજી ઇચ્છાતો વધારે સુધરેલી કે ઇચ્છાતો વધારે બીગડેલી હાલતમાં જવું, કેટલું બધું ભરેલું છે તથા રાજકારખાર ચલાવનારાએ એક પ્રજના ધારા બાંધવામાં તે પ્રજના પુરાતમ આપ દાદાઓની ચાલચલણ ધ્યાનમાં રાખવી કેટલી અગતની છે, અને હાલ કમ્પનીની કેટલીક દરખારોમાં ધણી ખરી ઠગાઈ

અને બુચાઇ ચાલેય જે આગમય હતીજ નહી તેનું મુ-
ખ્ય કારણ એ છે કે કેટલાએક અંગ્રેજ બલકે સધલા
અંગ્રેજ લોકો જેઓને આએ પુરાંતમ દેશ ઉપર રાજ
કરવાનો અધીકાર મળ્યો છે, તેઓ એ દેશના અસલી કા
યદા અને રેવાજથી તદ્દન અણુગણ્યાં છે, તથા તે વીશે
તેઓ કાંઇપણ વીચાર કરતા નથી. હમારા દાનાવ વાંચ
નાર જોશે કે આએ ઉપલા ફકરા આએ બાબદ સાથે
કાંઇ સંબંધ રાખતા નથી પણ આપણે જરા લાંબો
વીચાર કરશું તો માલમ પડશે કે એ ફકરાઓ આએ
બાબદ સાથે કેટલોજ સંબંધ રાખેય કે હરેક રાજની
પ્રજાનો ધંધો રોજગાર અને મેહેનત વધાર્યામાં રાજકા-
રબાર તથા તેના કાયદા કેટલી અસર કરેય. હવે આ-
પણે વીચારીએ કે આએ પ્રમાણે વાયદો કર્યા છતાં તે
કામ વખતસર તૈયાર નહી કીધું હોયતો તેથી કેટલું નુ-
કસાન થાયય કે જેનું બેઆન થઇ શકાતું નથી.

હવે એવા જુઠા વાયદા દીધાથી કેટલીએક તે નુક-
સાની થાયેછે તેનો આપણાં મનમાં પુરો વીચાર આવ-
શેજ નહી. પેહલા તો હાલના જમાનાના આપણા ગાં-
મડી લોકોમાં એક બીજા ઉપર હતબાર રેહેતો નથી.
શું ધણા ખરા શેઠ પોતાનાં શુભાંશતાઓને એવો હુકમ
નહી કરતા કે “આજથી તેની પાસે જતા રેવોતો જે
દીને આપણને જોઈશું તે દીને તે આપે બે દીવસ આ-
પણાં ઘરમાં પડયું હોયતો કાંઇ ચીંતા નહી ” શું દાનાવ
વાંચનાર તમોને કોઇ દીવસ એવી તકર પડી નથી, કે
ફલાણા શખસે પોતાનાં વાયદો પ્રમાણે વખતસર કામ
બજાવ્યું નહી તેથી તમોને સેંકડો રૂપીઆની નુકસાની
ચાતે અથવા તમારી આબરુને નુકસાની પોહોંચતે પણ
તમારાં નશીબે તમે બચી ગીયા અને એવો ઇરાદો તમે

કાઠ દીને નથી કીધો કે હવે પછી જેમ અને તેમ આપ જાતે ચોક્કસાઈ કરવી અને ખીજાઓ ઉપર જેમ અને તેમ ઓછો ભરોશો રાખવો ? અને શું એ પ્રમાણે ધણીખરી વખત બન્યા વગર રહેય ? હવે કદાચ એવું અને (ધણી ખરી વખતે બનતું પણ હશે) કે હાલ આ પણ પુરાતન દેશમાં રેલવે અથવા ઇલેક્ટ્રીક ટેલીગ્રાફ અને એવાં ખીજા માહાભારત કાંમો ચાલેય તે મધે કદાચ એક ચીજની જરૂર પડી હોય અને તે ચીજ બનાવનારાઓ વાયદો કીધો હોય કે ફલાંણે દીવશે તૈયાર થશે અને વાયદા પ્રમાણે તેઓમાંના એક જણે પોતાનો ભાગ ખરાબર તૈયાર નહીં કીધો હોય તો તે એક માણસની આ લસાઈને લીધે તે સઘલા બનાવનારો ઉપર ઠપકો, પડે અને તેઓ ઉપર ફરીને વીશ્વાસ રાખવામાં આવે નહીં તે સાથે કદાચ તે ચીજ વગર ખીજા સેંકડો માણસોનું કાંમ અટકી રહ્યું હોયતો તેથી કેટલી નુકસાની થાય તે દાનાવ વાંચનારોએજ વીચારવું ? કેહવત છે જે “એક ખીલા વગર નાલ નકામી”-નાલ વગર ઘોડો નકામો તેમ એક જીવન ચીજ વગર વખતે મોહોટું માહાભારત કાંમ અટકી રહેય અને તેનો દોસ કોણની ઉપર ? આએ દાખલો તો માત્ર વીચારેઆમાં આવ્યો છે પણ હમે એધડક હીમત રાખીને કહીએય કે આપણા ગાંમઠી ભોડોમાં એવા જીઠા વાયદા દરરોજ સેંકડો દેવામાં આવેય અને તેની નુકસાની શું શું ઉપજતી હોશે તે હમે કહી શકતા નહીં. એ ગેરફાયદા શીવાએ આપણાં ગાંમઠી ભોડોમાં એવી ખરાબ તેવ પડી ગઈ છે અને તેથી ધણીખરી વખતે અંગ્રેજ ભોડો ફરીયાદ કરેય અને હરેક બાબદ તેઓને ગાંમઠી ભોડોને ઠપકો આપવાની જોગવાઈ મળી આવેય અને કેટલાક આપ મતલબીઆ યુરોપીયન ભો-

કોએ પાંચામેન્ટમાં હીંદુસ્તાન વીશે જે પુછપરછ કરી
ધામાં આવી હતી તેમાં ગામઠી લોકો ઉપર આએ મો-
હોટો બદ્દા મુકવાને ચુક્યા નહીં હતા.

મારા જેવો કમનશીબ કોઈ નહીં;

હરેક જાતનું દુષ્પ અથવા તો દર વખતે પડતું
હોએ, કે એકાએક અચીતુ આપણા ઉપર આવી પડ્યુ
હોયય તો આપણે એવું વીચારીએ કે “ દુનીઆમાં મા-
રા જેવો કમનશીબ કોઈ નહીં ” ઇઆને આપણુ એકલા
ઉપરજ એવી આકતો પડેય ખીજન કોઈ ઉપર પડતી
નથી, અથવા આ દુનીયામાં માત્ર થોડાજ આપણા જેવા
બદ નશીબ છે બાકીના સર્વે સુખીજ છે. ફલાનો શ-
ખશતો કાંઈ ફરીયાદ કરતો નથી તે કેવો હંમેશાં સુખી
છે ” માત્ર તે ખીચારા ઉપર જે પડતું હોશે તેથી આ-
પણે અણુજણુ હોઇસું તે ઉપરથી આપણે વીચારશું કે
તે સુખીજ છે, અને આપણે જાંણશું કે તેના ભાએગ
મેટાં છે અને આપણુ ઉપરથી એક આશીઅત જતી
નથી તેટલામાં ખીજી તૈયાર થાયય-ગોઆ ખુદરત આપ-
ણને મતરાયાં છોકરાંની માફક ગણતી હોએ એવું લા-
ગેય. કદાચ આપણું યુજરાંત ચલાવવાને આપણને મેહ
નત કરવી પડેય તો આપણે ફરીયાદ કરીએય કે “ ફ-
લાનો કેવો ભાએગવાંત તેને પોતાનાં ધંધામાં મારા જે-
ટલી મેહનત કરવી પડતી નથી તોપણ મારા કરતાં વધુ
કમાએય ” જે આપણે પાસે થોડી ઘણી પુજી હોયતો
ખીજ વધારે તાલેવાન સાથે આપણે દોલત સરખાવી-
એય અને કહીએય કે “ પછશાને લીધે તેને કેટલી આ-

બર; છે બળયું મારું જીવતર દુનીયામાં જીવવું પણ સ-
રખું ને નહીં જીવવું પણ સરખું, અને પેતતો મરવે કાંઈ
પોતાનું ભરેય પણ ફલાંણા જેટલી દોલત મરે હોયતો
હું મારે ચાહેતે કરું.” જે આપણો પડોશી પોતાનાં
બચ્ચાંને રમાડીને પોતાનું દુખ વીસરતો હોયતો અફસોસ
કરીએય જે “ખોદા મેં શું તારી ગુન્હેગારી કીધી કે
મને તું ફરજદ નહીં બખશતો ?” જે કાંઈ આપણું
જાંની દોસ્તે આ ફાંની દુનીયા છોડી બેહશતને રાહ
પકડેઓ હોયય તો બીજા કાંઈનાં દોસ્તોને જોઈને બલા-
પો કરીએય જે “તે કદી કાંઈનો શોક કરતો દેખાયો
નથી તે કેવો ભાગ્યવાંન છે.” ટુંકમાં એવી કાંઈપણ
પીડા નથી કે જેમાં આપણને માલમ પડશે જે આપણ
શીવાએ બીજા પડેલા છે અને બલાપામાં ને બલાપામાં
બીજાઓ ઉપર બીજી પ્રકારની પીડા પડેય તે ઉપર આ
પણ કાંઈપણ લક્ષ આપતાજ નહીં અથવા કદાચ બીજાનું
દુખ ઇઆદ આવેય તે વીચારીએય જે તે દુખતો જીજ
છે. આપણુંજ દુખ ભારે છે.

આએ બાબદસર એક નશીબત ભરેલી કાઠાંણી
હમારા દાનાવ વાંચનારાઓની નજર આગલ કરીએય
જેથી ઉપલો વીચાર ખોટો છે તે માલમ પડશે. નેપલશ
શેહેરની એક દોલતવાંન વીધવા નામે કોરશીનીના સધ-
લાં છોકરાં મરી ગયાં, માત્ર એકજ છોકરો રહ્યો હતો,
જેની ઉપર તેનું સધલું દીલ લાગુ હતું તે સાથે વધી
તે છોકરો એવો તો સુંદર હતો અને બલમનશાઈ અને
ધન્ય આખર તેનામાં એટલીતો હતી કે દુશ્મન પણ
તેના ઉપર માયા કર્યા વીના રહે નહીં અને તેની વીધવા
માતાનાં બીજા છોકરાં હતાં તોપણ સઉ કરતાં તેની ઉ-
પર વધારે માયા કરતાં. જ્યારે તે ઉમરે પહોંચ્યો ત્યારે

બોલોનાની મોટી મદરેશામાં વીદીઆનો શીલુગાર લેવા તેને મોકલ્યો અને ત્યાં પણ થોડાક વખતમાં પોતાની કાબેલીઅતથી સર્વે કોઈને અચરત કીધા અને તેના સદ-ગુણથી સર્વે કોઈનો ખારો થયો. દર વખતે જ્યારે તેને મહીનાની છુટી મલતી હતી ત્યારે તે પોતાની અત્તાના કદમ જેવા આવતો હતો અને તે પોતાના એકપુરા દી-કરાની કાબેલીઅત તથા ખુશી અને દાનાઈ જેમને ધ-ણીજ સતોષ પામતી હતી. અને તેનાથી છુટી રહ્યાથી તેની માંયા ઓછી થવાને બદલે ઉલટી વધી તથા આ-ગલ ચાલતાં તેનો પુત્ર નામવરીએ પોંહોંચશે એવીજ આશાથી તેને પોતાથી દુર કીધો હતો તે આશાને હવે વધારે આધાર મલવા લાગો અને તેજ આશાથી પો-તાના પુત્રને પોતાની નજર આગલથી દુર રાખવાનું દુખ પણ કમી થતું હતું. હરેક વીધવા પોતાના એક પુરા દીકરાની સંભાલમાં કેટલીએક ધનતેજરી દેખાડેચ તેનું બેઆંન થઈ શકનાર નથી ! તેની દરએક ઈચ્છા તેના કદમ પણ તે ખીચારી ધણી માંયાથી જોએચ. કદાચ તેનું મન લગાડવાને ગમે એવી ચીજો આગલ હોય પણ તેનો આખો જીવ ગોયા પેલામાંજ ભરેશે અને ખીજ-ઓ ગમે એવી વાતચીત કરતાં હોશે પણ તેના મનમાં કાંઈ અશર થનાર નહીં, તેનું દીલતો એકલું પેલા વી-શેજ બેઆલ કરતું બેશશે અને તે આવ્યા શીવાએ ગે-મા તે ખુઆખ કરતી હોએ તેમ પોતાની આશપાશ શું બનેચ તેની શાહુએતી રાખશે નહીં. જો તે ઘોડે શવાર આવતો હોયતો ધરનાં ખીજ કોઈ સાંભલે નહીં તેની આગમનતો ઘોડાના પગલાનો અવાજ તે સાંભલે જો પહે ચાલીને આવતો હોય તો ખીજ સર્વેના પગલા કર-તાં તેના પગલાને ઓલખી કાઢાડશે તેના ઓરડામાં હ-

જુર આવશે નહીં એટલામાં તો પારખી ઠાઠાડશે કે તે આવ્યો. તેનો સધલો જીવ તેમાંજ લાગેલો હોય અને તેને એક માટે અંદેશો હોએય ઇઆને તેને માટી ધાસ્તી હોએય તેના બીજા છોકરાઓની માફક તે પણ પોતાથી જુદો પાડશે. એવી દીલસોજી આએ નેપલશની બલી વીધવાને પોતાના બલા ગુણુગાર અને એક પુરા છોકરા વીશે હતી.

પણ એતેદાક એવો બન્યો કે તે અભેઆસ કરીને પાછો નેપલશ આવવાનો હતો તેટલામાં તો તે આજારી પડ્યો અને બોલોના શેહેરના નામીયા વધદોએ ધણીપણ કોશેશ કીધી પણ કાંઈ કરાર થયો નહીં અને ત્રણ દીવસમાં તેની અજલની નીશાંનીઓ દેખાવા લાગી. નીશાંનીઓ માલમ પડયાથી આએ દુનીઆમાં તેને એકજ વાતની શીકર હતી કે તેની વીધવા-માતા જે આએ બયંકર ખખર એકદમ સાંબલશે તો એકદમ મરણુ તો નહીં પામે તોપણ તેને ભારે દુખ ઉત્પન થશે, એટલા માટે તે ગંમગીનીમાં ભારે દુખ નહીં ખમે એવો ઉપાય કરવાને તેને ચાહયું અને એક ઉપાય તેને સુજ્યો. તેને પોતાની માતાને કાગલ લખ્યો અને પોતાની આખેર આવીય તે વીશે કાંઈ લખયું નહીં પણ માત્ર આજારી છે અને તેને એક ચીજની ઇચ્છા છે તે એક નેપલશમાં સાથી સુખી ઓરત હોય અથવા જે કાંઈ ઓરતને કાંઈ પણ ગમગીની તથા અંદેશો નહીં હોય તેને હાથે તૈયાર કરેલો પોશાક મોકલે કારણુ કે તેને એવો ખેઆલ થયો ચ જે તે પોશાક પેહેરેઆથી કરાર થાશે. પેલી વીધવા-એ પોતાના પુત્રનું આએ માંગવું ધણું કઠણુ લાગુ પણ તેની આગલ પોતાનો જીવ શીદા કરે તો એવી નજીવી ચીજ ના કંમ પાડે અને તેને ખુશી કરવાને આખાં શે

હેરમાં કાંઈ સુખી ઓરત શોધવા નીકળી. તેને ઘણી તરફી લઈ તલાશ કરી પણુ આંખે દેખાઈતી નહીં ચીજ નહીં અને એવી માલમ પડી અને તેને આશા છોડી કે એવી ઓરત મલશે નહીં પણુ આખરે એકની સાથે તેને ઓલખાંણુ કરી. એક તીશ વરસની ઉમરની પર-ણેલી ઓરત તે દેખાઈતી સર્વે પ્રકારે સુખી હતી એટલુંજ નહીં પણુ ખુશી અને શંતોશ પામેલી દેખાતી હતી. આંખે જાગ્યવાન ઓરતને પેલી વીધવાએ અરજ કરી અને તેનો એક પુરો દીકરો આજ્ઞરી છે તેની ઇચ્છા પુરી પાડેઆ વગર રહેવાતું નહીં એટલા કારણુ શર તેને માંદ માગી.

પેલી દેખાઈતી સુખી ઓરત બોલી કે “ખારી કો રશીની માંદ માંગવાની કાંઈ જરૂર નથી પણુ તું જે કાંમ મને શોધ્ય તેને લાએકની હું હોઈ તો તે કાંમ મારા દીલો જાંનથી કરશ. પણુ મેહેરખાની કરીને મારી સાથે ખીજ ઓરડામાં આવ અને તુજ મને કેહેશે જે આખાં નેપલશ શહેરમાં મારા જેવી કમનશીબ નશીબ-થી ખીજ કાંઈખી ઓરત નહીં હશે ” એટલું કહી પેલી ઓરત એક ઘણાજ પાછલના ઓરડામાં ચાલી અને ઓરડો ઉઘાડ્યો તો એક પરડો છેક ઘાંબાંથી તે બોંએ સુધી નજરે આવ્યો તે પરડો ખેંચ્યો એટલે પેલી ખુદી માતા ઘણીજ દેહેશતમાં પડી કારણુ કે આરવતીખા ઉપર લટકાવેલું એક મુરદું તેની નજરે આવ્યું તે જોઈ પેલી ખુદી માતા બોલી, “એ શું આશીઆત ” તે જુવાંન ઓરત થોડોક અખત સુધી ગમગીની ખેંચીને બોલી કે મારા ખાવીંદ સાથે નેકા થયાની આગમજ આંખે જુવાંનની ઉપર માઈ મન લાગું હતું અને હમે એક ખીજ સાથે નેકા પાડવાનું મુકરર કરીધું હતું પણુ મારા

સગાઓએ અને જામરજરાતીથી મારા હાલના ખાવીંદ સાથે જોડી. ત્યાર પછી હમુને મોખત લાગી હતી અને દોસ્તની માફક હમે એકબીજાને ચાહતાં હતાં અને એક બીજાની મુલાકાત કરતાં પણ તેમાં હમે કાંઈ બદ અદે-શો રાખતાં નહીં હતાં; એક વખતે મારા ખાવીંદે એને મારી આગલ જોયો અને તરત પોતાની તલવાર કાઢી તેનાં જીગરને ચીરી બેળન કાઢ્યો પણ કેટલી જામરદસ-તી કાઢી તે છતાં વડી તે મને દર સહવાર અને સાંજ અહીંયાં લાવી દરરોજ આએ ખુનામરકી બરેલા દેખા-વથી મારા દીલને જામમ કરેચ. તું જે કે દુનીઆને હું સુખી દેખાણેચ ગોયા આખી સસારમાં સરવે જન-તીનું મને સુખ છે પણ સુખી કરીને તું મને કેહેચ તે નાંમને હું લાએક હોજી તો તુજ વીચાર અને હવે તું મને ફરમાવેચ કે તારા એક પુરા દીકરાનો પોશાક તૈયાર કરે ?

કાઉનીશ કોરશી ઘણીજ દલગીર થઇ અને કમુલ કાઢ્યું કે તે દેખાઇતી સુખી ઓરત જેવી કમનશીબવાલી બીજી કોઇ ઓરત નહીં હોશે અને વીચાર્યું કે જે ચીજની સોધને વારતે તે નીકલી હતી તે કાજ આએ દુનીયામાં મલી આવનાર નથી તથા જે ઓરત ઘણીજ સુખી દેખાએચ તે ઓરત ઉપર કેટલી આરીઅત પડેચ તો જેઓ ફરીયાદ કરેચ તેઓ પોતાના જીગરમાં કેટલું દુખ શોશતી હશે ! “ અફશોશ છે કે આએ દુનીયામાં કોઈ પણ ગમગીની તથા અદેશા વગરનું નહીં હોશે દરએકનાં ઘરમાં-મુરદુ-હોશે ” એટલું, ઠહી પાછી પો-તાને ઘેર ગઇ.

ઘર પોહ્યાંચી એટલે તેના ખારા દીકરાનાં મરણની જામર તેને મલી પણ તે ડાહ્યા છોકરાએ આગલથી યુ

કતી કરી પોતાની માતાનું મનખ નહીં ફરે અથવા તે ભારે ગંભીરીમાં નહીં પડે એટલી ચોકસાઈ કીધી હતી અને પેલી ખુદી માતા આંખે દરદ ભરેલો ધા ખમી શકતે નહીં પણ બીજાઓની ઉપર પડેલી આશીર્વતો જોઈ હતી તેથી ઘટતી રીતે શોક કરી ખોદાનાં શુકર કીધા. અલખતાં તેનાં ખુદા જીગરને ભારે ઘાહા લાગ્યા તોપણ તેને થોડા વખતમાં પાછી રૂજ આવી અને તેને ડાહ્યાપણથી વીચાર્યું જે પોતા ઉપર જે આશીર્વત ગુજરીય તે બીજાં માણસ જાત કરતાં કાંઈ વધતી નથી અને એટલા વાસ્તે તેને સચુરી પકડી.

આંખે કાહાંણીનો સાર હમારા સર્વે વાંચનારાઓ સમજશે કે હરેક વખતે જ્યારે આપણા ઉપર આશીર્વતો પડેય તેનો આપણે વીચાર કરીએય ત્યારે આપણે જાણીએય કે બીજા સર્વે કોઈને આપણાં જેવું ખમવું પડતું નથી. જ્યારે આપણું વાહાંન તોફાનખાતું હોય ત્યારે ગોયા આપણી ઉપરજ તોફાન પડતું હોય એવું વીચારીએય અને બીજાં દુખતાં હોએ તેનો તો કાંઈ વીચાર કરતાજ નથી. પણ જરા વીચાર કર્યું તો માલમ પડશે કે સંસારમાં ઘણાંજ ભભકાદાર દેખાવ નીએ પણ કાલશા હોશે-ઘણીજ ખુબસુરત ચાંમડી ઉપર પણ મોટા ઘાહા પડ્યા હોરો-દેખાતાં ઘણાંજ સુખી માણસને પણ કડવી દવાખ પીવી પડતી હશે-ઘણીજ નામી-ચી પેહેડીને પણ કાંઈ દેવું હોશે કે જેની તે પેહેડી વા લાએને ભારે ધાસ્તી રાખવી પડેય ઘણાંજ ધીરા દરી-આવ નીએ પણ એક ખડક હશે-ઘણાંજ મજબુત ખાં-ઘેલાં ઘર તથા વાહાંણોનો કાંઈ પણ પાયો નજલો હશે જેની તેનાં માલેકોને ધાસ્તી રાખવી પડતી હશે, મોટે દરજ્જે પોહોંએલા ઉમરાઓ તથા ધન દોલતમાં રમેલા

શખશોની હાલતમાં બલકે શાહાબદા અને પાદશાહાને દરજ્જે પણ એવી ચીજ હશે કે તે જો આપણે જાણી એતો મોટા દરજ્જા અને પાદશાહત લેવા નહીં માંગીએ.

આપણે કોઇને મોહોડેથી એવું નહીં સાંભલતા કે ફલાંના શખશની આખી જીનદગી વગર હરકતે અને વગર આશીચ્ચત પડવે ગઇ. જરા વીચારશું તો આપણી હાલત આપણા સ્વભાવને તથા આપણી લાએકીને ઘટતી છે એવું માલમ પડશે. વહી એવી કેવી હાલત છે કે જેમાં માણસ હમેશાં દુખજ ભોગવેચ-ધણોજ મુદ્દેશ શખશ, હમેશાં આગરી શખશ, હમેશાં કેદમાં પડેલા બંદીવાંન ધણોજ જલમ શેઠનો ગુલાંમ પણ અસ્તે આસ્તે પોતાની હાલતને મેલી જાએચ અને તેમ શંતોશ પામ્યા વગર રહેતો નહીં. જે ઘરોમાં ધણીજ જાહવજલાલી દીશેચ તેમાં પણ થોડા દીવસ સુધી તપાસયાથી માલમ પડશે કે કાંઇ છુપો ભેદ ત્યાંના સર્વે રે-એશીવાહોને બારે અદ્વિશોશ ઉત્પન્ન કરેચ.

બેવફાઈ.

બેવફાઈના કરતાં બીજી કોઇ ચીજ આજે દુનીયામાં ભુંડી ગણાતી નથી જેઓના ઉપકારને બદલે બેવફાઈ મલેચ તેઓનેજ દુખ લાગેચ એટલુંજ નહીં પણ જેઓ બેવફાઈનું નામ સાંભલેચ તેઓપણ કમકેચ, ગોયા સર્વે કોઇ માંણસ જાત વફાદારી બતલાવવાને દીક્ષોજાં નથી ચાહતા હોય અને કોઇએ વફાદારીને બદલે બેવફાઈ બતલાવીતો તેઓને પોતાને બારે નુકસાન થયું હોય એવા ગુસ્સામાં આવેચ. સેંકડોમાં એક અથવા બે

શખશો શીવાય કોઈની આગલ બેવકાઈનું નામ દીધું હોય તો તેઓ બોલશે કે બેવકાઈ સૌ કરતાં ને શુદ્ધ કરમ છે, મારી આગલ બેવકા શખસનું નામ ના દેઓ અલખતાં જ્યારે શરવે માંજુશ જાત જે કરમને ધીકારેય તે કરમ તેઓ કોઈ કરતાજ નહી હોય, તોપણ આપણે ધણી વખત શાંભલીએય કે કેટલાએક તાલેવન શખશો ફરીઆદ કરેય કે દુનીઆં બેવકા ધણીછે, ફલાણાને મેં કેટલી મદદ કીધી અને તે આજ કેહેવો મગરછે કે કાંમ પડેય તો બોલાઉય તોપણ આવતો નથી” એ બોલવામાં કાંઈ જુલ હોય હેવુ માલમ પડેય, મદદના કરનારા શખશો પોતાની જુલ જોતા નહી હોય કારણ કે જે કરમ કરવાને સરવે કોઈ ધીકારેય તેજ કરમ દુનીઆનો ધણો ખરો ભાગ કેમ કરશે ?

ખરેખર જોઈસુતો જેઓ બેવકાઈને વાસ્તે ફરીઆદ કરેય અને વકાદારીની આશા રાખેય પણ તે ધણી ખરી વખતે નાપાએદાર અને અણધટતી આશા હોયય તેથી તેઓની આશા તે ખર આવતી નથી અને તેથીજ લોકો જ્યારે વકાદારી ખતલાવતા નથી (અને તે ખતલાવવાની જ્યારે જરૂર પણ નહી હોય) ત્યારે તે ફરીઆદ કરનારા ના ઉમેદ થાઈ શોહોર કરેય. કેટલીએક વખતે મેહરબાંની હેવી રીતે કીધામાં આવેયકે તે જો નહી કીધી હોય તો-પણ ચાલતે. “ફલાણો સખસ ખીયારો ગરીબછે. તે ફલાની આશીશમો હાલ તો છે પણ ફલાણે ઠેકાણે આપણો વગ શારોછે અને તેના માલેકો એ કોઈ શખશને વાસ્તે આપણને કેહવાડી ઉછે વાસ્તે ફલાણાને બોલાવીએ તે તેની ઉપર આપણો ઉપકાર થાશે અને તેનું આપણને ધડી ધડી કાંમ પડેય વાસ્તે આએ તક શારીછે, એમાં આપણું કાંઈ જવાનુ નથી. ” ખરેખર શેઠે પેલા ખીયારો

ઉપર જ્યારે ઉપકાર કીધો અને શેઠજી આશા રાખેય કે હવે તેને ઘડી ઘડી આપણુ કાંમ શોધશુ તો તે ખીયારો મુગો મુગો કરશે, અલખતાં તે શખશ પેહલાં તો શરમતો મારેઓ વાંકી દોકીએ હા કહેઆ કરેય, પણ જ્યારે શેઠજી તો ધરાતાજ નથી ત્યારે આખાડા કરીને તે ખીયારો શેઠ ને મોહોડું દેખાડતો નથી એટલે શેઠ કહશે કે “ તે કેવો ભેવકા છે. મેં તેની ઉપર આટલી બધી મેહરખાંની કીધી હાલ તેને થોડા ઘણા એકઠા કીધાય તે ચરખી આવેલીછે જુઓ તે કેવો ભેવકા છે કે મોહોડું પણ દેખાડતો નથી અને આટલું જુજ કાંમ કરવાને કેટલી આનાંકાની કરેય.” કેટલીએક વખતે માત્ર એક ચીજ આખ્યામાં આવેય કે જેની તે લેનાર સખસને કાંઈ જરૂર નહી હોય પણ પેસો આપનાર શખશ એવું ઇચ્છેય કે મારી વખાંણ થાય કોઈ વખતે તે એવું ઇચ્છેય કે એનો બદલો લેનાર શખશ પાસેથી વધારે મલશે અથવા તે લેનાર શખશ કોઈ અગતનોં માણસ હોયતો તેની દોરતી મેઝવવાની અને તેથી કરી કાંઈ કાંમ કાઢી લેવાની આશામાં કાંઈ બક્ષીશ કીધામાં આવેય, જે બક્ષીસ પેલા વાણીને નેઘતી પણ નહી હોય, કદાચ તેના કાંમમાં સુતલગ નહી આવે એવી હોયય. આ બાબદસર વધારે ખુશાશો કરવાને આપણે ઇઆદ રાખવું નેઘએ કે તાલેવાં સખસો જે ખરી ખેર ખાચત કરેય અને ગરજવાં સખસોની ગરજ મટાડેય તેમાં અને તેઓની ખરોખરીઆ અને તેઓ કરતાં કાંઈએક રીતે વધારે અખતીઆર વાલાઓને ખુશી કરવા તેઓ બક્ષીસ કરેય તેમાં ઘણોજ ફરક છે. અને આએ કેહવાત છે જે ગરજવાંને આપણે તરાંચુ અને રૂપુજ આપીએય પણ બે ગરજને શુનું બખશીએય અને આ પુરાતમ કેહેવાત

સરવે કોઈ કચ્છલ રાખશે, અને એટલાં કારણ ઉપરથી કોઈ વખતે આપણને કોઈ ચીજની જરૂર પડેય, અને તે ચીજ આપણને બીજા કોઈ પાસેથી મલે એવી હોય તો તે શખશ આપવા ચાહતો હોય તોપણ ગોયા તે ચીજની જરૂર નહીં હોય એવો દેખાવ દેખાડીએય અને વલી ને ચીજની આપણને જરૂર છે એવું દેખાડીએ તો તે ચીજ મલવી ઘણી કડણ છે કદાચ નહીં પણ મલે કારણકે સર્વે સખસો હરેક બક્ષીશ કરતી વખતે “કુતર” આપીને બકરી લેવાની” આશા રાખેય. હવે આએ પ્રમાણે જ્યારે બક્ષીશ કીધામાં આવી હોય ત્યારે આપણે આશા રાખીએય કે લેનાર શખશ આપણો આભારી થશે એ ઘણું અનઘટતું છે. એમાં કાંઈ શક નથી કે કેટલાએક ગરજવાન શખશોને ગરજની વખતે મદદ થઈ હોય અને કોઈ ખરો ખેરખાહ સખશે પોતાની સખાવતનો હાત લાંબો કીધો હોય તોપણ તેના બદલામાં તેને બેવકાઈ દેખાડેય. પણ વલી આપણને ઇઆદ રાખવું જોઈએ કે એવા શખશોને પણ પોતાને ગરજની વખતે બીજાઓની સખાવત ઉપર આધાર રાખવો પડ્યો હતો, તેના વીચાર તે સખાવત લેતી વખતે દીલમાં ઘણો અંદેશા ભરેલો લાગતો નથી તોપણ પાછલથી તેઓના મન ઉપર એટલો તો ભાર મુકેય કે તે ભાર ઓછો કરવાને ત સખશે પોતા ઉપર થએલી મેહરબાની વીસરી જવાને ચાહેય, કદાચ કોઈ વખતે તો કાંઈ જુજ કારણ ઉપરથી તે ભાર એકદમ કાઢી નાખેય, અહીંયાં વીચારવું ને આ ભાર કાઢાડી નાંખવામાં ઇઆને ખુલાશાથી બોલીએતો બેવકાઈ બતલાવવામાં, તે શખશે ઇચ્છતાં હોય એવું નથી તેઓના સ્વભાવથી એકાએક આ બદલામાં

પડેય ઇઆને. હરેક બીજી નેકીની માફક વફાદારી બળ લાવવામાં પણ આપણને તેવ પાડવી જોઈએ, અને જે સખશો બેવફા હોએય તેઓને એ વફાદારી બતલાવવાની તેવ નહી પડેલી તેથી કરી તેઓના સ્વભાવ નેક રાહ એકાએક છોડી દેઈ બદીનેા રાહ પકડેય.

કેટલાએક બક્ષીશ કરનારા સખશો કેહેય કે હરેક બક્ષીશ કરતી વખતે અને જ્યાં સુધી તે બખશેલી ચીજની પેલા લેનાર સખશને જરૂર હોયય ત્યાં સુધી વફાદારી રહેય પણ આસ્તે આસ્તે વફાદારીનેા આતશ થડો પડતો જાએય અને છેલ્લે સરવાલે તે તદ્દન બુદી જાએય અને (વધારે અચરતી ઉપજાવે એવું શું છે કે) ઉલ્લેખે તે બક્ષીશ કરનાર અને લેનાર સખશ વચ્ચે બે દીલી તથા મીનાકેશો કોઈ વખતે ઉત્પન્ન થાયય. એવી ફરીઆદ કરનારાઓએ વીચારવું જોઈએ કે વફાદારી ઇઆને હંમેશ સુધી એક જીજ બક્ષીશને વાસ્તે ઉપકાર માનવો એ જોઆ તે ચીજનું શો ધાણું મુલ વધારે આપવું પડતું હોય તે માફક છે, અને સધલાં માંણુસો હરેક બક્ષીશનું મુલ એટલું બધું આપે એવી આશા રાખવી ફાકટ છે, એટલા વાસ્તે જેવી ભારે અથવા હલકી મેહરખાંની કીધામાં આવી હોય અને તે પ્રમાણેજ થોડી અથવા લાંબી મુદત સુધી વફાદારીની આશા રાખવી જોઈએ નહીતો. હરેક બક્ષીશ લેવી તે જોયા આપણો જીવ ગુલાંમગીરીમાં વેચવો બરાબર છે. હવે આ ઉપરથી સાફ માલમ પડશે કે બેવફાઈની ફરીઆદ થાએય તેના બે કારણો હોએય એકતોં પેલો મેહરખાંની કરનાર સખશ બેવખુબીથી એવી અણધટતી ઇચ્છા રાખતો હોય કે પોતે જેઓની ઉપર મેહરખાંની કીધી તેઓ જીવર બાર જેમ બને તેમ વધારે વખત સુધી રહે તેા સારું, અને તેમ કીધાથી પેલો મેહરખાંની લેનાર સખશ

કંટાણે અને વફાદારી બળવતો. અટકે ઇઆતો તે અ
સલજ બેવકા હોયતો પોતે જરાપણુ આબાર માનવાને
રાજ નહી હોય. આ પેહલાં કારણુ ઉપરથી જ્યારે પેલો
મેહરબાની લેનાર સખશની ઉપર બાર ધણો પડેય ત્યારે
જે ધણીખરી વખતે મેહરબાની કરનાર અને મેહરબાની
લેનારની વચ્ચે ચીનાકશો ઉત્પન્ન થાયેય અને પેલો મેહ
રબાની લેનાર સખશ ફલાણું કામ કરશે એવી આપણે
આશા રાખીએય તેને અદલા તે ઉલટુંજ કામ કરેય. વ-
ક્ષી શું કાંઈ વખત એવું નહી બનતુ કે વફાદારી કાણે
બળવવી જોઈએ અને કાણની તરફેનમાં બળવવી જો
ઈએ તેનો ખુલાશો થતો નથી? ઇઆને પેલા મેહરબાની
લેનાર સખશને ખચર નહી પડતી જે પોતા ઉપર ખરો
મેહરબાની કરતાર સખશ કાણુ છે? તેમજ કાંઈ વખતે
મેહરબાની કાંઈ હોય પણ પેલા મેહરબાની કરનાર સ-
ખશ એવું સહમજે કે મેં ફલાણુ ઉપર બક્ષીશ કી-
ધી પણ તે બક્ષીશ પોહોંચી હોય બીજા સખશને વલી
કાંઈ સખશ એક જીજ બક્ષીશ કરેય અને તેનું બ-
ક્ષીશ કરનારમાં નાંમ અપેય અને તે બક્ષીશ લેનારને
તે જીજ ચીજનો અદલો વાલવાને પોતાની આખર અને
આપ અખતીઆરી જેવી બેમુલી ચીજને ખરચવી પડેય.
એવે ઠેકાંણે પેલા બક્ષીશ કરનારને કેટલો લાભ થયો તેનો
તેને સંતોશ નહી ઉપજશે. આપણે વીચારીએ જે કાંઈ
દેશ એવું હોશે કે જાંહાં કાંઈ શીકો શીકો નહી પડતો
હોય, અને લોકો એક બીજાનો માલ અદલા અદલી કરતા
હોય, હવે એવે વખતે કાંઈ બીચારાને એકજીજ ચીજની
ધણી જરૂર હોય અને પોતા પાસે એક મુલદાર ચીજ
હોય તો તે જીજ ચીજ વાસ્તે તેને પોતાની મુલદાર
ચીજ આપવી પડતી હોશે. “ એક બકરી આપીને કુતરૂ
લેવું પડતું હોશે ” તેજ માફક મેહરબાની કરવી અને

તેનાં બદલામાં વફાદારી બજાવવી એ લેણુ દેણુ તરાંબ વગરની છે અને ઘણી ખરી વખતે એકને પધતુ મલેય અને એકને ઓછું તેથી હમેશાં બેઉ તરફ વાલા ફરીઆદ કરેય. તવંગર સખશે એવી ફરીઆદ કરેય કે દુનીઆમાં બેવકાઈ ઘણી છે અને ગરજવાંત શખશે એવો શો હોર કરેય કે તવંગરો મેહરબાંની કરેય તેનો બદલો તેઓ જાસ્તી લેએય.

હવે ખરી બક્ષીશ અને શખાવત કરવાની રીત એવી છે જે દાનાવ અને બલા શખશેથીજ થાએય તેમાં બે ચીજોની જરૂર છે એકતો હાતમ સરખું દીલ ઇઆને જે મેહરબાંની તથા શખાવત કીધી તેના બદલામાં આ દુનીઆમાં કાંઈ મલશે એવી આશા તદન છેડવી, અને બીજું તો ખાંભોશી ઇઆને આપણા જમણા હાથે જે નેક કાંમ કીધું હોય તેની ખબર આપણા દાવા હાથને પણ પાડવી નહી જોઈએ. ખુબી કરવી તે ખુબી નેજ વાસ્તે કરવી અને નહી કે કાંઈ તેમાં આપણને લાભ થાય અથવા નાંમદારી વધે એટલા વાસ્તે આ દુનીઆની સઘલી ચીજોની માફક નાંમદારી પણ ઘણી લાંબી મુદત સુધી રહેવાની નથી, પણ ખુબી પોતે તો જાયેદાંન સુધી કાંએમ રેહશે નહી આશા રાખવી કે બીજા ઇનશાંન આપણું સાઈ કરશે અથવા જેઓ ઉપર આપણી મેહરબાંની થશે તેઓ આપણી ફરમાબરદારી કરે અથવા હરેક બીજો આપણને લાભ થાએ પણ માત્ર તે ખુબી કરવાથી આ દુનીઆમાંથી દુખ અને કંગાલી ઓછી થાય અને તે સાહેબ ખુબીથી પુર છે તેની ધારણા પુરી પડે એટલીજ મતલબ રાખવી અને આપણી ખુબી જેમ બને તેમ વધારે વજનદાર થાએ એટલા વાસ્તે એવું કરવું કે આપણે તે નેક કરમ કીધાથી કોણને ફાયદો થયો તે પણ આપણથી છુપુ રેહતો ઘણજ બેહેતર થાય.

કરકસર અને તેથી તરતા ફાયદા.

માણસની પીઠ પાછલ કેવી તોહરેતું સુખ દુખ હ-
સતી ધરી ઉભુ રહેછે તે કોઈ આગલથી જાણી શકતુ
નથી. આજે સુખની છાયડીતો કાલે દુખની કાલી વાદલી
આણુંકરમે અચુક ભરાઈ આવેછે. એ ધદાથી આદમી અ-
જાણ્યો નથી. પોતે સુખમાં હોયા છતાં ખીજથી તે ધડો
જુએછે. અને તેથીજ તે પોતાને ચોંકેલો રાખેછે. એમ
ચોંકાને રહેવું એ ખરી અકલ વાપડનારાનું કાંમછે. જેઓ
'વખત તેવો વીચાર' એ નીચમ ઉપર અધેલો મારી સારા
વખતમાં પોતાની સતા અને શક્તી ખરચી દેછે તેઓ
દયા ભરેલી હાલતે પુગવા છતાં લોકની બતરીસીએ ચહડી
મુરખા બનેછે. આ દુનીઆમાં આદમીને સંસાર રાજનો
કર ભરવો યોગ્યછે અને તે રાજ વીટલામણમાં ગુચવાતાં
તે પોતાને બધી તરફથી ઘેરાયલો દેખેછે. તે સઘલી ગુ-
ચબણમાંથી પોતાને મોકલો કરવાને તેને મેહેનતની જરૂર
છે. અને પોતાનાંજ ભાઈબંધો કણેથી પોતાની મેહેનતનાં
દામે પૈસાકે અનતું દાંમ તે ભેગું કરેછે. આગલા વખ-
તમાં જ્યારે ચલણ જેવી રીતીઓ બચગીમાં અથવા સ્વ-
પના શરખી હતી ત્યારે લોકની દોલત અનાજ, ધોર,
વીગરે ચીજો ઉપર વધુ ઓછી આધાર રાખતી હતી.
પણ બેહેવારમાં ચલણનાં દાખલ થવાથી તે ઓટલી તો
સગવડ પોતાને કરી શક્યો છે કે ફક્ત પછશા પેદા કર-
વાની એકજ ફકર તેને કરવી પડેછે. સખખ તેની સઘલી
ખીજ ફકરોથી એ પૈસો તેને ઝટ મોકલો કરી આપેછે
અને એ સાધણ ઓટલું સુતરું છે કે એ આજકાલ આદ-
મીની મોજ અને મોટાઈનું મુલ ગણાયું છે.

હવે એ મોટાઈનું મુલ પેદા કરવું એ આદમીની

જાણી વધથી શક્તી ઉપર આધાર રાખે છે. તા પશુ તે વગર પશીનાથી નથી મલતું એ સરવેને માલમ છે. અને આ વીશયથી એ સમજવાનું છે કે તે મેહનતનાં દાંત્રે પેદા કાઢેલું નાંજું સંભવવાની ધણી અગત છે. નાંજું સંભાલવું અને કરકસર કરવી એ આપણની ફરજ છે. અને બે કદ-રંપણે તેને ગુમાવી દેવું ખરેખર પાપ છે. સખખ એક માણસ દરબ્યના પરતાપથી જે રૂડા ફાયદા આ દુનીઆને કરવાની તક અને હીમત મેલવે છે તે એક બેકદર ઉડાઉ તતકાલ ભાંજી નીર જીવ કરી દે છે. થોડી કમાઈનેા રહી ખાનારો એક ગરીબ, નાજું શંધેરવાને વારંભવાર અશક્ત જણાય છે, જેથી કરી તેને દરબ્યવાનોની ઉદારતા ઉપર કેટલીક વખતે આધાર રાખવો પડે છે. અને જે આધાર-થી તે પોતાને કે પોતાનાં કુતંબને બદી કે પાયમૂલીનાં પંજથી છટકાવી દેવાને સામર્થ્યવાન થાય છે. એ દરબ્યવાન મદદગારને થોડું પુન સમજવું નહીં.

કરકસર અને વેહેવારં જોષતા ખરયથી નીરવાહ ચલાવનારઓને જેઓ સુખ તરીકે વખોડે છે તે ઓ સદા જીલ કરે છે એટલુજ નહીં પણ પોતે ઉડાઉપણાની કેહેવી શરેલી પગડી ઉપર ઉભા રેહ છે તેના તે મુરખોને થોડાજ પીચાર છે. જીંદગીમાં મોજમજ દરેક આદમીને તેની કમાઈની પરમાંજી પરમાંજી હોવી જોષએ અને જેઓની શક્તી છતાં તેવી મોજ જે જીંદગીને જરૂરની છે તે મેલવવાને અખાડા કરે છે, અને કરકસરનાં રૂડાં નામને પોતાનાં નામ સાથ તાજદાર કરે છે તેઓ ખચીત સુખ કેહેવાય છે. કારણ જે પોતાનાં જીવનેજ પોતાનાં દરબ્યથી સુખ આપવાને ફલીદર છે તે પારકા લોકને તે દરબ્યથી કેહેવી રીતે મદદ આપી શકે એ સચળતું નથી. પોતાનાં જીવને આખાદા કરાવી પારકાને સુખ કરે એવા પરમજીનીતો આ

દુનીઆમાં નવાઇજા છે. પણ કરકસર વગર બેઢરકારીથી ખરચ કરનાર મોટી કમાઇ છતાં હમેશાં કરજનાં બોજ તલે ભયડાએલા રહેછે; અને એ બદી જેઓને સર ચો- હોટલીછે તેઓથી કવચીતજ મુકી દેવાયછે.

માટે નાહાનાં તેમ મોહોટા આદમીએ એક નીયમે ખરચ રાખતા શીખવું એ તેમનાં શંસારના રતણમાં ધ- ણું ફાયદા ભરેલુંછે, આડો અવલો ખરચ ન કરતાં ધટીત ખરચપર જેઓ ધ્યાન આપેછે તેઓ કરજનો ખાડો ક્યુ જેવા પાંમતા નથી. ધડીભર ક્યુલ કરચે કે કેટલીક અ- ડચણો જીદેગીનાં રસ્તામાં એવી આવી નડેછે કે દુકાન- દારો વગેરે ઠેકાણેથી ઉધાર માલ લેવો પડેછે. જેઓને એવી અડચણો નડેછે તેઓએ સાવધ રહેવું જોઇએ કે એ નાનકડું કરજ ખનતાં સુધી તુકમાંજ પતવું જોઇએ; સખખ જેમ વધુ વખત જતો જાએ તેમ તે કરજમાં ઉ- મેરો થતો જાય. ત્રણ માસને છોડે જે કરજ હોય તે વ- ધીને વરસને છોડે કદાચ બેવડું પણ થઇ જાય ! માટે કરકસરથી રહેનારોને એ ચાલ બહુ અવગુણ કારક છે અને ખનતાં તુલીક ઉધાર રાખવાની ટેવ ન પાડી હોય તો તેનાં જાબમાં બહુ સારૂંછે.

હવે કરકસરથી ખરચ ચલાવનારનાં કુંતળ અને તેનાં પોતાનાં તરફ નજર કરચે. તેને કશી પાંતીની શીકર હોતી નથી. કુછડીમોજમજની તેને નવાઇ હોયછે જેથી તે શરીરે નીરાંત અને તંદરોસ્ત હોયછે. જે સ્થિતિ આ- દમીનાં શુખનો અમુલ્ય બાંધોછે. તે સ્વછતા અને સુધડાઇ જલવતાં સીખેછે. પોતાનાં ઘરમાંના સર સાંમાનનો અગા- ઠો તે કવચીતજ જોયછે. તેને શરીર અને દેહે નીરાંત હોવાથી સારા વીચારો સુજવાને અવકાસ મળેછે. દુની- આમાં કેમ વધવું, લોકનાં ઉપયોગમાં કેમ આવવું અને

તેમને કેવા ઉપયોગે લગાડવા તેની સમજ તેને સારી પેઠે માલમ પડે છે. બાયડી છોકરાં તરફ તે પ્યારથી જોતાં રીખે છે, જેનાં બદળામાં તેઓનું માન અને માયાતે મેલવે છે. તુકમાં જે સુખની ઉમેદવારીમાં હજારો મુરખા ઉડાઓ તવલે છે તે તે સેહેજમાં પોતાનાં ધરનાં આંગણામાં તે જુએ છે. વસી તે પોતાને સ્વતંત્ર ગણે છે અને આવતા વખતને સારું એક નફકરા ઉડાઉને જે અંદેસો રહે છે તે જાણવાથી તે સદા બેનશીય હોય છે ! સખખ તુકતુક બચાવ કરતાં વખત જતાં તે સારી પુંજ જમાવ કરી શકે છે જે તેની આશાઓમાં અને મેહેનતમાં એક બીજું બળ થઇ પડે છે. તે કાઢતો ઉશીઆલો થવાને બદલે બીજાને પોતાનો ઉશીઆલો કરવાની હાલતે જુએ છે અને પોતાની આખાદીની શહરઆત જોઇ તે આગલ વધે છે.

હવે એક લખપતી ધનવાન ઉડાઉ તરફ નેગા કરીએ. એક સહવારે તેને એસકી ફાંકડો બની લેહેકા અને ભપકામાં ડાલતો આપણે જોઇશું—તેનાં મોહોપર બે શીકરાઇતું હસવું, ગરરીતું શીહાપણ, રૂપેરી દેખાંમણી વાદલીથી ઘેરાયતું વાદલું જોઇશું. ભરેલું ગજવું એકદર થઇ તે ખાલી કરશે. સખખ તેને એટલા મુડીબર રૂપીઆની દરકાર નથી. વરસ દાહાડે લાખની તેને આવક છે. અને મહીને દાહાડે આઠ દશ હજારનો ખરચ થયો તો શું મુજકા છે ! શેહેંકડો દોરતો તેની આંસપાસ ભમતા ફરતા દેખાય છે. કોઈ તરફથી સાબાસી અને તારીફનાં બાંકાં પુકાતા સંભલાય છે અને બીજી તરફથી ભાઇને શીઠ રૂપે લીમજી બનાવનાં કશી કસુર દીઠામાં આવતી નથી. એક મહીને દશ હજારનો તો બીજો માસે પંદરનો ખરચ તેનાં હીસાબમાં નથી. સખખ એક લાખની આવક વરસ

દહાડે તો છે એ ગણતરીપર તે હંમેસ અને દર પલે
છલકાયછે. અતી ઘણી મોજ, કુંઘંડી ચાલ તેનાં શરીરનાં
શત્રુ થતા જાયછે. અમીઠીતારથી પેદા થતું અજીરણ અને
તેણી નાઠેલી હુંગ તેને કંટાલો આપે છે. પણ તેની દર-
કાર આ ઉડાઉને કશી નથી. નાચ રંગનો ઉજાગરો તો
સદા ચાલુજ તે છોડાએ ક્રમ ? અને તેવનાં મોજશી !
વરસ દાહાડે સરવાયું જોતાં પચીશ હજારની ખોટ ! ખોટ,
તેનાં તરફ તે હસેછ. આવતે વરસે તે પુરી આપશે. અને
એ મુજબ મનની તકરાર અને નાની દોસ્તોની સહલા
પાએમાલીનાં ખાડા તરફ તેને ખેંચેછે. રફતે રફતે સદાતું
અજીરણ, દીક્ર અને મગજનો કચવાત તેની દેહેને લકડતી
કરી નાંખેછે. હવે પછસા જે તેની લક્ષ્મી માતા તે તેનાં-
પર રૂઠી તેને વીસરતો કરેછે. દુનીઆ આ પડતી જોઈ
તેને ધીકારેછે. સખખ તેણે તેને કસી મદદ કરવા વનાં
ઉલ્લટી પોતાની બદલાવે ખરાબ કીધી હતી. પાસેતો બધો
પછશે, મીલકત જતાં સાંમે તે કરજમાં પડેછે, કારણ
આગલ મીસાલે ખરચ બધો નહીં તો અરબોખી થવોજ
જોઈએ. નોકને સારું દેવું કરીનેખી નામ રાખવું જોઈએ.
આવી હુલડાઈમાં તે પાયમાલી જુએછે, માગનારાના નાં-
ણાના તપલા તલે આવી પડે છે. કાયાથી દરદી જેથી
રલીખાવા જોગી મેહનત થઈ શકે નહીં, અને ભુખે મ-
રવાનો વખત તે આવેલો જુએછે. અતે નીરાસ થઈ તે
પડેછે. તે આગલી હુંજડાઈને રડેછે, અને પોતાના કર-
મનાં ભોગને થયલાં જુએછે.

આવી દશા ઉડાઉની અંતે હોયછે. માટે જોએ અ.
વીચારે સ વખતે મેલવેલો પૈસો રેદી દેવાની ઉજતાઈ
કરેછે તેઓને ધડો લેવો જોઈએકે પાછલ ગરીબાઈ અને
દલીદરતા ધુરંકેછે તેથી બચાવ કરી રાખવો.

ધરમ અને તેની મતલબ શી છે ?

ખુદરતી કાયદાં અને નીયમોપર ધ્યાન આપતાં જે મતલબ સારું આદમીને પેદા કરવામાં આવેલું છે, તે મતલબ આ દુનીઆની તમામ ચીજોની સંભાલ કીજે નીરમાન થયલા આદમીની રીતસરની ચાલ ઉપર આધાર રાખેછે. ખુદરતે પોતાની બલીહારી અને ધંભીર રચણામાં તેને સરવેથી વડો કીધોછે; અને ગોયા આ પેદાએસ તે-નેજ કીજે સરખવી હોએ તેમ તેનાં હાથ તલે તે સોંશી દીધી છે. એ સર્વેને સંભાલી ઘટતો ઉપયોગ કરવાને તે-નાપર એક ફરમાન ઉતરેલું છે, અને તે ફરમાન બળ-વતાં જે બારીક ધડી પર તેનું સંસારનું પછડું ફેરવાતું રાખેલું છે, તેની ગતી ચુકી જતાં અથવા તે ઉપર બે-ધયાંન રહેતાં તેને હસ્તક સોફેલી એ ચીજોની સંભાલને બદલે ખરાબી કરી દેછે. એ ફેરવાતાં પછડાંનું મુલ જે નીયમ ઉપરથી ઉભું કીધું છે તે નીયમ તેને પોતાની જાતી અકલે તેને આ દુનીઆનાં ગુચવન ભરેલા રસ્તા-માં કેહેવી તહરેથી નીકલી પોતાનાં ધારવેલા મારગે જવું તે સીખવેછે, અને જેમ તે નીયમ તેને એક હાથપર ર-સ્તો બતાવે છે તેમ તે નીયમને જનમ આપનાર તેની અકલ પોતેજછે. એ નીયમ ધરમ મારગછે. ધરમ અક-લથી ભરપુર અને દાનાઈથી ચીકાર થયલા કાનુંનોથી ભરેકા હોયછે તોખી તેનું ખરું રહેઠાંણ મગજનાં મંદીરનાં કરતાં અંતઃ કરણની ખીણમાં સોભા પામેછે, ઈઆને ધ-રમ ઉપર વાદ વીવાદ કરવાને કે તેપર ચકચારની ખરીદી કે વેચાંનથી ચુનોયરા કરવાને જેહેલું ઘટતું વીયારી શ-કાય તે કરતાં વધારે દીલનાં વીચારાસ અને અંતઃ કરણની મંજુરીઆતથી તેને જાલવી રાખવામાં અગતનુંછે, સખબ

જે કાનુનો અને શીખામણો તેમાં સમાવેલી હોયછે તે નીતરી સચાઈ સીવાએ બીજી કાંઈ હોતી નથી. અને તે સચાઈપર સખુન લેઈ જવો અથવા તેને ચુથી તેમાંથી નવું બોલવાની વેદનાં કરવી તે કાંઈજ નહીં પણ સવજ જીગરની અંદર વસવસા અને વેહેમનાં જેરી કતરાનુ જલ બેલવાની શહરઆત થયલી સમજવી.

જ્યારે કોઈ સખસ કદીમ જમાનાંથી ચાલતાં આવેલા પોતાના મજબને વસવસાની નજરે જોવા માંડેછે અને તેમાંથી ભુલ કાઢાડેછે ત્યારે ખુદરત જે ધોરણપર ફરવાને તેને મુક્યોછે તે ચુકી જઈ ખરાબીનાં પગલાં તે ભરવાં સહઈ કરેછે, અને એ ભુલ છતાં માણુશે જેટલી ખરાબી કરેછે તેનાં કરતાં જવાન ઉછલતાં જુશાનાં આદમી વધારે કરેછે, અને અંતે પોતાને એવી ગુચવનમાં લાવી મેલેછે કે સરવાલે તેમાંથી કેમ નીકલી મોકલા થવું તેના મોટાં અને ખરેખરાં સંકતમાં ઘસડાઈ જાયછે, અને જીંદગીની ખરી મોટાઈ તથા આદમી અત ખારીએતો રદ કરી એએન તફન ખાલી પડી ગયલાં અને બાળે વખતે સુહુન મારી ગયલાં જીગર સાથ દલીદર દાલતે આ ભવની મુસાફરી પુરી કરેછે.

માટે ધરમ જેવી ખારીક બીનાં અખતયાર કરતાં તેનો મગજની કસોતીથી તય કાઢાડવા કરતાં વીસવાસ ભરેલાં એકીનતા પરડાંથી ધાંકેલો રાખવામાંજ મોટી કીરતીછે, અને તેમાંથી જે સુગંધી પમરાત દીલનાં બીતરમાં પંથરાએછે તેની મોજ લેવામાં ખરી સાચાસીછે. તોપણ ઉપલું કયુલ રાખતાં જે ભુલ સાધારણ રીતે ચાલુ થયલીછે તે ભુલથી સંભાલ લેવી ઘટેછે. “ધરમની રાહા અકલની રાહાથી જુદીછે.” એ ભુલ ભરેલુંછે. ધરમ અકલથી ભરેલોછે, જગે જગે તેમાં દાનાઈનાં દરખતો આ-

પણી નજરે પડેછે, અને તેમાંથી શીલસુરી ભરેલાં નીપ-
જતાં ફલો આપણે ચાખવા વટીક પાંખીએ છીએ. જે
રસતો ખોદાઈ મારગ બતાવેછે તે કાંઈ અનસમજોનાં મ-
ન મનાવાને બનાવયો નથી, પણ તેમાં શું શું ખુખી
અને ફાયદા બેલાએલાછે તેની દાનાઈ કબુલ કરે એવી
તેમાં દલીલ સમાવેલીછે, એ આપણે તેમાં વારંવાર જ-
ણાવેલા સવાખ કે નેકીનાં ફટવાઓથી જોઈએ છીએ.
જે રશતો નેકી બતાવેછે તે શરીર સંબંધી, મગણ સં-
બંધી, કે આ દુનીઆઈ ફરજ સંબંધી ફાયદા ભરેલો
હોયછે. અને તે મુજબ ચાલવાથી જે કલપીત શુખની
તેમાં આશા આપેલીછે તે કબુલ રાખતાંખી આપણે તે
સુખ હીઆંજ મેલવી શકીએ છીએ માટે ધરમનો દરેક
કાનુનો અકલવનાનો કે શીલસુરીનાં ભેદ વગરનો નથી.
પણ ચીઆવલા મગજનાં, ટુકી નજરવાલા, અને અધુરી
કેળવણીથી છકી ગયલાઓ ધરમ જેવી પવીતર સપાટી
ઉપર ઉતરી પડી તેને નાદાની ભરેલા વીચારેથી અપ-
વીતર કરેછે તેથી ધરમની ખરી સવચ્છતાને કશી ઝાંખ
લાગતી નથી, તોખી તેવાઓની નાંદાની ભરેલી દલીલ
અથવા વગર સમજની તકરાર અણાણ મગજપર ઘણી
ખરાબ અશર કરી શકે. માટે દરેક સમજુની તો એ-
જ ફરજ છે કે જે ચીજ તેને સમજ પડતી નહીં હોય
અને ગુચ્છનથી તે ઉપર વધારે વખત રોકવાને બદલે
ચુપકાડી અખતયાર કીધાથી પોતાને તદ્દન આસુદો અને
મોક્ષો થયલો જોશે.

ધરમ તેની અસલ હાલતમાં અંત શુધી રહ્યો નથી.
આદમીને પોતાનાં પેટનું દામ આપવું પડેછે. તેને લીધે
આ દુનીઆની ઉલ્લ પાઠલે જનમ લીધોછે. જે ઉલ્લપાઠલ
સાથ નવી નવી રીતીઓ જનમીછે અને એ રીતીઓને

તે વખતે અનુસરે એવા રેવાળે તથા રશમો ધરમનાં દરપત સાથ બેસી નાખવા પડ્યાં છે જે રેવાળેનાં વેલાએ એટલા તો તે દરખતની આંસપાસ ફરી વધી તેને ગુડી નાંખ્યો હોય છે કે તેમાંથી તેને તારવી કાઢાડવો ધણી મુશકેલ થઈ પડે છે. હવે એ વેલાઓ જે ફલ આપે છે તે હમેશાં અવગુણ ભરેલાં હોતાં નથી. પણ તેમાં ન્યારે અગાંણુ, વેહેમી, અને મતલબી કડવા ખવાસતું ખી પડેલું હોય છે તે આખા ધરમની અને તે માનનાર આખા તોલાની કીરતીને નખુન લગાડે છે એમાં કાંઈ શક નથી. વાસતે તેવા કડવા ફલો વાવાને ડાહ્યાપણુ અને શોધક ચશમનાં બલથી જડી કાઢાડી આગલા વાજખી રેવાળેનાં મુલને સારી મજામુતી; આપી તથા ખીજી રશમોને કાએમ રાખી તેને તેની અસલ જહો જલાલીમાં ખીલવા દેવો એ દરેક ધરમી પુરૂષની આએન ફરજ છે.

રેવાજ રશમોની ચલકતી કાનારી વચે બધાયલા ધરમનાં ફટવાપર સખુન લેઈ જવાએ એવી કેતાબ કે વચનથી દુર રેહેવાને દરેક સમજી સખસની ફરજ છે, અને એ ફરજ નહી બજવાથી એક વખતની સચય ઠેરાવથી બેઠેલાં મગજને એક કારી ધોકા લાગે છે. જેનાં જરબની અશર તેને હમેસ તુલીક સતાવનાર થઈ એવી કેતાબો હાથમાં ધરવાને બદલે જે ધરમપોડીમાં આવેલું હોય તેજ ખરૂ ગણી આગલ ચાલવામાં સલામતી સચવા એલી રહે છે. એ ધરમપોડી એવી હોવી જોઈએ કે તના વચનોનો છાપ જીગરની સપાટી ઉપર કોટરાઈ રહે, સખખ એથી રહી જતી અશર ધરમીપણનાં ધંભીર મંદીરમાં દાખલ થતાં પવીતરાઈનાં આબથી પાક કરી દીલની ખાહેશ ભરેલી મમતા જલવતાં શીખવાને તૈયાર કરી રાખે છે, એમ થવાથી જતીનું પગ કાંઈખી તકરાર ધ્યા ખીજાં મતની મદદ વગર લેવાને હીમત છેટે છે.

આદમીની દરસતીએ ધરમ એક એવો મારગ દર-
સાવેછે કે જેથી તે પોતાનાં પેદા કરનારની શક્તી અને
ઠાહાપણનો ખયાલ લાવી શકેછે, અને તેમાં ફરમાવેલી
બંદેગીની રીતથી તે તેની સાથે ગોયા મેલાપનો સંબંધ
બાંધી શકેછે. માટે બંદેગીનો રૂઠો મારગ દરરોજ અખ-
તયાર કીધાથી શક અથવા વીમાશનનો બોળે દીલનાં
ભીતરથી દુર થાયેછે એટલુંજ નહીં, પણ પરવરદેગાર
શાયનો પોતાનો સંબંધ આદમી ગોયા વધારે મજબુત
કરતો જાયછે. એ શહરઆતમાં એક સખસને જોલો ફા.
યદા બરેલો સાળીત થાયછે તેનાં કરતાં તે સખસ પોતા-
ના રશતામાં તેનાં ગુનગારા ગહવેર જોવા પામેછે.

ઉપલી ફરજ જેમ પોતાનાં પેદા કરનારને રાજી રા-
ખવા અને તેનેથી મદદ આહવામાંછે તેમ એક ધરમીની
ખીજ ફરજ પોતાનાં જાતભાઈ, પછે તેઓ તેનેથી ગમે
એવી રીતે જુદા પડતા હોય, તેઓને મદદ કરવામાં ગણા-
એછે. તે મદદતુ પરમાંણુ તે આપનાર અને લેનારની શ-
ક્તી મુજબ રહેવું જોઈએ. જેમ તે પવીતર શક્તી જોણું
આ ખુદરતી ખેલ રચ્યોછે તેનાં તરફની પેહેલી ફરજછે—એક
પેદા કરનાર અને મુરખી તરીકે તેને માંન અને તાબેદારી
આપણુ તરફથી ઘટેછે—એક પીતા અને માત્ર તરીકે તેનાં
હોકમ અને મમતાને વજન આપણુને દેવું ધટીટછે, તેમ
જે ભાઈબધો આપણી આશપાસ નજર પડેછે તેઓ આ-
પણુ તરફની મદદનાં પેહેલા હકદારછે.

ઉપલી ખીનાં જોકે આજની બાબદથી વેગલા લેઈ
જાયેછે તોખી તે એ ખીનાં સાથે તાલુકો નથી ધરાવતી
એમ નથી.

પણ, આએ દુનીઆમાં ધરમે શું ફાયદા કીધાછે
તેની તવારીખ આપણી નજરમાં રમી રહેલીછે, જ્યારથી

આજ્ઞાંણુપણનાં અધિકારનો પરડો ફાટવા માડ્યો છે ત્યારથી આએ ખુદરતી રાયરચેલી ખલગત જે આદમીની જંગલી અવશયાથી ભયભીત દેખાતી તેને બદલે ખુશનુ-માહા નજરે પડે છે. જે અવરથા આપણે આપણી જોઈએ છીએ, તે બારીકાથી તપાસતાં આદમીની એખલી અકલેજ નહીં પણ ધરમની મદદે થયેલી છે. ધરમ એક મોટો શુધારક છે, તે જેમ આદમીને બદી અટકાવી તેનામાં નેકી અને ખોદાર્ધ વીચારનો શુધારો કરે છે તેમ સંસારી બાબદમાં તેણે ધણાક સુધારા દાખલ કરી દીધા છે, અને તેણે એટલો ચાહા પોતાના ઉપર ખેચી લીધો છે કે તેની સામે થનાર આજ કોઈજ મલશે! જંગલીમાં જંગલી એક હબશી એક લાંકડાંનાં કકડાને દેવ ગણી ધરમને સ-વીકારતો દેખાએ છે, આદમીનો ભોગ વટીક આપી ધરમની જળવણી કરતો આજે તેને જોઈએ છે. તેમ શુધરેલ, પ-હડેલ, અને કહડેલ વટીક પોતાની સમજ વાપડી પોતાનાં દીલને ધરમનાં શીંગારથી રંગેલું દેખાડવાને મગરૂરી શ-મજે છે, અને જેઓ એ એતેકાદપર હશી પોતાનો ભવ કાપતા હતા તેઓપણ પોતાનાં છેડાના વખતે તેનેજ માં-ન સાથે કચુલ કરી પરાંણુ છોડી ચલયા છે-

આહા-ધરમે આ જગતપર કેટલી ઉઠલ પાડેલ કી-ધી છે! કોઈબી તવારીખ લેઓ અને તપાસો. ધરમની લડાઈ સરવેથી જખુન અને નાશકારક જણાઈ છે, રાજપાત ઉધાં વલયાં છે, શેહેનશાહ તારાજ થયાં છે, ખુન અને લો-હીની નીખો વેહી છે, અને ધરમ ખાતર નહીં વમાશેલી દુશમનાઈ વધી છે. ધરણુનું જહનુનું સઉને હોય છે, જેઓ પણ કાચી સમજે અને મુરખાઈ સાથે તેને વધારી દેઈ ખરા ધરમની કીરતી દેખાડવા જાએ છે, તેઓ ખચીત મોટી જુલમાં હુગે છે, તેમની તે ચાલ તે ધરમની ધોષ

નાખેછે, અને તેનાં તરફનું લોકનું માન હલકું કરેછે એ-
ટલુંજ નહીં, પણ ખીજે વખતે તેને લોકનાં ધીકારમાં
લાવી નાખેછે. માટે આગલ પાછલની તવારીખે આપેલો
ધડો ધયાનમાં લેતાં ખરા ધરમની મોજ ખરાં એતેકદથી
જીગરનાં મેદાનમાં ખોદાઈ માયાનો મેહેલ ઉઠાવી પોતાનાં
ભાઈબિંધોનું ભલું કરી આ દુનીઆમાં ઉપયોગી થવામાં
સમજવી જોઈએ.

દ લ દે સ રી.

(કીતાબની શીખાંમંજુ અને એક વાંચનારનાં વાંધાં)

કીતાબ— એક ધરાંણી શાહેર કહી ગયોછે કે જ્યારે
હું નાવારેસ બાલક હતો, અને એક વખતે મારા પગમાં
પાંઉ પોશ પણુ નહી હતા ત્યારે હું ઘણો દલગીર થઈ સ
મજ્જમાં ગયો, ત્યાં જ્યારે મેં જોયું કે મારાતો માત્ર પાંઉ
પોશજ નથી, પણ અહીંઆં ખીયારા કેટલાક સખશોનાતો
પાંઉ નથી અને તેઓને હાલચાલ કરવાને બારે સકતી
પડેછે, આ વખતે મેં ખોદાતું બારે આશાંન માન્યું કે તે
સાહેબે મને પાંઉ પણુ આપેલાછે” તે પ્રમાણે દલદેસરી
પણુ એક સારી ચીજછે કે ખીજઓ ઉપર શું આશીચ્ચત
પડેચ તેનો આપણાં મનમાં વીચાર આવે અને એક ધ-
ગ્રેજ દાહેઓ સાહેર દલદેસરીનું નીચે લખેઆ પ્રમાણે
ખેઆન કરી ગયો છે.—અરે દલદેસરી ! ભરેસપતી દેવની
કનેઆ સખત દીલવાલી, ધનસાંનના દીલ તથા હવસને
નરમાસ આપનારી, નેકીનું પોસંજુ કરનારી ! એજ પ્રમાણે
ખીજ કેટલાક સાહેરો દલદેસરીની વખાંજુ કરી ગયાછે.

તથા કેટલાએક તો વહી હીમત રાખીને લખી ગયાછે. કે દલદેસરી વગર હરેક નાંમીએ તથા લાએકી વાલો સખશ પોતાની લાએકને પોહોંએ નહી તથા મોટાં માહાભારત કાંમો કરે નહી.

વાંચનાર-હા હા ઘણી સારી ચીજ દલદેસરી ઘણી સારી ચીજછે પણ આપણી ઉપર તે નહી પડેતો સાર. કીતાબ-રોમનો શીલશુપ સેનેકા કહી ગએાછે. કે “એક બાહાદુર શખશ બદનસીબની સાંમે લડતો હોય અને દલદેરીસરીના દરીઆવમાં તથા તોફાનમાં તેની હીમત જેવીને તેવી જોઇએ તેવી બીજી કાંઈજ આએ દુનીઆમાં મળ નથી અને એવી હીમત જેવાને દેવ લોકો પણ આસમાંન ઉપરથી આ પૃથ્વી ઉપર પોતાની નજર કરશે.”

વાંચનાર-ખરેખર એવી દેખાવ જેવાનેતો સર્વે કોઈ રાજીછે પણ એવી બાહાદુરી દેખાડવાને કોઈ ચાહે ?

કીતાબ-સારાં ભાયેગથી અને સુખથી ધનસાંનનો ભવ બગડશે એવુતો સર્વે કોઈ કબુલ રાખશે અને સારેજ માંણસો ઘણા ટુંગરાએય અને ઘણો ફાકો રાખી પોતાનો મરતબો ભુલી જાએય; તેઓ પોતાનાં ભાઈ બધોને નીચ ગણવા માંડેય, અને પોતાના ફાયદાને તથા ખુશાલીને વાસ્તે તેઓનો બીગાડ કરવા, તથા અપમાંન કરવાને જરા આચકો ખાતા નથી. જુના દોસ્તોને ભુલી જાએય, અને કદાચ વફાદારીતુ કરજ આપવાને બદલે ઉલ્લતું આપણી ઉપર આશાંન કરનાર સખશો પણ ઇઆદ આવતા નથી. ઘણી ખરી વખતે તાલેમંદીની ભરતીમાં આપણી ઘણી બારીક અને ઘણીજ અગતની ફરજો અદા કરવાને બદલે તોડેય અને માંણસ જેવાં નાપાએદાર પ્રાંણીને હરેક જતીતું શુખ થયાથી તેની નીતીનો બીગાડ થયા

વીના રહેતો નથી, એટલા વાસ્તે માંણસે સુખી થવું એ ધણું ધાસ્તી બરેલુછે. હેવું વીચાર્યામાં આવ્યું છે.

વાંચનાર—(તદન ગલતછે મારી ઓલખાંણમાં કેટલાક સખશોછે જોએને બંગાલની સોરતી આવેઆર્થી તથા અશીમના વેપાર એક અને રેલવેના શેર ખીરદ કાઢાથી લખપતી થઈ ગયાછે. તોપણ પોતાની મોટાઈ જણાવાને એક ખાંણું પણ નહીં આપતા “જુના દોસ્તોને વીસરી નજો” જેવા તેઓ હાલ પોતાના જુના દોસ્તોને ઈઆદ કરેય તેવા આગમજ કદી કરતા નહીં હતા. “ધણીજ ખારીક ફરજો તોડેય” ! નહીં નહીં ! તેઓ પેહલાં એક કમડી ભીખારીને નહીં આપતા હતા. તેઓનાં નાંમ હાલ સર્વે સખાવતની ટીપમાં જેવામાં આવશે અને વલી મોટી રકમ તેઓના નાંમ ઉપર (મીદાં વીગરતો વાતજ નહીં) હું આશા રાખુય કે સુખની જલમાં હું પડુ પણ સુખ મલે ક્યાંથી !

કીતાબ—વલી અચરત જેવું સુછેકે સુખથી માંણસ એ કદર અને ના હીમતી થઈ જાએય ; તેને અસરથી સર્વે રંજ ખેચવાની નેકીઓ નીરખલ થઇને ગુમ થઈ જાએય ! અને દલદેસરી ઇનસાંનની હેવા સાંરા ગુણોને પુસ્તી આપેય અને ખીલવેય; હાતીમ તાઇએ રંગ નહીં ખેંચી હતે તો તેની સધલી નેકીઓ જાહેરમાં આવતે ? અને શું હાતમ નામું પણ જોડાતે ?

વાંચનાર—શું મારી ઓલખાંણમાં કેટલાએક સખશો છે, એકતો—જ જેનો ધધો સારી પેઠે ચાલતો હતો ત્યારે તે હમેશ ચાલાક દેખાતો હતો અને દુકાંનદારીમાં સારી હીમત ધરાવતો હતો પણ હાલ જ્યારે તેનો ધધો બાગી પડેઆય ત્યારે હું તેને હમેશાં દલગીર અને ઉદાશી જોઉંય અને શીધી માઇની માફક હડી થઇને ખોટ ખા.

આ કરેય પણ કાંઈ હીમત ચલાવી ધંધામાં કાંઈ વધારો કરવાને કોશેશ કરતો નથી; તે દાહાડે હું તેને ઘેર ગયો હતો અને તેને સમજાવેઓ કે જરા ખખરદારી રાખેતો એક બે દીવસમાં ત્રણશો રૂપીયાનો તેને તડાકો પડી જાએ, પણ તે બોલ્યો કે નહી હવે મારું દીલજ બાગી પડ્યું ત્યારે મેહનત કરવી ફાકટ.

કીતાબ-અસલી શીનીશીઅન લોકોમાં કેહેવાત હતી જે વીપતીને તાબે થઈ ના ઉમેદ નહી થવું પણ હીમત રાખીને તેની સાંમે થવું, અને હીમત રાખ્યાથી બદ ન શીખની સાંમે પણ થઈ શખશો. અસલના પુરાતમ લોકોની કેહવત પ્રમાણે તેવો ચાલતા હતા અને શું અંચરત સરીખા દાખલા તેઓ આપણને આપી ગયા છે! તેઓ કેવા હાતમ દીલના હતા?

વાંચનાર-હા ધણાજ હીયકારા કે હરેક કાંઈ આવી બને ત્યારે પોતાની મેલે જાન આપે. નહી નહી દોસ્ત તું જાણુ કે દલદેસરીની વખાણ કરવાને વાસ્તે એવા દાખલા આખ્યામાં આવ્યા છે. શું કોઈ મને એમ કહી સખશે કે કેરી હુનાલાના દીન ઉપર ઉગેય તે માટે ધણો તાપ પડેતો સાઈ અને ધણાંજ તપોતામાં કેરી સારી પાકશે.

કીતાબ-દલદેસરીની સઉ કરતાં ધણીજ ઉમદા અસર તો એછે કે તે આપણા સ્વભાવને નરમાસમાં લાવે-અ-એક શાહેરના નાંખીયા કલાંમ છે કે મારી ઉપર પડે ત્યારે હું ખીજતું દુખ જાંણુ તે ખરહક છે. સુખની સાથે જે મોજ તથા એશ આરામ આવેય, તેથી આપણે એખલપેતા થઈ જઈએય અને “દુનીઆં સુખી કે દુખી” તો “આપણે સુખી તો સઉ સુખી” એવું વીચારીએય. એવા વીચારમાં આસ્તે આસ્તે આપણું દીલ કઠણ થઈ જાએય અને ખીજાઓ ઉપર દયા કરી સકતા નથી. પણ

જ્યારે આપણી ઉપર પડે ત્યારે દલદેસરી પોતાનો ભાગે ભરેલો આકાર આપણી સાંમે લાવે, ત્યારેજ આપણે વીચારીએય કે આપણી ઉપર પડેય તેમ ખીજીએ. ઉપર પણ પડતું હોશે. આપણી વીપતી અને અદેશા ઉપરથી આપણને માલમ પડશે, કે માંજીસ જાતની ઘણી ખરી જીનદગી કેમ ગુજરેય અને ગરીબોના શોહાર ઉપર તથા અદેશાનાં કબજામાં બંધાએલા લોકોની વીપતી સાંભળવાને આપણા કાંન ઉગડેય, એ પ્રમાણે કેટલાએક લોકો જોએ જાણતાતાજ નહીં કે દુનીયામાં કાંઈ વીપતી છે અને પોતાની આખી જીનદગી સુખી એવાં કડણ હાથાનાં તથા આપ મતલબીઆજ રહેતે પણ તેઓ ઉપર વીપતી પડયાથી તેઓ ઘણા માયાલુ થઈ જાય છે.

વાંચનાર-છત તદન ગલત છે શું તમે એવું નથી સાંભળ્યું કે કેટલાક લોકો ઉપર વીપતી પડયાથી તેઓના સારો સ્વભાવ બગડી જાય, અને તેઓ દુનીયાં સાથે હટ કરી દુનીયાંથી ઉલટા ચાલેય. મારા દોસ્ત સુખથી નહીં પણ દુખ અને દલદેસરીથી માણસનો સ્વભાવ બીગડી જાય; બાઈ સ્વભાવે ઘણીજ ભલી છે અને તેના ઘણી તાલેમંદ હોય ત્યાં સુધી તેના જેવું માયાલુ અને નરમાસ ભરેલું તો દુનીયામાં કાંઈ માંજીસ નહીં હોશે પણ હવે જ્યારથી તેની દોલત ગઈ ત્યારથી તેના સ્વભાવજ તદન ઉલટો થઈ ગયો છે, તેના સ્વભાવ તથા ચાલ ચલણથી સર્વે કાંઈને કાંઈએ આવેય, હું તેને છેલ્લી વખતે મળવા ગયો હતો ત્યારે અસલની ઓલખાંજીના સખરો હવે તેની સાથે લોછડાઈથી ચાલેય, અને તેના ઘણીથી તેને શું શું ખમવું પડેય તેનીજ ચરચા કરવા બેઠી. તેને તદન દુનીયાંજ અકારી પડી છે, શું હવે એ સમજો સ્વભાવ બગડેલો કે સુધરેલો? અને શા કારણથી દલદેસરી અને વીપતીથી કે નહીં?

કીતાખ-દલદેસરીથી આપણા સ્વભાવનો તથા ન-
 ક્ષેત્રનો સુધારો થાએય, તે કરતાં વધી વધારે અગત્યનું
 શું છે કે તેથી આપણા વીચારનું તરાણું પણ હમેશાં
 અદલ રાખેય-સુખમાં આપણી ખુદી તથા વીચાર ખરા-
 ખર ચાલતા નથી, કારણ કે સર્વે ચીજની ઉપર સુખનો
 પરદો ઢંકાએલા હોયય-આપણી ઉપર નશીબ શીદા હો-
 એય ત્યારે આપણે જાણીએય કે આખી દુનીયાં પણ
 તેવીજ હાલતમાં છે. આપણી આસપાસના સર્વે લોકોના
 વીચાર આપણને માલમ પડતા નથી. અને તે વખતે
 આપણને સતાવવાથી દુનીયાંને ક્ષાએદો થાએય, તેથી દુ-
 નીયા પણ આપણને શતાવે છે, અને આપણે પણ આ
 પણી ખુદીને હવા ખાતી મુકીએય. તોફાન ધયાની આ
 ગમજ હવા થમ થમ જાએય અને દુનીયાં સોભાઈતી
 અને સ્થીર દેખાએય, દરીઆવનાં પાણીમાં એક ધાંસનું
 તણખું પણ હીલી સકતું નથી ત્યારે આપણે જાણીએય
 કે હમેશાં દુનીયાં એવીજ રહેશે અને સર્વે દરીઆવમાં
 કાંઈ તોફાન હોશેજ નહી, પણ જ્યારે વીપતીનું તોફાન
 આપણી ઉપર આવી પડે ત્યારેજ સર્વે ચીજ આપણી
 નજરે જેવાં હોએ તેવાં દેખાએ-સુખના રંગીન આસ-
 માંનથી સર્વે ચીજો રંગીન અને ખુશનમાં દેખાએ પણ
 જ્યારે તે ચસમો નીકલી જાએ અને વીપતીની વખતે
 આપણી ખુદી નજરે જોઈએ ત્યારે દુનીયાં ખરી અ-
 વસ્થા માલમ પડે છે, સુખની વખતે દુશ્મન પણ જાની
 દોસ્તના દેખાવમાં દેખાએછે અને ખરો મીત્ર કડવો વીખ
 લાગે પણ દલદેસરી આપણી નજર ઉઘાડશે, ત્યારેજ આ
 પણને માલમ પડશે. દુનીયાં પોતાની મતલબ અને પો-
 તાનો લાભ પેહેલા શોધશે, અને જે કાંમમાં તેઓને
 કાંઈ કાયદો થનાર નહી તે કાંમમાંજ જીજ્ઞાસુ શખશે પ-

ડશે; તેઓ હંમેશાં ઘણો વીચાર કરીને હરેક બાબદમાં વચ્ચે પડશે, અને સંસારનાં કામમાં ઘણાજ ચાલાક સખશો સાથે પણ ખરાખરી કરશે. એટલાજ વીચાર ઉપરથી સંસારનાં કામમાં જે કોઈ સખશોએ વીપતીની સાલામાં કેલવણી લઈ સનદ મેલવ્યો હોય તેઓ ખીન્નઓનાં કરતાં વધારે કાબેલ ગણાયેય-અને એક ખીન્ને શાહેર કહી ગયોછે કે જેને નાંમીચા સખશો થાઈ ગયેઆછે તેઓ-માનાં ઘણા ખરાઓએ એ વીપતીનાં કડવાં ફલ ચાખે-આંછે તેથી જે વીપતીને મોટાઈ મલેલીછે, અને જે કોઈ આશાવાંન સખશો નાંમદારી મેલવવાને ચાતા હોયેયતો તેઓ સારાં બાએગ માંગવાને બદલે વીપતીનો ખીલાંમણો દેખાવ પસંદ કરેય. જે કોઈ ખલાશી નાંમદારી માહીત-ગારી મેલવવાને ચાહેય તે પીઠ ઉપરના સવડા પવનને બદલે તોફાંનને ચાહેય. જે કોઈ લશ્કરી સીપાઈ પોતાને દરજ્જે વધવા ચાહેછ તે માત્ર ખરાખમાં બેસી રેવા નહી માંગતો પણ લડાઈની રંજને દીલો જાનથી પસંદ કરેય.

વાંચનાર-સર્વે કલાંમ બેવખુખી ભરેલા છે. વીપતી થી ઉલટા લોકોનાં વીચાર સંકલાઈ જાયેય. વીપતીની સાલામાં દુનીયાં ખુલ્લી નહી દેખાતી પણ ઉલટી ઘેરા-એલી. શુ! તોફાંનની વખતે ખલાશીને પોતાનો મારગ પાઘરો શુજેય! સું આશીચતની વખતે માણસની બુધી કમ નહી થઈ જતી! વીપતીની વખતે માણસને સર્વે કડગુ અને કંટાલા ભરેલું દીસેય. જો કોઈ વેપારીનો હાત બીડમાં આવી પડયો હોય અને કોઈ તેને ધીર નહી તો તે એવું વીચારશે નહી કે ઇનસાનમાં કોઈ ઇતખાર મલે નહી અને એક બાલાશીંછની માફક ખડ-ખડતો અને બલતો પોતાને ઘેર જશે-જે કોઈ સીપાઈ અમલદાર લડાઈમાં હારી આવ્યો હોય અને તે હરેક

સલામત રાખવાને શું ઉપાય હૈ? એ પુછાવ્યા ઉપર થી તથા મારા પીતરાઇના મરણની ખોટી ખુબ શ્રી કલકતે પણ પોહોતી હતી તેથી તે વેપારીઓ એવું સમજ્યા કે મને વારસો મલવાનો છે તેના નાંણાં વીશે મે તેઓની સહલા માંગી, અને તેઓએ તરત મારા નાંમ ઉપર સરકારી લોન રૂ ૨૦૦૦૦ ની ખરીદ કીધી ત્યાર પછી મને જવાબ લખ્યો કે “તમારે વાસ્તે લોન ખરીદ કીધી છે કદાચ એટલી ખધી લોન રાખવાની તમારે મરજી નહી હોયતો તરત હમુને લખી વાલજો હાલ ભાવ વધ્યો છે અને નફા ઘણો થશે” એટલું લખીને તે પેહેડીના કારભારીએ મારા સારાં ભાએગને આશીરવાદ દીધા.

વીસ હજાર? શું વીસ હજાર રૂપીઆ?—એ વાંચતાં કાગલ પણ મારા હાતમાંથી પડી ગયું મેં તરત તે પેહેડી ઉપર લખ્યું કે વીસ હજાર રૂપીઆ મારી પાસે કાંઇ છે નહી અને ચીનથી કાંઇ આવેજ આવ્યો નથી.

થોડા દીવસમાં કલકતેથી મને પાછું કાગલ આવ્યું કે તે લોન પાછી વેચી નાંખ્યામાં આવી છે. અને તેમા આઠ હજાર રૂપીઆ નફા થયો છે તથા શ્રી ચીન તુલીકથી આવેજ આવવાને વખત ઘણો લાગશે તેટલા વાસ્તે મને ધીરજ રાખવાને લખ્યું, તથા એક નવી બેંક નીકલી છે તેના પચાસ શેઅર મારે નાંમે ખરીદ કીધામ આવ્યા છે.

આઠ હજાર રૂપીઆ? ખચીત મને કાંઇ એ વેપારીઓના લેણદેણમાં ખબર નથી, આઠ હજાર રૂપીઆ એકદમ નફા થયો એવું કાંઇ બને નહી અથવા તો હું સમજતો નથી કે મેહેતાએ કાગલ લખ્યામાં એક અથવા બેઆ સુન વધારે મુકી દીધી છે. વલી જ્યારે મેં નવું

ઘોતર અને પાગડી બાંધી ત્યારે તો લોકો મને કંટાલો આપવા લાગા. ન્યુસપેપરવાલાઓએ મારા પીતરાઈ બા ધનો હેવાલ લખ્યો. તથા તેના વીશે મને કાંઈ વધારે ખબર હોશે તેની પુછપરછ કરવા આવતા, અને તેઓને જવાબ આપતાં હું થાકો-કેટલાએક ગ્રહસ્થોએ નાંમીચી સખાવતના હુગરાંણા થતાં હતાં તેની ટીપ મારા ઉપર મોકલવી; અને દરરોજ કાગલોનો લવાજમ આપતાં મારા પૈસા ખુટી ગયા, કારણ હજુર વારશો તો ખુવાબમાં મલશે, તથા જે નફો મને થયો છે તે તો વેપારીઓને ધર છે, પણ મારી હાલત તો હજુર મુશ્કેલજ હતી, અને દોકડે દોકડાની મને તંગી પડતી હતી, પણ એટલું સાફ હતું કે જ્યારથી લોકોને ખબર પડી કે મને વારસો મલવાનો છે ત્યારથી કોઈએ ઉગરાણી કીધી નહી, અને જે સખશો આગલ મને એક રૂપીઓ ધીરતા નહી હતા તેઓ સેંકડો રૂપીઆનો માલ મને ઉધાર આપવાને થણા ઇનતેજર હતા. છેલ્લે જ્યારે મારી પુંજ પુરી ખુટી ત્યારે મેં કલકતે જવા ધારયું ત્યાં જઈ પોહોંચ્યો તેવો પેહેલાં જે પેહેડી સાથે મારો વેહવાર ચાલતો હતો ત્યાં ગયો; ત્યાં જતાંજ કારભારીઓએ મને આસીરવાદ દીધા ત્યાર પછી તેઓના વડાએ કહયું કે “—જુ હું ધણો દલગીર છું કે તમે પેલી લોન રાખી નહી - પણ હવે બની તે તો બની ચોડી હજુર બાકી રહી છે.”

મારી પુંજ કેટલી વધીછે તે જાણવાને હું ઇનતેજર હતો તેટલા વાસ્તે મેં તેને તે વીશે સવાલ કીધો, અને તેના બોલોએલ ખુબ ધ્યાન આપીને સાંભળ્યા, અને તેને જે સઘલો હિસાબ મોહોડે ગણી દેખાડ્યો તે હું સમજ્યો નહી તેથી મેં પુછયું કે શું સઘલા મલીને બે લાખ વીસ હજાર થયા એમાં કાંઈ ફરકતો નહી ? દીક્-

માં તો એવું કે ગોઆ ખુઆખ જોતો હોવું તોપણ જાણે લાખ અને હજાર તો મારા મનમાં રહ્યા હોએ તેમ હું દમામ કરવા લાગો અને સવાલ કીધો કે “પૈસી બેંકના શેરનું સું થયું”? અને તેપણ હાલ વેચાશે કે નહીં?

“હા તમારા પચાસ શેરછે તેના સાઠ હજાર રૂ-પીઆ ઉપજશે”

મેં કહ્યું કે તેના નાંણાંતો મેં આપ્યા નથી ત્યારે મને અચરત લાગેય, અને એ ટુક ટુક રકમોને એકંદરે સહી સલામત રાખવાને શું ઊપાય કરવો?

“બંગાલાની લોન લેઓ કે સેંકડે પાંચ ટકા ધેર બેઠાં આવશે અલગતાં ચીનથી અવેજ ભારે આવવાનો છે, વાસ્તે આએ ટુક રકમોનો હીસાખ રાખવો તમને મુ-સકેલ પડતો હશે”

લોન લીધાથી ત્યારે વીસ હજારની તેરીખ વરસ દાહાડે ઊપજશે--નહીં સાહેબ? પણ તે લોન કેમ મલશે?

“સાહેબ હમારી પેહડીને આડત આપશો તો કાલે તમારી નોકરીમાં હાજર કરસું”

તમારી પેહડી સીવાએ બીજો કયાં હું વેહવાર તથા ઇતખાર રાખુ.

એટલું બોલ્યાથી પેલા નાંણાવતીએ મારો આભાર માન્યો પણ લાખો રૂપીઆનો હીસાખ કીધો ને ગજવાન માં તો એક દોકડો નહીં તથા તે પેહડી ઉપરથી કહડાવવાને મને ઘણી શરમ લાગી આખર ઘણી ધાસતી રાખીને હું બોલ્યો, કે સાહેબ મેહરબાંની કરીને એક નાંધલી રકમ મને આલશો.

“લોને શાહેબ આખી તીજેરીજ તમારી છે કેવલા ત્રણ કે પાંચ હજાર જોઇએય” અને તરત સરાફને

હોકમ કીધો ત્યાર પછી મેં પેહડીના માણુએને પોત પોતામાં વાત કરતાં સાંભળ્યા કોઈ (માહારે વાસતે) બોલતા કે “ઘણો ભલુ માણુસ છે” “વેપારમાં માહીતગારી ઘણી ધરાવેય” “દાહેઓ સખશ છે” ત્યારે મેં વીચાર્યું જે આએ પૈસાથી હું ડાહ્યો થયો, અને વેપારમાં પણ ઘણી માહીતગારી ધરાવેય (પણ હું નડી શું તે હું હજુ સમજતો નથી) અને જેટલા દીવસ હું કલકતે રહ્યો તેમાં એક દીવસે મારે પોતાને ઘેર જમ્યો નહીં (વારસો મલશે ત્યારે થઈ રહેશે પણ હાલ નહીં સગાના સગા થવા લાગ્યા અને અણુજાણુ સખશે આલખાણુ કાઢાડવા લાગ્યાં.

કલકતેથી પાછો આવ્યા પછી મારા બે દોસ્તો મને મલવા આવ્યા, અને તેઓ ખીહીતા હતા કે મેં કરજ ઘણું કીધું હતું તેટલા વાસ્તે હું કલકતે નાશી ગયો, તથા પોતે જે જુડી જુમ ઉરાડી હતી તે જુડી છે એવું જાહેર કરવાને તેઓને હીમત રહી નહીં. તેઓ મારી ખબર અંતર પુછ્યા પછી તથા મારા ધરનો ભભકાદાર સાંમાન જેઠ એક બારી આગલ વાત કરવા ગયા, ત્યાર પછી તરત તેઓ જે વાતની ધાસતી રાખતા હતા તે મને કેવા આવ્યા, પણ તેટલામાંતો મેં તેઓને કહ્યું કે ચાલો આપણે અહીંથી પાંચ છ માઇલ દુર એક વાડી વેચવાની છે તે ખરીદ કરવા જઈએ તેની કીમત આસરે એક હજાર રૂપીઆની છે કાંઈ લાંબી ખીસાદ નથી.

“પણ પાંચ છ માઇલ દુર છે તે?”

તેને શું મારી કામતન છે ને.

કામતન કોણની તમારી ?

હા મારી જેરીની કામતન મને એક સવારીનો ઘોડો લેવોય.

રસ્તામાં પરેમચંદ બોલેઓ “ભાઈ તમે જાણો છો તેા ખરાકે આપણેતો માત્ર જુડી જુમ ઉરાડી અને તમે આએ સું કાંમ કરી મુકીઉછે, હમેતો એ જુમ જુડીછે એમ જાહેર કરીએય”.

હું બોલ્યોકે નહી ભાઈ તમે જાહેર કરતા ના ત-
મારી ઘણી મેરખાંની થઈ અને પછી હું લખેશરી કેમ
થયો તેની સર્વે હકીકત તેઓને કહી સંભલાવી અને
પરેમચંદને કહ્યું કે તારી કીતાબ છાપવાને મેં ફલાના
છાપગરને હુંકમ કીધોછે હવે તારે કાંઈ ફકર કરવી નહી.

પણ સાચી વાત જાહેર થયા વગર રેહતી નહી.
થોડીએક મુદતમાં પેલી જુમને લોકો આપોઆપ ખોટી
ગણવા લાગા અને સહમજુ લોકોતો ધાસ્તી રાખતા
હતા કે આએ સંઘલો ભકકો થોડી મુદતમાં નાખુદ થઈ
જશે અને જેઓએ મને શેકકો રૂપીઆનો માલ ધી-
રેઓ હતો, તેઓએ જોઈયું કે હજુર શ્રી ચીન કંનતાંનથી
અવેજતો આવેઓ નહી ત્યારે હુગરાંણી કરવા લાગા, અને
દરરોજ મારી, મેજ ઉપર ચીડીઓના ધગલા પડતા.
સર્વે કાંઈ લખે કે “મેરખાંની કરીને એટલું ટુંક ખીલ
ચુકાવી આપજોછ.” માત્ર એક ખીચારા જુના દોસ્તની
ચીડી આવી જે હેવું સમજતો હતો કે જુમ ખોટીછે,
અને મેં કરજ કીધુય તે મારાથી આપી સખાશે નહી
તેટલા મલે ૫૦૦ રૂપીઆ ધીરવાને પોતે હાજર હતો
કે હું દેવાંમાંથી છુટું.

સર્વે ચીડી વાંચી તેઓના જવાબ વાલ્યા તથા
ખીલ ચુકાવી આપ્યાં અને પેલો મારો ખરો દોસ્ત જેણે
જાણીયું કે હાલ હું અધીરાઈમાં આવી પડયાછે અને
મદદ કરવાને ચાહીયું તેનો ધણોજ આભાર માંનીને તેને
મારો ખરો હેવાલ જણાવેઓ અને લખીયું કે મને

વારસો તો કાંઈ મર્યો નથી, પણ મારી મરણ નહીં તે છતાં લોકોએ મારી ઉપર ઇતિહાસ મુક્યો તેથી હું લખપતી થએ છું.

એ વાત જાહેર થયાથી સર્વે કોઈ મારી વખાણ કરવા લાગ્યા કે મેં જોગવાઈને ઘણી સારી રીતે કાંમમાં લગાડી પણ હું પોતે તો સમજ્યો કે સર્વે જે થયું તેમાં મારી વાખવાખી થાય એવું કાંઈ નથી, એતો એકાએક એવો બનાવ બન્યો જે ઘણી વખતે બનેય પણ તેનું કારણ કોઈથી કહેવાઈ શકાતું નથી.

શંનસાર.

(એક બાવો અને તેના એકા વચ્ચે ચરચા)

એકો-બાવા હું ધાર્ય કે હવે હું પણ આએ શંનસારનું શુખ છોડી તારી માફક વેરાગી થવું તો ઠીક, કારણ કે આ દુનીયામાં ફક્ત શુખ મક્કી આવતું નથી શુખની સાથે દુખ જોડાએવું હોયછે. ઇઆતો એક શખશ ખીયારો ખેડુત હોય તેને પણ પોતાના ખેતરની, ઢોરની, બચાંની, બાયડી અને વરશો વરશ રતુ સારી આવશે કે નહીં, પાક સારો થશે કે નહીં, ઢોર સઘલાં જીવશે કે નહીં, તેના ધરના સઘલાં બચાં છોકરાં શરીરે સુખી રહેશે કે નહીં અને શરીરે સુખી રહ્યો તો તેઓ સઘલાં સલાહ શંખટથી રહેશે કે નહીં, અને તેઓને કાએદાસર રાખવાને જે જે ધારના કીધામાં આવેય તે પાર પડશે કે નહીં. એવા સઘલા વીચારોમાં તેના દીવસ અને રાત જાએય તેમાં તેની શુખ ભાગેય, હું જાએ-

કોઈ સખશને લડાઈની વાત કરતો સાંભલો તો તે શું બો-
લ્યા વગર રહેશે નહીં કે દુનીયાં ધણી બેવફા છે, અને
લોકોની અકલ ફરી છે કે માણસની મેહનતનો જશ આ-
પતા નથી? અરે દોસ્ત આપણી નજર આગલ ગરીબ
અને તાલેમંદ સખસો છે, અને કેટલાએક વચલે વાંગેના
છે, તેમાં શું તમે એમ કહી શકશો કે ગરીબ મજુર
લોકો જેઓ બીચારાઓ ઉપર વીપતી ધણી પડેય, તે-
ઓનું ડાહપણ અને શેઆંણુ પણ વધતું છે શું! વચલે
વાંગેના અને તાલેમંદ લોકો વાજખી વીચાર કરશે, કે જે
મુફ્ફેસ લોકો ઉપર ધણી આશીચત પડે છે તેઓ શું!
બલવા ખેર, અને તોફાનીયાં, અને લુચા લોકો કાંઠાં વ-
ધતા મલશે મુફ્ફેશ અને લુખે મરતા લોકોમાં કે વચલે
વાંગેના અને તવંગર લોકોમાં?!

(એટલું કહી વાંચનારે કીતાબ ફેકી પોતાની ચાલ
પકડી)

દાંતાવ વાંચનારાઓ આએ ચરચામાં વાજખી કાણુ
અને ગેર વાજખી કાણુ તે કાઢથી કેહવાઈ શકાશે નહીં,
પણ અતીશે દલદેસરી સર્વે કાઢ ધીકારશે. પોતાના બં-
દાને સુખ કે દુખ પાપવું તે તો તે કીરતારનાં હાથમાં
છે, અને તેજ પોતાની રાસ્ત બુધીએ અને દાનાઈના જે
રથી સુખ દુખનો પુરતો હીસો વેહેચી આપશે. અલ-
ખતાં બુજરોગ લોકોની કેહવત છે, જે ધનસાંનની ઉપર
પડ્યા વીનાં ધનસાંન પોતાનો હાલ જાંણશે નહીં, પણ
તેઓ એવું નહીં ચાહશે કે સર્વે કાઢને બારે વીપતી
પડે અત્રેજ લોકોનો નાંખીઓ ધલમી મેકાલે એવું લખી
જાએય કે હાઈલાંડર લોકોનો એક સીપા સરદારે એક
દીને લડાઈ મધ રહ્યા પછી પોતાના છોકરાને જમીન
ઉપર આરાંમ કરતો જોયો, અને એક તકીઆને ડેકાંણુ

એક મોટા પથર પોતાના માઠા તલે લીધો હતો તે ઉપરથી પેલા સરદારે પેલા જીવાંનને ધમકાવેઓ કે બાધ વલી તુંને તકીઓ કેવો જોઈએ તે પથર કાઢાડી નાંખ નહી તો મોજલો થઈ જશે, અને તારૂં શીકા પછું જતુ રહેશે. પણ વાટરલુની લડાઈ જેમાં અંગ્રેજોએ નેપોલી-અન બોનાપાર્ટને છેલી શીકસત ખવાડી, ત્યારે અંગ્રેજી લશ્કરે હાતે પણ મોજાં પેહેરેલાં હતાં, અને તેઓ નાય-માંથી ઉઠી લડાઈમાં આવ્યા હતા. તે ઉપરથી એવું નહી જાણવું કે મોજ અને સુખ ભોગવ્યાથી માણસની હી-મત અને સર્વે નેકી બગડી જાય છે, પણ એ સર્વે શારાં અથવા માઠાં બાએગની ઉપર આધાર રાખવાને બદલે માણસના સ્વભાવ, અકલ અને તેની કેલવણી ઉપર સ-ધલો આધાર રાખે છે. કેટલાકની ચાલચલણુ સારાં બા-એગથી બીગડી જાય, અને વીપતી પડયાથી તેઓ સુ ધરેય, અને તે ઉપરથી કેટલાએક સાહેરો તથા શીલસુ-ફાએ વીપતીની વખાણુ કરી ગયાછે. પણ વીપતીથી સર્વે કોઈ સુધરતા નથી બલકે ઘણાખરાને દોલત મળ્યાથી તેઓ ઉલટા આબરૂમાં આવેય, અને પોતાની અસલી માડી ખાસીએત છોડી દીએછે. એક ખરો શીલસુફ અને ડાહ્યો સખશ હોશે તો તે વીપતીમાં ઘણી સખર રાખ શે, અને નેક રાહ પકડીને ખોદાની ફરમાખરદારી કરશે, તથા બીજાઓની વીપતી નાખુદ કરવાને પોતાથી બની આવશે તેટલી મેહેનત કરશે, પણ વીપતી પુરતી રીતે ખીજાંનશે તથા તેની વખાંન કરવાને બદલે પોતાથી બની આવશે તેમ તેનાથી દુર રહેવાને, તથા પોતાનાં બાધ બધેને તેથી દુર રાખવાને કોશેશ કરશે તથા દીલોજાં-નથી સુખ મેલવવાને કોરોશ કરશે.

છતખાર સરસ કે પૈસા.

જેમ જીવાંનીયા પોતાનો ખેત્યાલ દોડાવે છે, તેમ એક દીવસ હમે ત્રણ દોસ્તો ખેસીને ત્રણેના ગજવાં ખાલી તેનો અંદેશો કરતા હતા.

ઝવેરચંદ ખોલ્યો પૈસા વગર કાંઈ બનતું નથી, બા યજ્યવાન થવાને મેં એક માહાભારત ચુક્તી કરી મુકી છે પણ મારા જેવા મુફલેસની વાત સાંભલે કોણ ને ધીરે કોણ. ?

પછી પ્રેમચંદ ખોલ્યો કે મેં એક સારો મોટો ગ્રંથ (કેતાબ) બનાવ્યો છે. પણ કોઈ છાપગર પોતાના પૈસે તે છાપી પ્રગટ કરતો નથી નહીતો માફ નાંમ ચોખ્ખું દુનીયામાં જાહેર થાય.

ત્યાર પછી હું ખોલ્યો કે મેં મારા વડા સાહેબને અરજ કીધી કે સાહેબ મેં ચાર વરસ સુધી ચાકરી કીધી વાસ્તે મારો મુસારો વધારો, પણ તેને મને ધમકાવીને કાઢી મુક્યો કે તારા જેવા રાઇટરો તો-ગરીબ ચોક આગલ ઘણાં બેઠા છે, એકને તેડુંતો સાત આવીને ઉભા રહે વાસ્તે તારો પગાર શા વાસ્તે વધારે. ?

ઝવેરચંદ ખોલી ઉઠ્યો કે વાફ આપણી પાસે પૈસો પણ નથી ને કોઈ આપણને ધીરતું. પણ નહી પણ શું એવું નહી બનેકે લોકોનાં મનમાં છતખાર આવે કે આખણે પૈસા વાલા છઇએ ?

મેં પુછ્યું કે તે શું કામનું. ?

કાંએ દુનીયામાં આપણને આખર મલશે, જો લોકોને છતખાર હોય કે આપણને મોટો વારશો મલવાનો છે, તો લોકો આપણને વધારે ચાહશે અને ઘણા સેહેલથી આપણને ધીરશે.

હું બોલ્યો ત્યારે તો મને યાદછે કે જ્યારે હું નાંધલો હતો, ત્યારનો મારો પીત્રાધ શ્રી ચીન ગયોછે, અને તેનો વારસો મને મલશે-લોકો કેહેયકે તેણે પૈસો ધણો એકઠો કીધો છે.

સારું થયું ત્યારે તો આપણુ તે જાહેરમાં લાવીએ અને યુમ ઉરાદીએ કે શ્રી ચીન કનતાંન મધે ગુલાબ-ચંદ સ્વર્ગવાશી થયો, અને તેની સાઠ લાખ ડાલરની દો લત બે વાંદાંણુ ખીજો કોઇ તેનો સગો હતો નહી તેથી માણુકચંદને વારસ કરી ગયો છે.

આએ મશકરીની વાત સાંભળી હમુને ત્રણડેને ધણું હસવું આવ્યું, તે બાબદ મેં કાંઈ ફરીથી વીચાર કીધોજ નહી પણ મારા બે દોસ્તો ગયા તે વાત સાચી હોએ તેમ યુમ ઉરાડી અને સરવે લોકોએ તે વાત ખરી જાણી.

ખીજે દીને કેટલાએક લોકો મારી ભેટ લેવાને આ બ્યા, અને મેં ધણું પણ સમજાવ્યું કે તે યુમ જુડી છે, પણ કોઇએ મારી વાત સાંભળી નહી કાંએકે ઝવેર અને પરમચંદે લોકોનો ધતખાર બેસાડેઆમાં કાંઈ બાકી રાખ્યું નહી હતું. કેટલાએક લોકોએ તો ગુલાબચંદ સાથે પોતાની ઓલખાંણુ યાદ કીધી અને તે કીઆ સનેમાં ચીન ગયો હતો તે પણ ઇઆદ કીધું. એ વાત બને-આની આગમજ મેં એક ઘોતર ખરીદ કીધું હતું, પણ ગજવામાં પૈસા નહી હતા તેથી ઘોતર વારાને વાએદા દેતો હતો તે ઘોતર વાલો પણ મારે ઘેર આવ્યો, પણ અગાઉની માફક ઉધરાંણી કરવાને બદલે તે મુગો મુગો ઉભો રહ્યો, અને જ્યારે મેં કહ્યું એક થોડા દીવસમાં પૈસા આલીશ ત્યારે તે બોલ્યો જે હો હો ! હું કાંઈ તે જુજ પૈસા માંગવા નથી આવ્યો તમારે જોઇએ ત્યારે

આપજો પણ હવે બરાંહમણોને વેહેંચવા મારાં સેલાં ખરીદ કરો.

મેં પુછ્યું કે-સેલાં બ્રાહ્મણોને શા વાસ્તે વેહ્યું?

બાઈ સાહેબ તમારા સ્વર્ગવાસી પીત્રાઈનાં; તેનો સર્વે વારસો તમુને મલશે તેમાં શક નહી

પણ મારાથી હમણું બનશે નહી.

“શું સાહેબ પૈસા હમણું તમારી પામે કાણ માં જ્ય તેની કાંઈ ચીનતા નહી, બ્યારે સાહેબની હુંડી આવે ત્યારે આપજો. એટલું કહી તેણે સેલાં ફાડી આપીને ચાલતી પકડી તેટલામાં તો એક બીજો સખશ આવ્યો. “બાઈ સાહેબ તમે મારું કહ્યું સાંભલો મારું ઘેર વેચવાતું છે તે તમારે ઘેર લેવું જોઈએ. હવે સાઠ લાખના ધણી થઈને આવાં ઘેરમાં શું રહેા છો ? હું તમુને ઘેર મેલે સસતું આપું છું વધારે નહી પચાસ હજાર રૂપીઆ તમુને મફત છે, એવી તક ઘડી ઘડી મલવાની નથી ચુકોમાં “સતત્ર” કરી નાંખો ચાલો. પેમજીને વેચ તો હતો પણ તેવણું તો મન ધચુપચુ કરયા કરેચ અને પાધરો જવાબ દેતા નથી.

હું તમારું ઘર લેજી ? શું બેવકુશી !

“ના બાઈ એમાં બેવકુશી કાંઈ નથી-બાઈ સાહેબ તમે ચુકશો તમારે એક વરસ સુધી એને સમારેઆ કીધું તો એકના બેવડા થશે, હવે તમે બોલશો માં મુગા મુગા રાખો આપણું સાટું થયું હો “રાંમ રાંમ” એમ કહી હજુર મારા મોહોડાંમાંથી સખદ નીકલેચ, તેટલામાં તો તેને ચાલતી પકડી અને થોડાએક વખતમાં તેને જ હેર કીધું કે મેં તેનું ઘર ખરીદ કીધુ તે સાંભલીને પેમજી ખડખડ ખડખડતો મારે ઘર આવ્યો, અને ઉતાવલમાં ને ઉતાવલમાં “સાહેબ મારા હાતમાં આવેલો શે

કાર તમે લઇ ગયા, તમે થું કેટલી બધી ઉતાવલ કરીને પેકું ધર ખરીદ કીધું આજ પંદર દીવસ થયા મેં જાણ્યું હતું કે તે ધરતો માફ થયું પણ મેં ઝોગણ પચાસ હજારે માંગ્યું હતું તાં તમે પચાસ કરી મુક્યા મારે તે ધરની જરૂર છે, હવે કાંઈ તમે નાગાં લુખા નથી કે મને સસ્તામાં આપશો ચાલો ત્યારે હું તમને પંદર હજાર ઉપર આપું અને પાંચેટ હજારે મને આપવું છે?

ધર બેઠાં પંદર હજાર રૂપીઆ આવેચ-આશીશમાં આખું વરસ ચાકરી કર્યું તોપણ મને તરણશોથી એક રૂપીઆ વધારે કોઈ મને આપવું નથી, તેથી મેં પેમજીને વાચદો કીધો કે તરતને તરત તમને જવાબ કેમ આપું જરા મને વીચાર કરવા દેવો, અને મેહરબાની કરીને બપોરના બે એક વાગતે આવજો તમને જવાબ કહીશ. બે વાગા નહીં એટલામાં પેમજી પાછો મારે ધર આવ્યો તેને મેં કહ્યું જે સાહેબ તે ધર મને ઘણું પસંદ નહીં પડતું, અને મારી લેવાની પણ મરજી નહીં હતી, તોપણ હવે મેં ખરીદતો કીધું વાસ્તે તમારી જો લેવાની મરજી હોય તો તમે ભાવ કહી ગયા છો તે ભાવે આપવાને હું રાજી છું.

મારે તરત જવાબ મલ્યાથી તે ખુશી થઈને બોલ્યો પંદર દીવસ પછી તમને કલકતે નાંણા મલશે હું તમને હુંનડી લખી આપું છું.

કલકતાની હુંનડી? કદી જનમમાં મેં જોઈતી પણ નહીં અને આખા કલકતામાં એકજ પેહડીતું માતર નાંમ જાણુતો હતો તેની ઉપર તરત લખી વાલવાને મેં ધારયું અને મુદત પુરી થાય તેટલા વાસ્તે હું ઘણોજ ધનતેજાર હતો. મીશીઅરશ મથુરાદાસની કંમપની ઉપર મેં શ્રી કલકતે લખ્યું, કે થોડાએક નાણાં મારે મુકવા છે તે સહી

ચ અને વખતે આએ વરશે ગામડાંમાં તે મોટા પટેલની શરાશરી કરી શકે એવો દેખાએય, તોપણ એતેક્ષક બન્યાથી બીજે વરસે તેની નાંધલી સરખી દોલતનો અરથો અરથ ભાગ ફનાંહ થઇ જાએય, અને તેની મેહનત અને શીકર ચીંતા સધલી ફાકટ જાએય, માટે કણુબીની હાલત મને પસંદ પડતી નથી. જો કોઇ શખશ વેપારી હોએય તોપણ આએ દુનીયાંના તોફાનમાંથી બચાવવા તેની દોલત તેને મદદ આવતી નથી, વરસમાં તે એક દીવસ પણ એશઆરાંમથી હુંગાતો હોય તેવું બનતું નથી, તેને મેહનત તથા શીકર અને અદેશો તો દરરોજ નો છે. પણ તેટલુંજ નહીં જેમ કેહેવત છે “હાથીનું મોત મગતરામાં” તેમ તે બીચારાની દોલત ફનાહ થવાને હજારો એતેક્ષક બનેય, અને તેમાંથી તે બચે એવું તેને માલમ પડેય, ત્યારે તે સમજેય કે હું ધણો ભાગ્યવાંન છું, પણ કોઇ વખત ભાગ્ય પણ તેની તરફથી મોહું ફેરવેય અને તેવામાં જો તે પોતાનો રાસ્ત રાહ છોડી ગેરવાજબી રાહ ચાલ્યો તો તેના દીલમાંનો ધનસાદ કરનાર તેને શીક્ષા કરવાને ચુકશે નહીં, અને તેની ધાન્તી હમૈશાં વધતી જશે કે કેદાય તેની નાલાએકી કામને જાહેર થાયે, અને એ આખર થશે. તેને પોતાનાં ઘરમાં કેટલીએક બાબતની અડચણો પડતી હશે. એક પુરો પણ ધણો હુજત છોકરો, એ સહમજ એડી, એવખુબ ખાયડી અને લુચા નોકર એ સધલાની નાલાએક ચાલથી જો તેને અફશોશ ઉતપન થાયછે તેમાંથી તેના મનનો અદેસો કાઢાડી નાખવા કાંઈપણ પ્રકારતું સુખ તેને માલમ પડતું નથી, અને એક દીન જોએય તો પોતે પોતાની મેલે ધણોજ ભાગ્યવાન ગણેય અને બીજે દીને વીચારેય તો પોતાના કમ નશીબનો અદેશો કરેય. તેજ

માફક એક અમીર મોટે મરતબે પોહોંચ્યો હોય, કદાચ તેના મોહમાંથી શબ્દ નીકલે તેથી આખા રાજમાં ઉઠલ પાઠલ થાય તેવા શખશને પણ દરરોજ ઇનશાનીઅતના કડવાં ફલ ચાખવા પડેય. વાસ્તે એ બાવા તું જો સલાહ આપેતો હું પણ વેરાગ લેવું, અને એક જંગલમાં પડી રહી તે સાહેબને યાદ કર્યા કરું કે હું કદીપણ દુનીયાના તોફાની વમલમાં પડુ નહી. અથવા કશી વાતની શીકર ચીંતા મને રહે નહી, નદી અથવા કાંઠ નીરમલ જરાતું પાણી અને જાડની પેદાએશ ઉપર હું મારું ગુજરાન ચલાવું અને હું મરશ ત્યારે ધરતી માધ થોડી એક જગા મારાં મુરદાને આપશે, પછે મને બીજું શું જોઈએ ?

બાવો—નહી બેટા હજી તું નાદાંન છે તુને સમજ નથી, જીવાંન શખશોનાં ઠેઠાવ ઉપર થોડાજ બરોશો રાખવો જોઈએ જોકે તું આજે એવું ચાહેય કે વેરાગ લેવું, જો તે દુનીયાનાં ધણા ખરા સુખ દુખ જોએલાંછે તોપણ કદાચ તું ચાહશે કે વેરાગ નહી લીધો હોય તો સાર કારણ કે આજે દુનીયામાં સુખ પણ કેટલાંએક છે કે જે ભોગવવાને તારી ઇચ્છા થયા વીગર રહેનાર નહી, પણ કદાચ તુંને તે લાલચ નહી લાગે તોપણ તે સાહેબે આજે દુનીયાનાં સુખ દુખ ઠેડવેઆંચ તેમાં મોટી દાનાઇ વાપરેલી છે, અને જો કોઇ શખશ સમજી દુનીયાની રાહાથી ઉલતો ચાલી સર્વે દુખ સુખ છોડી દેવા માંગશે તો તે પોતાની બેવખુબીજ દેખાડશે, અને તેમ કીધાથી તે કીરતારની માણસ જાતને આજે દુનીયામાં મોકલવાની જે મોટી મતલબ ખેઆલ કીધામાં આવેય તે મતલબ ખર આવે નહી, ઇઆને કેટલાએક શીલશુદ્ધ એવો ખેઆલ કરેય કે દુનીયામાં માંણસ પેદા કરવાની તે શાહેબની મતલબ એટલીજ કે માંણસો મોજ ભોગવેખીજ

કેટલાએક ખેત્યાલ કરેય કે માત્ર પોતાના શરીર અને મન ઉપર સધલી રીતે જાસ્તી કરવાને ધારેલું છે, અને ખીજા કેટલાએક વધારે દાંનાઇ દેખાડેય તેઓ એવો વીચાર આપેય કે માણસને પેલી દુનીઆમાં સધલી નેકા અને ખુબી કરવાનો માહવરો પાડવા આ દુનીઆમાં માત્ર એક નીશાલ છે, ઇઆને માંણસ ઉપર આ દુનીઆમાં જે લીલી શુકી-તડકો છાંઓ પડેય અને તેની જે અજમાએશમાં જે જે આવેય તેથી પેલી દુનીઆમાં તેને ફાએદો હાંશેય થશે, એટલા વાસ્તે અરે ઓ બેટા જે તું આ શનિસાર છોડી દેવાને ચાહેય અને જંગલમાં એ ખલો રહી સર્વે તોફાંનથી દુર રહેવા માંગેય તો માત્ર તું હેવાનની માફક હેવાન રહેશે. તે શાહેએ તુને જે અક્લ બક્ષીય તેનો ઉપીઓગ તું શું કરશે? અને સધલા પ્રકારની અજમાએશ તુને નહી થશે અને આખર તુને જે માલમ નહી પડે કે ખર્ચ અને ખોટું શુખ કાણુને કહ્યું તો પછી તું પેત્રી દુનીઆને વાસ્તે તૈયાર કેમ થશે? તે દુનીઆમાં પણ માત્ર તું એક ઢોરજ રહેશે. તેં ધણી ખરી વખતે જોયું હશે કે કેટલાક લાડકાં બચાંઓને તેઓના માઆપ ઘરમાં ધાકી શાંતી રાખેય તો જ્યારે તેઓ ઉમરે પોંહોંચી બાહર નીકલેય, ત્યારે ખીજા સધલા તેઓના શોબતીઓના વીચાર અને તેઓના વીચાર તદ્દન જુદા હોએય તેઓને કાંઇ પ્રકારનો લાંબો વીચાર કરવાને શક્તી રહેતી નથી, અને તેઓને બદલે એક લાડકાંનો કટકો ખેસાડ્યો હોય તેમ તેઓ સધલાના મોહડાં સામું જોયા કરેય, તેજ માફક અરે ઓ બેટા તું જંગલમાં ભરાઇ રહી દુનીઆના વમલમાંથી તદ્દન ધંકાઈ રહેતો જોઆ એક વાહાંણ બાંધી બંદરમોજ રાખી મુક્યું હોય એવું થાય. અલબત્તાં તેને કાંઇ તોફાન નડશે નહી,

પણ તેમ તેના ધણીને તેથી કાંઈ કાયદો પણ હાંસેલ થશે નહીં. વાસ્તે જો બેટા તુને તોફાન નડશે તેથી ધારતી રાખવા જોગ કાંઈ નથી, ધારતી રાખ્યાથી તે તો ફાંન તારી આગલથી પાછું ફરવાનું નથી, પણ જેમ વાં- હાંણુ ઉપર તોફાન થયાની આગમજ તેની સામેં થવાની તૈયારી કીધામાં અને તે વખતે સઘલા ખલાશીઓ ધી- રજ રાખી પોતાનું કાંમ કર્યા જાએય, તો તેઓ ખનચે અને નામવરી તથા દરીઆની માલીતગારી મેલવેય, પણ કદાચ જે તેમાંથી નહીં ખનચેઆ તોપણ તેઓતો પો- તાના દીક્રને દીક્રાશે આપી સખશે કે પોતાની ફરજ બજાવી અને કોઇનો ઠપકો સાંભલવા જોગ તેઓએ કી- ધું નથી. તેજ માફક તે સાહેબની મતલબ બર આવે, તથા દુનીયામાં તારી જે ફરજોને તું અદા કરે તેટલા વાંસ્તે તુને શંશારના સઘલાં તોફાનની સાંમે થવું જોઈ- એ અને તે સઘલાં ફરજો જે તું વાજખી રાહે અદા કરે અને સઘલાં તોફાનોની શાંમે હીમત રાખી લડેઓ તો તારી જીંદગી બરલક છે નહીંતો તું જીવેઓ અને નહીં જીવેઓ તે સઘલું સરખું છે.

એસો-પણ બાવા જીંદગીની ફરજો શું છે?

બાવો-હરેક ગેઆણી પ્રાણીને તરણુ જતનાં સં- બંધ હોએછે-એકતો તેના કીરતાર સાથે-ખીજે તો તેના ભાઈબહે સાથે, અને તરીજીતો તેને પોતાની સાથે ધ્યાને તે સાહેબે ઇનશાનને પેદા કીધું, અને હાલ પણ સંભાલ લેએય તેનો ઉપકાર માંનવો જોઈએ અને તે ઉપકાર પણ ઇનશાનની ખાશીઅત છે કે જાંહાં તુલીક એક ચીજ તેઓની નજદીક હોએય ત્યાં તુલીક તેઓ તેની ઉપર પુરતું ધ્યાન આપેય, પણ તે તેઓની આગ- લથી ખીશી અને તેની સાથે જે તેઓને વધારે કાંમ

પડતું નથી. તો પછી તે ચીજની દરકાર કીધામાં આવતી નથી. તેમજ કોઈ શખશ જ્યાં સુધી તેની આગલ પોતાનાં માથાપ હોએય ત્યાં સુધી તેઓની સારી પેઠે માહવ-જેત કરેય, પણ તેઓ ઉપરથી તેની નજર ખીશી ઇ-આને તે પોતાનાં ધંધા રોજગારમાં અથવા નંહવજલા લીમાં મશગુલ થયો. એટલે માથાપ તેનાં મગજમાંથી ઘણા ખરાં ભુલેઆમાં આવેય, પણ તે કરતાં વધારે શું કે તેઓનો કીરતાર જે ખુદ તેઓની નજરે પડતો નથી તેથી તેનેતો તેઓ ઘણીખરી વખતે ભુલેય તે એક ફરજ છે, સઘલાં માણસ જાત સાથે વાજખી અને રાંસ્ત ચાલવું એ એક ખીજ ફરજ છે, અને આપણી પોતાની માહવજેત કટલી કરવી જોઈએ તે એક ત્રીજી ફરજ છે.

એસો-આવા શું એ ત્રણ ફરજો બજાવી તો બરા જીંદગીની મતલબખર આવશે ?

બાબો-એટા આપણને માત્ર આએ ત્રણ ફરજો અદા કરવી એજ કીધાથી જીંદગીની મતલબ ખર આવશે, પણ તેં આગલ કહ્યું તેમ માણસ જાત ઉપર હજારો એતે-ફાક તેની તુંક જીંદગીમાં બનેય, અને તેમાં પચાશ અથવા સાક વરસની વએ એવીતો બેએ માલુમ ગુજરી જાએય કે તે ફરજો બરાબર પુરી કરી કોઈ શખશે, પણ અદા કીધી હોય એવું માલમ પડતું નથી પણ જે કોઈ શખશ એ બાબેની ચોકસાઈ રાખવાને તેવ પાડેય. તે શખશ થોડીઘણી પણ જીંદગીની મતલબ ખર લાવેય પણ અફશાશ છે કે માંજુશ જાતનો ઘણો ખરો ભાગતો એ ત્રણમાંથી એક ઉપર ઘટેય, તે કરતાં વધારે ધ્યાન આપ્યા બાદની ખીજ ભુલી જાએય, અને કટલા-એકતો માત્ર પોતાની ખરી માહવજેત કરવાને બદલે ભુત ખરશતી થઇ ના લાએકીને પોહોએય. તેટલા વાસ્તે હું તુંને ફરીને કેવુંય તે ઉપર તું વધારે ધ્યાન આપ કે

કેટલાએક દાનાવ શખસોનું મત એછે કે માણસને આઝી દુનીયામાં પેદા કરવાની મતલબ એકે તે સધલી જાતીની અડચણો, અને સધલી જાતની માહીતગારી મેલવે તથા નેકીની રાહ ચાલવાને તેને તેવ પડે, કારણ કે નેકી કરવાની તેવ પડ્યા વગર હરેક શખશ પેલી દુનીયામાં સુખ ભોગવી શકનાર નહી, જેમકે ભણેલા શખશો ની ટોલકીમાં એક અણુધડ બેઠો તો તેઓની ચરચા શું ચાલેય, તેઓને ખુશી સાથી ઉપજેય, તે સધલાંથી તે અણુજાણો રહેય, અને તેને કાંઈ મોજ મલતી નથી અથવા જેમ નેકીવાલા શખશો નેકી કરી જે મોજ ભોગવેય—એક શખી દાતાર શખાવત કરી, એક માયાલું શખશ પોતાના ભાઈબહે ઉપર માયા કરી તથા પોતાથી અને તેમ રંજ ખેંચી તેઓનું દુખ તાલવાથી જે ખુશી મેલવેય તે એવી ખુશી બદીવાલા માણસોને કદી ઉત્પન્ન થતી નથી. તેમજ માણસ જાતના સધલી જાતીની નેકીના મીઠા ફલ ચાખેયા શીવાએ તેઓને તેનો શવાદ માલમ પડતો નથી માટે તેઓ જાંહાં તુલીક નેકી કરવાને તેવ નહી પાડે ત્યાં તુલીક તે જોહાંનમાં તેઓને કાંઈ પણ સુખ મલનાર નથી, તેજ કારણ માટે તે કીરતારે માણસને આઝી દુનીયામાં પેદા કીધું હોશે, અને તેની ઉપર જુદી જુદી જાતીના એતેફાક પાડી તેને રાસ્તી રાહ બતાવેછે. વાસ્તે ઓ બેટા આ તારી કુંક જાંદગી તું દોક્ત ગુજરતોનાં, કર રંજ અનેસામે થાં સધલાં તોફાનોની અને ના રાખ મરવાનો દર, પણ માત્ર એટલુંજ ઇઆદ રાખજે કે તારા સંસારમી શુકાન તારી અકલ અને દાનાઈના હાથમાં આપજે, અને તારી દીલસોજ અને હવરોના અખતીયારમાં આપતોના, હરેક કાંમ કરવાની આમમજ તું તારી દાનાઈના તરાંજીમાં તેને તોલી જોજે, તારી ઉપર કાંઈ પણ તોફાંન આવી પડે તેથી તુ

દરતો ના કાંચે કે તે તોફાન તુને આઐ ફાંની દુનીઆમાં-
જ હરકત કરશે, અને તારા દાનાવ કીરતાર ઉપર એકીન
રાખીને ચાલશે તો તુને કાંઈ આલ આવનાર નથી પણ
જો તુને આ દુનીઆમાં કાંઈ હરકત થાયે કદાચ તું રંજ
ખેંચતો ખેંચતો ફતેહ મેલવેઆ વગર મરણ પામેઓ તોપણ
તેં તારી ફરજ અદા કીધી તેનો તુને પુરો દીલાશો મલશે.

એલો-પણ બાવા તે કીરતાર કાંઈ આપણી નજરે
પડતો નથી ત્યારે તેને હમેશાં યાદ કેમ કરીએ ?

બાવા-બેટા તે ખુદ પોતે દેખાતો નથી પણ તેને
ભુલી જવું એતો ગાયેઆ આંધલાં થઇને ચાલવું બરાબર
છે; શું તારી ઉપર કાંઈ એક શખશે મેહરખાંની કીધી,
અને તુને એક ચીજ બખશી અને પછી તે તુને પાછો
મલે નહીતો તેટલા માટે તું તેને વીશરી જશે ? તે શા-
હેએ તુને એક ચીજ બખશી નથી પણ હજારો બખશીછે,
તું ખેઆલ કર અને તેની મેહરખાંનીનો અંગજ નથી
અને તે અગણીતછે હેવું માલમ પડશે, વાસ્તે તુને હરેક
નેઆમત મલે ત્યારે તેના બખશનારને તું આદ કર,
એટલે તે શાહેઅને તું કદી પણ વીશરનાર નથી. એક
ઘરાણી નાંમીચો શાહેર જ્યારે નાધલો અને મુફલેશ હતો
ત્યારે તેને પોતાનાં પગમેનાં જોડા વગર મશજીદમાં જવું
પડીઉ પણ મશજીદના બારના આગલ કેટલાએક લંગડા
બીખ માંગવા બેઠેલા જોઇને તેને ખોદાનો મોટો ઉપકાર
માન્યો, કે તેને દોલત નથી બખશીતો પણ પગતો બખ-
શેઆછે, જે વગર તે બીચારા લંગડાઓને મોટી અડચણ
પડેચ લેજ માફક તારી ઉપર પણ કાંઈ અધરાઈ આવી
પડે ત્યારે તે શાહેર કરવાને બદલે ધીરજ રાખી એટલુંજ
વીચાર કે બીજી ધણીએક મોટી આશીઅતોમાંથી તે
શાહેએ તુને બનયાવેઓ હોશે, અને પછી હીમત રાખીને,

તથા ખોદાની મદદ માંગીને તે દુખ તલે હેલું હોયેતો તેને તાલવાની તજવીજ કર.

ચેલો-આવા માંજીસજત સાથે આપણી ફરજ બનવાની શું છે.

ખાવો-ખેટા, જેમ ઇશાઘ લોકોને ઇશ્વરે ફરમાવેલું છે કે “જેમ તું ચાહે કે બીજા તારી સાથે ચાલે તેમ તું બીજાઓ સાથે ચાલ.” આએ તુક ફરમાનનો ભદ ધણો છે, હરેક કોઈ શખશ ઇચ્છે કે બીજા સર્વે માંજીસજત મારી સાથે વાળખી ચાલે, મારી ઉપર માયા કરે, મને મદદ કરે તેમજ તે શખશે બીજા સર્વે સાથે પણ વાળખી ચાલવું-બીજાઓની ઉપર માયા કરવી-તેઓને મદદ કરવાને તજવીજ કરવી, તેઓને ઘટતી આ બધી આપવી-અને હરેક રીતે બીજાઓને સાચું કરવાને ઇચ્છું જોઈએ. એ ફરજ બજાવવામાં એક મુશ્કેલીતો એ પડેય કે માણસ જાતનું ધ્યાન નબળું છે, તે એક બીજા ઉપર ધ્યાન આપેય તો બીજા ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી શકતો નથી, એટલાજ વાસ્તે આએ દુનીયામાં કેટલાક દોલતનીજ પુજા કર્યા કરેય, કેટલાક એકમતના, અને કેટલાક બીજા મતના થઈ રહ્યા છે. અને તેથી તે ફરજ કોઈજ પુરી પાધરી અદા કરતું હોશે.

ચેલો-આવા હવે આપણી પોતાની તરફ ફરજ શું અદા કરવી જોઈએ.

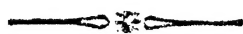
ખાવો-આપણા તન અને મનનું સુખ ઇચ્છાને તે બેઉને ઘટતો ખોરાક આપવો જોઈએ. હરેક માણસના તનના સુખને વાસ્તે ખોરાક પોશાક અને બીજી કેટલીએક બીજોની અગત પડેય, તેતો સર્વે કોઈ કબુલ શખશે, પણ હરેક શખશના મનને પણ હરેક જાતના માનની તથા રમુજ તથા નર્ચીતપણાની આશાએશની જરૂર છે. આએ દુનીયામાં ધણોજ અણધાર શખશ, ધણોજ સુસ્ત

પણુ નવી ખખર મેલવવાને ઇચ્છા રાખતો હશે, અને માત્ર ઢોરની માફક પેટ ભરવામાં પોતાની સારી જીંદગી ગુનારવાને ઇચ્છશે નહીં. તે ધણાજ અણુધડ હશે તોપણુ તેના કાયાં મનમાં પેશે એવી કાંઈ ખખર તેને આપસુ તો તે ઉપર ધ્યાન આપીને સાંભલશે એતો તેની ખાશી-અતજ છે, ઇઆને માણસના મનને પણ જ્ઞાનના ખોરાકની જરૂર છે તે સાથે હરેક શખશને આએ દુનીયાના અંદેશામાંથી, અને ધાસ્તીમાંથી કાંઈપણુ નીરાંત મલવી જોઈએ. આપણી પોતાની તરફ અદા કરવાની ફરજ સઉથી મોટી તો એછે પણુ તે સાથે ખીજી કેટલીએક છેકે જે તું તારી મેરેજ સમજશે, માત્ર એટલુંજ યાદ રાખવું જોઈએ કે આદુ નીયામાં મોજ ભોગવવાની કાંઈ તેસાહેબની મના નથી, મનાઈ એટલીજ કે હૃદયી જીઆદે તેમાં મશગુલ થવું જોઈએ તેટલા વાસ્તે હરેક કોઈ શખશઈઆતો તદન મોજમાં મશગુલ થાય અથવા જે કોઈ શખશ તદન તેની ઉપરથી મન ઉતારી નાખે, તે બેઉ અણુધડતાં છે કેહવાત છે જે “મધ્યમ રસ્તો હમેશાં પાધરો હોએચ.”

જો તું હવે આએ ત્રણ ફરજો શારી રીતે બજાવવા ઉપર તારૂં મન રાખેતો ધણી શેહેલાઈછે, અને આએ દુનીઆથી જે તુને હરકત થઈ તેની શાંમેં હીમત અને ધીરજ રાખીને થાયેતો તારૂં જીવવું પ્રમાનછે. અને ધણાજ થોડા શખશો એ પ્રમાંજો ચાલે છે તોપણુ જે કોઈ શાહમજે તેને શધલી જાતીની અડચણો તરત મતી જશે. તું જોકે હવે માંજીશની જીનદગી કેટલી તુંકછે અને તેટલી તુક મુદતમાં જે કોઈ દાનાવ શખશ હોયતો પેલી દુનીઆમાં વશવાને લાયેકનો થઈ શકે, પણુ જે તેમ કોઈ નહીં કરે યાને નેકીની તેવ નહીં પાડેતો તેના જેવો બેવખુબ ખીજો કોઈ નહીં.

સમાપ્ત.

આ પુસ્તક નીચલે ઠેકાણેથી મળશે

પીરોશહઃ દીનશહઃ મુકદ્દમ

ચાપડી, વચનાર તથા પ્રગટ કરનાર

ઠેકાણું-અબ્બરગેટ ચડીઆલની સાંખે.

પેરતનજી બ. મેહતા ઝૂનમેવર.

ઠેકાણું-ન'બર પર મેહાસીટ કોટમાં.

અબ્બરગેટ સીટમાં બોંરખે ચામપુચર
કલમમાંથી મળશે.

